

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

BİRİNCİ DAİRE

ASLAKHANOVA ve DİĞERLERİ/RUSYA DAVASI

(Başvuru No.2944/06, 8300/07, 50184/07, 332/08, 42509/10)

KARAR

STRASBOURG

18 Aralık 2012

NİHAİ

29/04/2013

İşbu karar AIHS'nin 44 § 2 Maddesi uyarınca kesinlik kazanmıştır. Üzerinde şekle ilişkin değişiklik yapılabilir.

---

* *Hafıza Merkezi* tarafından çevrilmiştir.

Aslakhanova ve Diğerleri/Rusya davasında,
Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (Birinci Daire)

Yargıçlar,

Isabelle Berro-Lefèvre, *Başkan,*

Anatoly Kovler,

Khanlar Hajiyev,

Mirjana Lazarova Trajkovska,

Julia Laffranque,

Linos-Alexandre Sicilianos,

Erik Møse,

ile Bölüm Yazı İşleri Müdürü Søren Nielsen'in katılımı ile Daire olarak toplanmış, 4 Aralık 2012 tarihinde yapılan bir kapalı oturum sonucunda, aynı tarihte kabul edilen aşağıdaki kararı vermiştir:

USUL

1. Dava, Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi'nin ("Sözleşme") 34. Maddesi uyarınca, on altı Rus vatandaşı ("başvuranlar") tarafından, Rusya Federasyonu (bkz., Ek I) aleyhinde Ek I'de belirtilen tarihlerde Mahkeme'ye yapılmış beş başvurudan kaynaklanmaktadır.

2. Başvuranlar, bir STK olan Rus Adaleti Girişimi Vakfı (RAGV)'nın (diğer bir STK olan Astreya ortaklığı ile) avukatları ve İnguşetya'da faaliyet gösteren bir avukat olan D. Itslyayev tarafından temsil edilmiştir. Rusya Hükümeti ("Hükümet"), Rusya Federasyonu'nun Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ndeki Temsilcisi G. Matyushkin tarafından temsil edilmiştir.

3. Başvuranlar 2002 ile 2004 yılları arasında çeşitli tarihlerde Grozni'de veya Çeçenistan'ın Grozni Bölgesi'nde, sekiz akrabalarının askerler tarafından alıkonduğunu ve bununla ilgili etkili soruşturmaların yürütülmediğini ileri sürmektedirler.

4. Başvurular Nisan 2008 ve Ocak 2011 tarihleri arasında Hükümet'e iletilmiştir. Başvuruların kabul edilebilirliği ve esası hakkında aynı zamanda karar verilmesi kararlaştırılmıştır (Madde 29 § 1).

5. 15 Haziran 2011'de Mahkeme, Sözleşme'nin 46. Maddesi uyarınca, kaybolmaların soruşturmasının yapılamayışının muhtemel yapısal tabiatı ile ilgili olarak Hükümet'e ilave sorular iletilmesine karar vermiştir.

OLAYLAR

I. DAVANIN KOŞULLARI

6. Başvurular, sekiz erkek akrabalarının Grozni’de veya Grozni Bölgesi’nde Mart 2002 ile Temmuz 2004 arasında kaybolmasından şikayetçi olan beş aile tarafından sunulmuştur. Adam kaçırmalar birbirine oldukça benzer koşullarda meydana gelmiştir: Başvuranların akrabaları, silahlı ve maskeli gruplar tarafından evlerinde veya sokakta bir güvenlik operasyonunu andırır şekilde tutuklanmışlardır. Her bir vaka için yerel savcılık tarafından bir cezai soruşturma dosyası açılmıştır. 2011 yılı sonunda, son tur gözlemler de teslim edildikten sonra soruşturmalar, başvuranların akrabalarının nerede olduğuna veya failerin kimliğine ilişkin herhangi somut bir sonuca ulaşmaksızın derdest kalmıştır.

7. Hükümet, gözlemlerinde, her bir davanın başvuranlar tarafından sunulan şekliyle temel unsurlarına itiraz etmemiş ancak dahili soruşturmalar derdest olduğundan suçların kesinleşmiş koşulları ile ilgili herhangi bir sonuç çıkarmak için henüz erken olduğunu belirtmiştir. Başvuranların akrabalarının devlet görevlileri tarafından alıkonulduğunun veya öldüğünün yeterli kesinlikle sabit olmadığını savunmuştur.

8. Aşağıda her bir bireysel şikayete ilişkin unsurların özetleri yer amaktadır. Başvuranların ve kaybolan akrabalarının kişisel verileri ile başka bazı kilit unsurlar ise, ekteki tabloda (Ek I) özetlenmiştir.

A. Başvuru no. 2944/06, Satsita Aslakhanova/Rusya

1. Aпти Avtayev’in kaçırlması

9. Başvuran, kocası Aпти Avtayev ile birlikte Urus-Martan Çeçenistan’da yaşamaktaydı. 1997 ve 1999’da doğmuş iki kızları vardı. Başvuranın ifadesine göre 10 Mart 2002’de saat sabah 10:00’da kamufraj üniforması giymiş ve otomatik silahlar taşıyan büyük (yaklaşık elli kişiden oluşan) bir grup asker, başvuranın kocasının o zamanlar çalışmakta olduğu Grozni’deki Dzerzhinskogo Sokağı’nda geniş bir operasyon yürütmüştür. Birçok zırhlı personel aracı ve plaka numarası olmayan askeri Ural kamyonları kullanmış, evlere girmiş, onları aramış ve Aпти Avtayev’i alıp götürmüşlerdir.

10. Belirtilen zamanda Urus-Martan’da bulunduğu dolaylı başvuran, kocasının kaçırlmasına şahit olmamıştır. 10 Mart 2002’de gerçekleşen olayların tasviri, başvuranın temsilcilerine kendisi tarafından 1 Ağustos’ta temin edilen ifadeye ve Aпти Avtayev’in kaçırlmasının şahitleri olan Bay M. D’nin 14 Temmuz 2005; Bay R. P’nin 14 Temmuz 2005 ve Bayan A. B’nin 15 Temmuz 2005 tarihli ifadelerine dayanmaktadır.

2. Resmi soruşturma

11. Başvuran Grozni’ye, 11 Mart 2002’de gelmiş ve kocasını aramaya başlamıştır. Yerel polis karakoluna, askeri komutanlık ve savcılık ofislerine kişisel ziyaretlerde bulunmuştur. Kendisi tarafından tanıklık edildiği ve sorularına almış olduğu Haziran 2002 tarihli bazı cevaplarla da kanıtlandığı üzere, izleyen aylarda çok sayıda resmi ve kamu kurumuna mektuplar yazmıştır.

12. 19 Ağustos 2002’de İçişleri Bakanlığı Grozni Leninskiy Bölge Departmanı (“Leninskiy ROVD”) Ceza Kanunu’nun 126 § 2 Maddesi (ağırlaştırılmış adam kaçıрма) uyarınca 48139 No’lu cezai soruşturma dosyasını açmıştır. Aynı gün başvuran sorgulanmış ve mağdur statüsünü almıştır.

13. Soruşturma pek çok kez ertelenmiştir. Ayrıca bir savcılıktan diğerine iletilmiştir. Hükümet, dosyadan herhangi bir dokümanı ifşa etmeyi reddetmiştir. Onun yerine, onların

düşüncesine göre, başvuranın olayları sunuşunun doğruluğunu sorgulayan bazı dokümanlara başvurmuşlardır. Bunun üzerine başvuran, Leninskiy ROVD Müdürü'nün Grozni Savcılığı'nı, Apti Avtayev'in cesedinin Sunzha Nehri'nde bulunabileceğini -[yerel halka] söyleyen-Leninskiy Bölge Askeri Komutanlığı'nın sözleşmeli askerleri tarafından alıkonulduğu konusunda bilgilendirdiği, belirsiz bir tarihe ait raporun bir kopyasını ibraz etmiştir. Aynı askerler daha sonra dönmüş ve kaçırma olayının şahitlerini korkutmuş, onları kaçmaya zorlamışlardır. Gözlemlerinde Hükümet, bu dokümanın geçerliliğini sorgulamıştır. Ayrıca, Grozni'de Apti Avdayev'in tutuklandığı evin sahibi olan Bayan A.B'nin söz konusu gün evde olmadığını ileri sürmüşlerdir. Buna karşılık başvuran, bu iddiaya itiraz etmiş ve Bayan A.B'den alınmış, kaçırma görgü tanıklığı ettiğini ve suçla ilgili olarak sorgulanmadığını doğruladığı önceki ifadelerini teyit eden 15 Eylül 2009 tarihli ek bir tanıklığını sunmuştur.

14. 19 Eylül 2005'te, başvuranın bir şikayetini müteakiben Grozni'nin Leninskiy Bölge Mahkemesi, soruşturmanın etkili olmadığını tespit etmiş, yeniden başlaması emrini vermiş ve başvurana belli usuli dokümanların kopyalarının tebliğ edilmesi talimatını vermiştir. Aynı zamanda Mahkeme, başvuranın ancak bu yargılama süreçlerinin tamamlanmasının sonrasında cezai soruşturma dosyasındaki dokümanlara ulaşabileceğini ve bunların kopyasını alabileceğini öngörmüştür. 9 Kasım 2005'te Çeçenistan Yüksek Mahkemesi temyiz edilen bu kararı onamıştır.

15. 11 Mart 2003'te başvuranın talebi üzerine Leninskiy Bölge Mahkemesi, Bay Avtayev'i 10 Mart 2002 tarihi itibarıyla kayıp kişi ilan etmiştir.

B. Barshova ve Diğerleri/Rusya'nın 8300/07 No'lu ve Akhmed Shidayev ve Belkis Shidayeva/Rusya'nın 42509/10 No'lu Başvuruları

1. Anzor ve Sulumbek Barshov'un kaçırılması

16. 23 Ekim 2002'de sabaha karşı saat 02:00'de, kamuflej üniformalı, maske takmış, susturucularla donatılmış hafif makineli tüfekler taşıyan ve Rusça konuşan silahlı yaklaşık otuz adamdan oluşan bir grup, başvuranın Grozni'deki evine girmiş, evi aramış ve iki Barshov biraderi dövmüştür. Bu iki adamın kafasına yapışkan bantla tutturdıkları plastik torbalar geçirmiş, onları iç çamaşır ve çıplak ayaklı bir halde götürmüşlerdir. Eve izinsiz giren bu kişiler, başvuranların ellerini bağlamış ve ağızlarını da yapışkan bantla kaplamıştır. Başvuranlar serbest kalmayı başardıklarında, ıslak çamurda açık bir şekilde seçilebilen asker postası ve çıplak ayak izlerini takip etmişlerdir. Sunzha Nehri'nin üzerindeki bir köprüde yer alan, evlerine yaklaşık 700 metre uzaklıktaki askeri bir kontrol noktasına ulaşmışlardır. Orada konuşlanmış askerler, iddiaya göre onlara, akrabalarının "federal askerler" tarafından UAZ arabalarıyla götürüldüğünü söylemişlerdir.

17. Birinci başvuran, dört başka akrabasının ve komşusunun, Ağustos ve Kasım 2006 tarihleri arasında vermiş olduğu -onun ifadeleriyle tamamen tutarlılık içindeki- yazılı tanıklıkların yanı sıra, Kasım 2006 tarihli kendine ait ifadeyi de ibraz etmiştir.

2. Abuyazid Shidayev'in kaçırılması

18. Akhmed (başvuran) ve Abuyazid Shidayev (babası), 25 Ekim 2002'de sabaha karşı saat 02:30'da evlerinde, tahminen Barshov biraderleri (no. 8300/07) de alıkoyan aynı grup tarafından alıkonulmuştur. Akhmed Shidayev, Grozni yakınlarında bir ormanda 30 Ekim 2002'de serbest bırakılmış ve Mahkeme'ye ve soruşturmaya, alınıp gözübağlı şekilde kontrol noktasına götürüldüğüne, bir UAZ aracına bindirildiğine ve devamında da bir askeri yerleşimde alıkonulduğuna dair ayrıntılı bildirimlerde bulunmuştur. Kaçırılmasının gecesinde, UAZ

aracında babası ve Barshov biraderler ile birlikte nakledilmiş ve daha sonra da askeri yerleşimde onlarla birlikte alıkonulmuştur.

19. Başvuranlara göre, ilk başvuran serbest bırakıldığında, vücudunda ve başında çok sayıda yara bere, bacaklarının iç kısımlarında ise çizikler bulunmaktaydı ve bir testisi şişmişti. Çeçenistan’da tıbbi yardım almaktan korkmuş ve üç ay boyunca bölge dışında sahte isim altında, yatarak tıbbi tedavi görmüştür. Yaralı testisiyle ilgili olarak, ameliyat olması tavsiye edilmiştir. Başvuranlar birinci başvuran tarafından uğranan yaralanma iddialarını destekleyecek herhangi tıbbi bir doküman sunmamışlardır.

20. İç soruşturma yetkililerine (bkz., aşağıya) verilen ayrıntılı ifadelere ek olarak, başvuranlar Mahkeme’ye Haziran 2010 tarihli üç tanıklıkta bulunarak, söz konusu olayları ayrıntılı biçimde betimlemişlerdir.

3. Resmi soruşturma

21. Barshov biraderlerin [dosyadaki pek çok dokümanda “Borshov” olarak da geçen] ve Shidayev ailesinin iki üyesinin kaçırılması ile ilgili soruşturma, Grozni’nin Leninskiy ROVD’si tarafından 31 Ekim 2002’de açılmıştır. Birçok kez ertelenmiş ve yeniden başlatılmış, ancak somut sonuçlar elde edilmemiştir. Mayıs 2011’de Hükümet, 592 sayfa -48188 No’lu cezai soruşturma dosyasının içeriğinin tamamı- ibraz etmiştir. Kasım 2010’da (son dokümanların tarihi) dava derdest durumdadır; kayıp adamları bulma ya da faileri teşhis etme konusunda herhangi bir ilerleme kaydedilememiştir. Çok sayıda görgü tanığı alıkonulan adamların onları kaçıran kişiler tarafından Zukhovskiy Köprüsü’ndeki barikat yakınlarında park etmiş bulunan UAZ araçlarına götürüldüğü yönünde tanıklık etmiştir; ancak barikata personel tahsis eden askerlerin kimliklerinin tespit edildiği ya da sorgulandıkları görülmemektedir.

22. Bayan Barshova 18 Kasım 2002’de mağdur statüsü almıştır. O tarihten sonra birçok kez sorgulanmıştır. Belkis Shidayeva ise, 28 Temmuz 2003 tarihinde sorgulanarak mağdur statüsünü almıştır.

23. Akhmed Shidayev 30 Mayıs 2003 ve 23 Mayıs 2005 tarihlerinde sorgulanmıştır. Üç kayıp adamla birlikte alıkonulduğu yönünde tanıklık etmiştir. Askeri olduğunu tahmin ettiği bir yerleşimdeki alıkonulmasına, yediği dayağa, sorgulanmasına ve serbest bırakılmasına ilişkin ayrıntılı bildirimlerde bulunmuştur. Kaçıran kişilerin siyah kamuflaj üniformalarına, UAZ araçlarına ve alıkonulduğu “çukur”un tepesinde kalkış ve iniş yapan helikopter seslerine atıfta bulunmuştur. 30 Temmuz 2003’te cezai soruşturmada kendisine mağdur statüsü verilmiştir. Eylül 2009’da sorgulandığında ise, serbest bırakıldığı zaman tıbbi yardım almaya korktuğunu, ancak maruz kaldığı dayaktan bir süre sonra göğsünde keskin bir ağrı hissettiğini ve nefes almakta güçlük çektiğini açıklamıştır. Maruz kaldığı kötü muameleye ilişkin iddialarını desteklemek üzere, adli tıp uzmanı raporu alınması veya tıbbi bir muayene gerçekleştirilmesi şeklinde, herhangi başka bir adım atılmadığı görülmektedir.

24. Müfettişler, alıkonulmuş adamlarla ilgili bilgi taleplerine genellikle olumsuz yanıtlar almışlardır. İçişleri Bakanlığı ve Federal Güvenlik Servisi (“FGS”) de dahil olmak üzere çeşitli devlet kurumları, olaylar veya kaybolmuş adamların akıbeti hakkında bilgi sahibi olduklarını veya herhangi bir suç eylemiyle ilişkileri olduğunu gösterebilecek herhangi bir bilgiyi inkar etmiştir. Dava dosyası, Leninskiy ROVD’nin askerlerinden biri olan Kıdemli Teğmen Kh. tarafından kaleme alınmış, Haziran 2005 tarihli, “Rapor” başlıklı, el yazısı bir not içermektedir. Not, daha fazla bir referans vermeksizin, Barshov biraderlerin “emir Murad Yu” emri altında Leninskiy Bölgesi’nde faaliyet gösteren, yasadışı silahlı bir grubun üyeleri olduğunu iddia etmektedir. Aynı grubun üyesi olarak bazısı öldürülmüş, bazısı da aranmakta olan on başka kişiyi de listelemiştir. Nota göre, 2004 sonbaharında Barshov biraderler, emir Yu’nun gizli defininde hazır bulunmuş ve sonrasında da kimliği belirlenememiş askerler tarafından kaçırılmışlardır.

25. Tarihi olmayan ve “Açıklama (*объяснение*)” başlıklı bir diğer el yazısı doküman, “Rapor”da listelenmiş kişilerden biri olan M. Ch. tarafından imzalanmıştır. Bu metne göre, 2002’de bir tarihte Murad Yu’nun emirleri uyarınca M.Ch ve “Sulumbek” [Barshov] Grozni’ye yakın bir barikata el yapımı bir patlayıcı yerleştirmiş, bunun sonucunda ise üç asker yaralanmıştır. Başka dokümanlar, bu grup tarafından işlenen suçların ayrı bir soruşturmanın konusu haline geldiklerini göstermiş; 2009’da ise bazı delil parçaları ciddi usul ihlallerine bağlı olarak kabul edilemez ilan edilmiş ve soruşturma ertelenmiştir. Sulumbek Barshov hiçbir zaman herhangi bir suç teşkil eden eylemle ilgili olarak resmen suçlanmamış veya şüpheli görülmemiştir.

26. Belgeler, aynı zamanda tanıklar ve Akhmed Shidayev’in, Murad Yu ile muhtemel ilişkileriyle bağlantılı olarak sorgulandıklarını belirtmektedir. Akhmed Shidayev’in kızkardeşi tarafından Mahkeme’ye Haziran 2010’da verilen bir ifadeye göre, diğer erkek kardeşleri Magomed Shidayev, Ekim 2002’de Moskova’daki Nord-Ost Tiyatrosu’nu ele geçiren teröristler arasında yer almış ve orada öldürülmüştür.

27. Haziran 2006’da, başvuran Larisa Barshova, iddiaya göre hapisten serbest bırakılmış ve oğlu Anzor Barshov’u bir fotoğrafından teşhis etmiş olan bir adam tarafından kendisine verilmiş el yazısı bir notu müfettişlere teslim etmiştir. Soruşturmada adamın yeri tespit edilmemiştir. . Notta, Anzor Barshov’un yasadışı patlayıcı ticareti yapmakla suçlandığı ve Aralık 2002 ile Aralık 2003 arasında Güney Federal Devre Bölgesi’ndeki farklı hapisanelere transfer edildiği yazmaktaydı. Not, aynı zamanda iddiaya göre soruşturmayı yürütmekte olan iki FGS memurunun isimleri ve pozisyonlarını bildirmekteydi. Bu iki yöneticiden hiçbiri başarılı olmuş görünmemektedir: Her iki memur teşhis edilememiş, alıkonulma merkezleri ise, kayıtlarında Anzor Barshov veya diğer kayıp adamların yer aldığını inkar etmişlerdir.

28. Bayan Barshova tarafından Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu’nun 125. Maddesi uyarınca bulunulan şikayeti müteakiben, 7 Kasım 2006’da Grozni’nin Leninskiy Bölge Mahkemesi, müfettişe ertelenmiş yargı süreçlerini yeniden başlatma emri vermiştir: Aynı zamanda da soruşturmayı yürüten yetkililerin önceki dönemlerdeki etkisizliğini eleştirmiştir. Aynı şekilde, soruşturmanın derdest olması nedeniyle, savcılığın başvurana dava dosyasına tam erişim tanınmasına yönelik itirazını da onaylamıştır. 7 Şubat 2007’de Çeçenistan Yüksek Mahkemesi, bu kararı onamış ; aynı zamanda da savcıya, başvurana, talep etmiş olduğu, usule ait dokümanların kopyasını temin etme emrini vermiştir.

29. 16 Ekim 2008’de Leninskiy Bölge Savcısı, soruşturmayı etkisiz olmakla eleştirmiş ve yeniden başlatılması emrini vermiştir.

30. Grozni Leninskiy Bölge Mahkemesi Belkis Shidayeva tarafından yapılan bir şikayeti müteakiben, 20 Kasım 2008 tarihinde verilmiş olan soruşturmayı erteleme kararını bozmuştur. Mahkeme, müfettişin eksiksiz bir soruşturma yürütmekte başarısız olduğuna kanaat getirmiştir.

C. Başvuru no. 50184/07, Malika Amkhadova ve Diğerleri/Rusya

1. Ayub Temersultanov’un kaçırılması

31. 1 Temmuz 2004’te sabah saat 07:00 ile 08:00 arasında, hafif makineli tüfeklerle silahlı, kamuflej üniformaları giymiş ve maskeler takmış onbeş-yirmi kişi, başvuranın Grozni’deki evine girmiştir. Bunlardan bazıları, vücutlarını korumak üzere özel polis kuvvetlerine özgü metal zırhlarla ve metal küre şeklinde kasklarla donatılmıştı. Rusça konuşuyorlar ve kumanda eden bir kişiyle radyo üzerinden iletişim kuruyorlardı. Daireyi ve yan daireleri aradılar, ev sakinlerinin kimlik belgelerini kontrol ettiler ve başvuranları dövdüler. Ayub Temersultanov ve diğer iki adamın kafalarını, plastik torbalarla veya kendi kıyafetleriyle örttüler ve onları alıp, hepsi plakasız olan bir beyaz *Volga*, bir *Niva*, bir *Gazel* ve üç gri UAZ aracından müteşekkil, altı araçlık bir konvoyla götürdüler. Konvoy, en az iki daimi polis kontrol noktasından geçti.

Aynı gün daha sonra, başvuranın Ayub Temersultanov'la birlikte alıkonulmuş iki akrabası, Grozni Bölgesi'nde Khankala askeri üssü dolaylarında serbest bırakılmıştır. Bunlar, gözleri bağlı şekilde, yaklaşık bir saat uzaklıktaki bilinmeyen bir yere götürülüp ilişkileri hakkında sorgulandıkları yolculuklarına ilişkin ayrıntılı bildirimde bulunmuşlardır.

32. Başvuranlar, kaçırmaya tanıklık etmiş olan kendileri, komşuları ve akrabaları tarafından 2006 ve 2007'de verilmiş altı adet tanık ifadesi ibraz etmiştir.

2. Resmi soruşturma

33. Her ne kadar birtakım araştırma tedbirleri daha Temmuz 2004'te alınmışsa da, kaçırılma ile ilgili soruşturma, Grozni'nin Leninskiy Bölge Savcılığı tarafından 9 Ağustos 2004'te açılmıştır. Bariz bir sonuca ulaşılmaksızın, pek çok kez ertelenmiş ve yeniden başlatılmıştır. Hükümet, dosyadan yetmiş beş sayfalık doküman sunmuştur. İkinci başvuran, 10 Ağustos 2004'te mağdur statüsünü almıştır. Tanıklar, bazı araçların (Gazel ve UAZ de dahil olmak üzere) zırhlı olduğunu ve kaçırmanın kalıcı bir polis kontrol noktasının tam olarak gözünün önünde gerçekleştiğini iddia etmişlerdir. Alınıp götürülen ve daha sonra serbest bırakılan iki adam, Ağustos ve Ekim 2004'te sorgulanmışlardır. Bunlardan biri, 9 Mayıs 2004'te Grozni'de gerçekleşen terörist eylem ile ilgili sorgulandığı yönünde tanıklık etmiştir. Hükümet tarafından ibraz edilen son dokümanlar, soruşturmanın derdest olduğu Ekim 2007 tarihine aittir. Başvuranlar savcılığa dilekçe sunmuş, mahkemeye sunmamışlardır.

D. Başvuru no. 332/08, Sagaipova ve Diğerleri/Rusya

1. Ayub Nalbiyev, Badrudin Abazov ve Ramzan Tepsayev'in kaçırılması

34. 22 Şubat 2003'te geceyarısı ile sabaha karşı saat 03:00 arasında kamuflaj üniforması giymiş, maske takmış ve otomatik tüfeklerle silahlanmış yaklaşık on kişilik bir grup adam, Grozni Bölgesi'ndeki Dachu-Borzoy'da birbiri ardına üç eve zorla girmiştir. Adamlar Rusça konuşmakta ve üstleriyle radyo üzerinden iletişim kurmaktaydı. Çok sayıda (azami beş adet) zırhlı personel aracı ve UAZ araçları kullanmaktaydılar. Ayub Nalbiyev, Badrudin Abazov, Ramzan Tepsayev ve bazı başvuranları dövdüler; alıkonulmuş kişilerin kafalarını kıyafetlerle örttüler ve onları alıp götürdüler. Tüm alıkonulan kişiler, iç çamaşırlarıyla ve çıplak ayakla götürüldüler. Başvuranlar, bir sonraki gün, karda takip ettikleri zırhlı personel araçlarının lastik izlerinin bir köprüünün üstünden Duba-Yurt köyüne devam ettiğini ve bir askeri üs ile Achu-Borzoy ve Duba-Yurt köyleri arasından geçen Argun Nehri üstündeki bir köprüde konuşlanmış daimi askeri bir barikatın yanından geçtiğini gördüklerini iddia etmişlerdir.

35. 2007'de başvuranlardan üçü Mahkeme'ye, kaçırılmaları ve akrabalarını bulma çabalarını anlattıkları tanık ifadelerini sunmuşlardır.

2. Resmi soruşturma

36. Grozni Bölge Savcılığı 12 Mart 2003'te üç adamın kaçırılması ile ilgili bir cezai soruşturma başlatmıştır. Hükümet, o dosyadan 422 sayfayı ibraz etmiştir. Dokümanlar, askeri araçlara ve askerlerin kaçırılmadaki dahline ilişkin çok sayıda referans içermektedir, ancak soruşturma, askeri savcılığa devredilmemiştir.

37. Şubat 2003'te Dachu-Borzoy İdaresi'nin başkanı, başvuranların kaçırılma koşullarıyla ilgili ifadelerini teyit etmiştir. Kendi ifadesinde, aynı zamanda o yıl daha sonra bir FGS memurunun kendisine, içinde üç alıkonulmuş kişinin ismi de bulunan bir aranan kişiler listesi gösterdiğini iddia etmiştir. Bu memurun hiçbir zaman teşhis edilmediği ve sorgulanmadığı

görülmektedir. Dosyaya dahil edilen yegane başka tanıklıklar, başvurular ve onların akrabaları tarafından temin edilmiştir.

38. Olay mahalli 26 Şubat 2003'te incelenmiştir. Mart 2003'te kaybolan kişilerin aile mensuplarına yargı süreçlerinde, mağdur statüsü tanınmıştır. 17 Mayıs 2007'de, başvuruların temsilcisine, dosya üzerinde çalışma izni verilmiştir. O süre zarfında soruşturma pek çok kez ertelenmiş ve yeniden başlatılmıştır.

39. İçişleri Bakanlığı'ndan ve Askeri Savcılık'tan alınan yanıtlar değerlendirildiğinde, işbirlikleri asgari düzeydedir: Mektupların çoğu davayla ilgili herhangi bir bilgiye ulaşamadığına dair standart cümleler içermektedir.

40. 2003'te en az iki kez, Grozni Bölgesi Başsavcı Vekili ile birlikte polis ve askeri komutanların katıldığı çalışma toplantılarında, davadaki ilerleme üzerine tartışılmıştır. Toplantının tutanakları, askeriye ve İçişleri Bakanlığı'nın, soruşturma ile işbirliği eksikliği ve özellikle de beş zırhlı personel aracı ve UAZ aracının muhtemel menşesine ilişkin bilgi eksikliğine yönelik referanslar içermektedirler.

41. 23 Mart 2007'de İçişleri Bakanlığı Merkez Arşivi, müfettişleri aşağıda belirtilen şekilde bilgilendirmiştir:

"Devlet sırrı teşkil eden bilgilerin listesini düzenleyen 21 Temmuz 1993 tarihli Devlet Sırları Kanunu (Federal Kanun No. 5485-1), 30 Kasım 1995 tarihli 1203 No'lu. Başkanlık Kararnamesi ve İçişleri Bakanlığı'nın 2 Mart 2002 [gizli] tarihli 200 numaralı emrine istinaden, anayasal düzeni sağlayan ve Çeçen Cumhuriyeti'ndeki [yasadışı silahlı gruplarla] mücadele etmiş askeri birimler tarafından tevdi edilmiş olup, İçişleri Bakanlığı'nın merkezi arşivinde yer alan tüm dokümanlar, gizli ve devlet sırrı içeren dokümanlar olarak sınıflandırılmıştır. 6 Şubat 1997 tarihli, İçişleri Bakanlığı Birlikleri Kanunu'nun (Federal Kanun No.27-FZ) 30. bölümüne istinaden, yasadışı silahlı gruplarla mücadele kapsamında, İçişleri Birliklerinin askeri birimlerinin konumu veya hareketleri veya bu birimlerin yerine getirdiği görevler hakkında bilgi yaymak yasaktır.

Bu birimlerin hizmet misyonları ile ilgili bilgi, ancak yetkili bir komutan tarafından İçişleri Bakanlığı'nın izniyle ifşa edilebilir".

21 Temmuz 1993 tarihli Devlet Sırları Kanunu (Federal Kanun No.5485-1)'nin 16. bölümüne istinaden, bu tür bilgi, arşivden sorumlu bakanlığın izni olmaksızın size temin edilemez. Bu nedenle, devlet sırları içeren dokümanları tetkik edebilmek için, İçişleri Bakanlığı'ndan izin almanız gerekli görülecektir. Böyle bir yetkilendirme bir kez elde edildikten sonra, gerekli dokümanlar size [merkezi arşiv] tarafından temin edilecektir".

42. Soruşturma 2007'de ertelenmiştir. Hükümet halen derdest olduğunu bildirmiştir.

II. İLGİLİ İÇ HUKUK VE UYGULAMALARI

A. Rusya Federasyonu'nun 1996 tarihli Ceza Kanunu

43. 1996 tarihli Rus Ceza Kanunu'nun 105. Maddesi, adam öldürmenin altı ila onbeş yıl arasında cezalandırılmasını öngörmektedir. Adam öldürmenin nitelikli halinde , örneğin suç organize bir grup tarafından işlenmişse, müebbet hapis cezasının da dahil olduğu hapis cezalarıyla ve ölüm cezası ile cezalandırılabilir.

44. 126. Madde uyarınca adam kaçırma, sekiz yıla kadar hapisle cezalandırılabilir. Adam kaçırmanın nitelikli halinde, örneğin suç silah kullanılarak veya organize bir grupla işlenmişse, on beş yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılabilir.

45. Madde 78, cezai sorumluluk için zamanaşımı sürelerini düzenler. Bir kişi, ciddi bir cürüm (on yıla kadar hapisle cezalandırılabilir) söz konusu olduğunda on yıldan sonra, ağır bir suç (on yılı geçecek hapis cezasıyla cezalandırılabilir) söz konusu olduğunda ise onbeş yıldan sonra suçtan sorumlu tutulamaz. Zaman, suç tarihinden itibaren işlemeye başlar ve ilk derece mahkemesinin kararıyla beraber durur. Şayet kişi adaletten kaçarsa, kişi bulunana kadar zaman işlemeye başlamaz. Müebbet hapis veya ölüm cezası ile cezalandırılabilir suçlar söz konusu olduğunda zaman tahdidinin uygulanabilirliği, bireysel olarak bidayet mahkemesi tarafından kararlaştırılır. Dirlik ve insanlığa karşı işlenen suçlarda, zaman tahdidi uygulanamaz.

B. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu

46. 1 Temmuz 2002 tarihine kadar yürürlükte kalmış olan 1960 Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, bir suçun işlendiğine dair şüphe olması halinde, ceza yargılaması süreçlerinin başlatılması için yetkili bir merci gerektiriyordu. Bu merci, gerçekleri belirlemek ve bunun sorumlularını teşhis etmek ve mahkumiyetlerini teminat altına almakla yükümlüydü. Cezai yargılaması süreçlerini başlatmak ya da başlatmamaya ilişkin kararın, ilk gerçeklere dayalı raporun yayımlanmasından sonraki üç gün içinde alınması gerekiyordu (bkz., Madde 3 ve 108-09).

47. 1 Temmuz 2002'de, 1960 tarihli Kanun, yerini Rusya Federasyonu Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'na bırakmıştır.

48. Yeni Kanun, cezai soruşturmanın, bir bireyin şikayeti üzerine ya da soruşturmayı yapan mercilerin inisiyatifiyle, suçun işlenmiş olduğuna (bkz., Madde 146 ve 147) dair inandırıcı sebepler olması halinde, bir müfettiş ya da savcı tarafından başlatılabileceğini yasaya bağlar. Bir cezai soruşturma açılmasına ilişkin karar, suçla ilgili bilginin alınmasından itibaren üç gün içinde verilmelidir. Belli durumlarda bu süre on ve otuz güne uzatılabilir (bkz., Madde 144).

49. Kanun'un 42. Maddesi, ceza yargılama süreçlerindeki mağdurun usuli konumunu tanımlar ve sahip olduğu hak ve yükümlülükleri listeler. Soruşturmanın kapanmasından sonra mağdurun, davanın tamamı hakkında bilgi edinme hakkına sahip olmasını temin eder. Madde 42, aynı zamanda, mağdurların ceza yargılama süreçleri açma veya kapama, mağdur statüsünün tanıma veya reddetme ve yargı süreçlerini erteleme gibi usuli kararlardan haberdar olmasını şart koşar. Bu kararların kopyalarının mağdurlara gönderilmesi gerekir. Mağdurların aynı zamanda, uzman raporları istenmesine yönelik herhangi bir karara ve bu raporların sonuçlarına erişimi bulunur (bkz. Madde 198).

50. Bir savcı, soruşturmanın genel nezaretinden sorumludur (bkz., Madde 37). Özel soruşturma tedbirleri isteyebilir, davayı bir müfettişten bir başkasına transfer edebilir veya ek soruşturma talep edebilir. Bir cezai soruşturma başlatmak için dayanak yoksa, müfettiş bu hususta ilgili tarafa resmi olarak bildirilmesi gereken gerekçeli bir karar çıkarır. 124. Madde uyarınca bir savcı, bir cezai soruşturmayı yürüten çeşitli resmi görevlilerin eylem ve ihmallerine ilişkin bir şikayeti inceleyebilir. Bir şikayet bir kez incelendikten sonra, şikayet eden, sonuçlar ve ileriki itiraz yolları hakkında bilgilendirilmelidir.

51. Kanun'un 125. Maddesi, şikayetlerin ele alınması için yargı sürecini başlatır. Bir müfettişin veya savcının ceza yargılaması süreçlerini başlatmaya ya da bir davayı sonlandırmayı reddetmeye ilişkin emirleri, tarafların ceza yargılaması süreçlerine yönelik anayasal haklarını ve özgürlüklerini çiğneme ya da bir vatandaşın adalete erişimini engelleme eğilimi olan diğer emirler ve eylem ile ihmallere karşı, kuşkulu kararların meşruluğunu ve dayanağını kontrol etmeye yetkili yerel bir mahkemeye başvurulabilir ve bunlar itiraz konusu edilebilir.

52. 151. Madde, Soruşturma Komitesi (2007 tarihi itibarıyla) müfettişlerini, cinayet ve kaçırma dahil olmak üzere, ciddi cürümlerin soruşturmasında sorumlu kılmaktadır.

53. Madde 161 § 1 ön soruşturmanın ayrıntılarının açıklanmasını yasaklamaktadır. Bu tür bir bilgi, sadece bir savcının ya da müfettişin izniyle, izin vermiş oldukları sınırlar dahilinde ve yalnızca tarafların ceza yargılaması süreçlerine ilişkin haklarını ve yasal çıkarlarını çiğnemeyecek ve soruşturmaya hâlel getirmeyecek şekilde açıklanabilir (bkz., Madde 3 161 § 3).

C. Rusya Federasyonu Medeni Kanunu

54. Rusya Federasyonu Medeni Kanunu'nun 1069. Maddesi (ilgili kısım 1995'te kabul edilmiştir), bir devlet dairesini ya da devlet memurunu, kendi yasadışı eylemleri veya

eylemsizlikleri nedeniyle vatandaşa verdikleri zarardan sorumlu tutmaktadır. Zarar, federal veya bölgesel hazineden tazmin edilir.

55. 1070. Madde, kolluk kuvvetlerinin yasadışı eylemlerinden oluşan zararların özel şahıslara ödenmesi ile ilgili kuralları belirlemektedir. Yasadışı cezai kovuşturma (faillerin cezai hükmü neticesinde teyit edilmiş) haricinde, Madde 1069'un genel kuralları geçerlidir.

56. Madde 151 ve Madde 1099 ila 1101, maddi olmayan zararların ödenmesini öngörmektedir. 1099. Madde ise, özel olarak maddi olmayan zararların, herhangi bir maddi zarar tazminine bakılmaksızın ödenmesi gerektiğini belirtmektedir.

D. Terörizm karşıtı tedbirlerin gizliliğine ilişkin mevzuat

57. 1 Ocak 2007'de yerini Terörle Mücadele Kanunu'na (Kanun no. 35-FZ) bırakmış olan 25 Temmuz 1998 tarihli Terörizmi Durdurma Kanunu (Kanun no. 130-FZ) (bundan böyle aynı zamanda "Terörizm Karşıtı Kanun" olarak da anılacaktır), terörizme karşı mücadele alanındaki temel ilkeleri tesis etmiştir. Terörizm Karşıtı Kanun'un 2. Bölümü, *diğerlerine ilaveten*, Devlet'in terörizm karşıtı operasyonların teknik yöntemlerini mümkün olan azami düzeyde sır olarak tutması ve bunların kapsadığı kişilerin kimliğini açıklamaması gerektiğini yasaya bağlamaktadır. Yeni Terörle Mücadele Kanunu'nun 2(10). Bölümü de benzeri hükümler içermektedir.

58. 1 Ağustos 2011'de Soruşturma Komitesi, terörizmle mücadele operasyonlarında yer almış kişiler hakkında bilgi edinme sürecini ayrıntılandıran 113 No'lu Talimat'ı yayımlamıştır. Bu tür talepler, talep edilen açıklamanın sebeplerini içermeli ve Soruşturma Komitesi'nin Müdür Yardımcısı tarafından yetkilendirilmiş olmalıdır. Bu tür bilgi içeren cezai soruşturma dosyalarının sınıflandırılmış olarak işlem görmedi.

59. 3 Nisan 1995 tarihli Federal Güvenlik Servisi Kanunu (Kanun no. 40-FZ) daha sonraki değişiklikleriyle birlikte, teşkilat personelinin ve onunla işbirliği içindeki kişilerin kişisel verilerinin merkezi arşivde saklanması öngörmektedir. 2008 itibarıyla bu tür bilgi, sadece federal bir kanun uyarınca veya Servis'in ilgili bölgesel departman müdürünün özel kararına istinaden ifşa edilebilir.

III. ZORLA KAYBETMELER KONUSUNDA ULUSLARARASI VE KARŞILAŞTIRMALI YASAL BELGELER

A. İlgili uluslararası kanun ve uygulamalar

60. Zorla kaybetmeler hakkındaki Avrupa Konseyi Parlamenter Asamblesi (AKPA) Kararı 1463 (2005) aşağıdaki hususları bu alandaki uluslararası bir belge için elzem görmüştür:

"[Z]orla kaybetmenin tanımı ... pratikte kanıtlanması ziyadesiyle zor olacak öznal bir unsur içermemelidir. Zorla kaybetmenin kanıtlanmasına ilişkin konunun doğasına özgü zorluklar, söz konusu sorumlu devlet memurlarına karşı aksi ispat edilebilir bir karinenin yaratılması vasıtasıyla karşılanmalıdır.

10.2 kaybolan kişilerin aile mensupları, zorla kaybetmenin bağımsız mağdurları olarak tanınmalı ve 'hakikat hakkına', yani kaybolmuş akrabalarının akıbeti ile ilgili olarak bilgilendirilme hakkını haiz olmalıdır;

10.3. belge, cezasızlığa karşı aşağıdaki teminatları içermelidir;

10.3.1. devletlerin, zorla kaybetme suçunu, ulusal ceza kanunlarına, uygun bir cezalandırma ile dahil etmeleri zorunluluğu;

10.3.2. evrensel yargı ilkesinin tüm zorla kaybetme eylemlerini kapsayacak şekilde genişletilmesi;

10.3.3. zorla kaybetmenin, failler kaybolan kişinin akıbetini gizlemeye devam ettikleri ve gerçekler aydınlatılmamış kaldığı sürece, devam eden bir suç olarak tanınması; buna bağlı olarak da, zorla kaybetmelere zamanaşımı sürelerinin uygulanmaması;

10.3.4. herhangi bir kamu otoritesine ait herhangi bir üst emir veya talimatın, bir zorla kaybetme eylemini meşru kılmak üzere kullanılmayacağına açıklığa kavuşturulması;

10.3.5. zorla kaybetme eylemlerinin faillerinin herhangi bir aftan veya benzeri tedbirlerden ve herhangi bir ayrıcalık, dokunulmazlık ya da kovuşturma özel muafiyetinden mahrum edilmesi;

10.3.6. zorla kaybetme eylemlerinin faillerinin askeri mahkemelerde değil, sadece genel yargı mahkemelerinde yargılanması;...

10.3.8. herhangi bir iddia edilmiş zorla kaybetme eyleminin etkili bir şekilde soruşturulmasında başarısız olunması, uygun cezalandırma gerektiren bağımsız bir suç teşkil etmelidir. Soruşturmalardan sorumlu bakan ve/veya departman müdürü, söz konusu başarısızlık için ceza hukukuna istinaden sorumlu tutulmalıdır”.

61. 20 Aralık 2006 tarihli Birleşmiş Milletler Herkesin Zorla Kaybetmelere Karşı Korunması Hakkında Uluslararası Sözleşme (ZKUS) Aralık 2010 itibariyle yürürlüğe girmiştir. Sözleşme'nin 2. Maddesi “zorla kaybetme”yi aşağıdaki şekilde tanımlamıştır:

“...Devlet görevlileri veya Devlet'in yetkilendirmesi, desteği veya muvafakati ile hareket eden kişiler veya kişilerden oluşan gruplar tarafından gerçekleştirilen tutuklama, alıkonulma, adam kaçırma veya kişiye yönelik hürriyetten yoksun kılmanın herhangi başka bir biçimi ve bunu takiben kayıp kişinin kanununun koruması dışında kalmasıyla sonuçlanacak hürriyetten yoksun kılınma durumunun kabulünün reddi ya da bu kişinin akıbetinin veya nerede olduğunun gizlenmesi hali”.

ZKUS, imzalayan devletleri bu tür eylemleri soruşturmak ve -ister söz konusu eylemleri gerçekleştiren kendileri olmuş olsun, ister eylemin faillerinin üstleri konumunda bulunmuş olsunlar- sorumluları adalete teslim etmek (bkz., Madde 6) ve aynı zamanda da kaybetmeyi ulusal kanun (bkz., Madde 4 ve 7) uyarınca suç olarak değerlendirmek hususunda zorunlu kılmıştır. Bu tür suçlara için uygulanacak zamanaşımı uzun süreli olmalı ve suçun sürekli tabiatı göz önüne alındığında, suçun sona erdiği (bkz., Madde 8) tarihten itibaren başlamalıdır. Sözleşme, aynı şekilde mağdurun akrabalarının gerçeği bilme ve tazminat elde etme hakkını tesis etmiştir (bkz., Madde 24).

62. ZKUS'nin 5. Maddesi ve 17 Temmuz 1998 tarihli Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü'nün 7. Maddesi, her ikisi de yaygın veya sistematik zorla kaybetme eylemlerini insanlığa karşı bir suç olarak tanımlamaktadır.

63. Rusya Federasyonu, Roma Statüsü'nü imzalamış ancak ZKUS'yi imzalamamış olup, her iki belgeyi de onaylamamıştır.

64. BM İnsan Hakları Komitesi ve Amerikalılararası İnsan Hakları Mahkemesi gibi uluslararası insan hakları kuruluşları zorla kaybetmeleri korunmuş hakların çeşitli şekillerde ihlalinin bir bileşimi olarak ele alırlar. Bu vakalar sıklıkla, yaşam hakkının hem maddi hem de usuli yönlerinin ihlalinin, sevdiklerinin akıbeti hakkındaki bir haber eksikliğinin neden olduğu uzatmalı ızdıraba bağlı olarak bu kişilerin akrabalarının aşağılayıcı bir muameleye maruz kalmama hakkının çiğnenmesini ve alıkonulmuş kişilerin özgürlük ve güvenlik hakkının ihlalinin içerir. Bu yaklaşımların söz konusu ihlallerin bazılarının süreklilik arz eden tabiatını vurgulayan bir özeti *Varnava ve Diğerleri/Türkiye Kararı* ([GC], no. 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 ve 16073/90, §§ 93-107, ECHR 2009) altında bulunabilir.

B. Mahkeme'nin önceki kararlarında tarif edildiği üzere karşılaştırmalı yasal çerçeve

65. Mahkeme, başka üye devletlerde de halihazırda zorla kaybetme iddialarını ve başarısızlıkla sonuçlanan soruşturmaları ele almıştır. Kararları, bu sorunlara yönelik iç yasal ve pratik düzenlemeleri özetlemiştir.

66. Dolayısıyla Mahkeme, özellikle 1992 ile 1996 yılları arasında Türkiye'nin güneydoğusunda meydana gelen (bkz., Diğerlerinin yanı sıra, *Osmanoğlu/Türkiye*, no. 48804/99, 24 Ocak 2008; *Akdeniz/Türkiye*, no. 25165/94, 31 Mayıs 2005; *İpek/Türkiye*, no. 25760/94, ECHR 2004-II (özetler); *Akdeniz ve Diğerleri/Türkiye*, no. 23954/94, 31 Mayıs 2001; *Taş/Türkiye*, no. 24396/94, 14 Kasım 2000; *Timurtaş/Türkiye*, no. 23531/94, ECHR 2000-VI; *Ertak/Türkiye*, no. 20764/92, ECHR 2000-V; ve *Çakıcı/Türkiye* [GC], no. 23657/94, ECHR 1999-IV) “bir dizi zorla kaybetme”yi ele almıştır. Özellikle *İpek* kararı, özel terörizm karşıtı kanunlar ve iddiaya göre güvenlik kuvvetleri tarafından işlenmiş suçlar itibariyle sorumluluk dağılımının yanı sıra, cezai soruşturmalara ve Devlet görevlilerinin eylemlerinin

yol açtığı maddi ve maddi olmayan zararlarla ilgili hukuki sorumluluğuna ilişkin hükümleri içeren ilgili ulusal kanuni çerçeveyi çizmiştir (bkz., §§ 92-106).

67. Kıbrıs anlaşmazlığı 1960'larda ve 1974'te çok sayıda kişinin kaybolmasıyla sonuçlanmıştır. Bu hususun, epey uzun tarihsel gelişimler bağlamında görülmesi gerekir. İlgili özetler; *Kıbrıs/Türkiye* ([GC] no. 25781/94, ECHR 2001-IV) ve *Varnava ve Diğerleri/Türkiye* (yukarıda belirtilen) kararlarında bulunabilir. Bu kararlardan görülebileceği üzere, daha başından itibaren, kaybetme sorunuyla uğraşmak üzere bir mekanizma kurulmasına yönelik çabalar gösterilmiştir. 1981'de Birleşmiş Milletler'in himayesi altında Kayıp Kişiler Komisyonu (KKK) kurulmuştur. Davalar üzerine gerçek çalışmalar 1984'te başlamış ve takip eden yıllarda da araştırmaya yönelik bazı adımlar atılmıştır. 2004'ten beri KKK, kazı çalışmaları düzenlemiş ve beden kalıntılarının konumunu ve kimliğini teşhis etmeye başlamıştır (bkz., yukarıda belirtilen *Varnava*, § 168). Şu ana dek, 230'dan fazla kayıp kişinin bedeni toprak altından çıkarılmış, kimlikleri belirlenmiş ve bedenler akrabalarına teslim edilmiştir. Bu bulguların tetiklediği cezai soruşturmalar halen derdesttir (bkz., *Charalambous ve Diğerleri/Türkiye* (dec.), no. 46744/07 ve diğerleri, 3 Nisan 2012 ve *Emin/Kıbrıs* (dec.), no. 59623/08 ve diğerleri, 3 Nisan 2012)

68. Bosna Hersek'teki kaybetme ve savaş suçları hususlarını çözmeyi hedefleyen yasal ve pratik tedbirler listesi, *Palić/Bosna Hersek* (no. 4704/04, §§ 7, 8, 36-40, 15 Şubat 2011) altında bulunabilir. Mahkeme, özellikle aşağıdaki hususları tespit etmiştir:

“Savaştan hemen sonraki yıllarda dahili mercilerin yavaş ilerleme kaydettiği her ne kadar doğru ise de, o zamandan bu yana, savaşın bir sonucu olarak kaybolmuş kişilerin konum ve kimliklerini teşhis ile dokunulmazlıkla mücadele konusunda bu merciler belirgin çabalar harcamışlardır. Öncelikle Bosna Hersek, polis ve hakim-savcılarının atamasının kapsamlı bir güvenlik incelemesini gerçekleştirmiştir ... İkinci olarak, 2004 Kayıp Kişiler Kanunu'na (bkz., yukarıdaki paragraf 40) istinaden, yerel bir Kayıp Kişiler Enstitüsü kurulmuştur. Bu kurum, bugüne kadar pek çok kazı ve kimlik teşhisi gerçekleştirmiştir; örneğin, 2009'un yedi ayında Kayıp Kişiler Enstitüsü 883 kişiyi teşhis etmiştir. Üçüncü olarak, 2002'de Bosna Hersek Mahkemesi'nin ve 2005'te de bu oluşumun Savaş Suçları Bölümü'nün kurulması, savaş suçlarına yönelik iç kovuşturmalara yeni bir güç katmıştır. Bu Mahkeme, bugüne kadar 40'tan fazla kişiye hüküm giydirmiştir. Bunun yanı sıra, daha az hassas davalar üzerinde yargılamalarını sürdüren Tüzel ve Bölgesel Mahkemelerin verdiği mahkumiyet sayısı, takdire değer biçimde artmıştır. Dördüncü olarak, Aralık 2008'de dahili merciler, büyük sayıdaki savaş suçları davaları sorununu çözmeye yönelik sistematik bir yaklaşımı mümkün kılan Ulusal Savaş Suçları Stratejisi'ni kabul etmişlerdir. Bu davaları idare edebilmek için gerekli zaman çerçevelerini, kapasitelerini, kriterlerini ve mekanizmalarını, ayrıca stratejinin uygulanmasının mali yönleri ve gözetimi kadar, mahkeme pratiklerinin standardizasyonunu, bölgesel işbirliği meselelerini, mağdurlar ve tanıklar için koruma ve destek gibi konuları tanımlamaktadır. ... Son olarak, dahili merciler, Bosna ve Hersek'te gerçekleşen kaybolmalar ve diğer ciddi Uluslararası İnsancıl Hukuk ihlallerini ele almak üzere kurulmuş uluslararası kuruluşların başarılı çalışmalarına katkıda bulunmaktadır...”

IV. ÇEÇENİSTAN VE İNGUŞETYA'DA GERÇEKLEŞEN KAYBOLMALARLA İLGİLİ ULUSLARARASI VE ULUSAL RAPORLAR

A. Hükümetlerarası organizasyonlar ve STK'ların raporları

1. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Belgeleri

69. 27 Mayıs 2010 tarihli “Rusya Federasyonu'nun Çeçenistan Cumhuriyeti'nde güvenlik kuvvetlerinin eylemi: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları ile uyumlu olmak için alınacak genel tedbirler” isimli belge CM/Inf/DH(2010)26E'ye göre, Mahkeme'nin kararlarında ortaya çıkan meseleleri ele almak üzere, Çeçenistan'daki Soruşturma Komitesi'nin bünyesinde, özel bir birim kurulmuştur. Rusya Hükümeti tarafından Mart 2011'de sunulan bilgi içeren bir belge DH-DD(2011)130E, tartışılan (Kuzey Kafkasya'daki temel hakların ihlaline ilişkin bulgular içeren “*Khashiyev grubu*” ile ilgili) 136 davadan sadece iki ceza davasının sonuçlandığını (biri şüphelinin ölümü üzerine sonlandırılmış bulunan) belirtmektedir. Kalanlar

derdest durumda bulunmakta, çoğu da şüphelilerin kimliğinin belirlenememesine istinaden ertelenmiştir.

70. 2 Aralık 2011 tarihli “Güvenlik güçlerinin Rusya Federasyonu’nun Çeçenistan Cumhuriyeti’ndeki eylemleri ile ilgili olarak Rusya Federasyonu’na karşı 154 davada Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının uygulanması” hakkındaki Ara Karar CM/ResDH(2011)292, konu ile alakalı olarak aşağıdakileri belirtmiştir:

“2. Kayıp kişilerin aranması

Kaybolmalarla ilgili tüm kararlarda Mahkeme’nin -başvuranın, akrabalarının kaybolması sonucundaki ızdırabına ve onların başına ne geldiğini ortaya çıkarmadaki aczine dayanarak- aynı zamanda Sözleşme’nin 3. Maddesi’ne yönelik bir ihlal de tespit ettiğini göz önünde bulundurarak;

Genel olarak kaybolmuş kişilerin aranmasında yol gösteren mevzuata ilişkin çerçeveyi iyileştirmeye yönelik tedbirleri dikkate alarak ve kayıp kişilerin akrabalarının DNA testlerinin kullanımındaki gelişmeler aracılığıyla, söz konusu bu kişilerin özellikle Çeçenistan Cumhuriyeti’nde aranmasını geliştirerek;

Yine de bu manada şimdiye kadar az aşama kaydedildiğinin bilincinde olarak ve kaybolmalara ilişkin yeni başvurularla Mahkeme’ye gidildiğini dikkate alarak;

Çeçenistan Cumhuriyeti’nde meydana gelen çok sayıda kaybolmanın ek birtakım araçlar ve yöntemler gerektiren özel bir durum teşkil ettiğini göz önünde bulundurarak;

Bu bağlamda kayıp kişiler için süren aramanın daha da yoğunlaştırılmasını, özellikle de işin içindeki farklı teşkilatların daha iyi koordine edilmesiyle birlikte, ilgili farklı merciler nezdinde kaybolmaya ilişkin tüm bilgi ve verilerin toplanmasını, merkezileştirilmesini ve paylaşımını, yerel adli kurumların güçlendirilmesini, kayıp kişilerin akrabalarıyla geliştirilmiş bir işbirliğini, olası gömü alanlarını teşhis etmeyi ve sair alakalı pratik tedbirlerin alınmasını da vurgulayarak;

Bu tür tedbirlere ihtiyacın, kayıp kişilerin nerede olduğuna ve akıbetlerine dair sürekli başarısızlığın Sözleşme’nin süregiden ihlaline sebebiyet verdiği durumlarda daha da acil hale geldiğini vurgulayarak, ...

Mağdur aileleriyle yakın bir işbirliğinin teminat altına alınmasına ve mağdurların dahili soruşturmalara katılımını yöneten yasal mevzuata ilişkin çerçevenin daha da iyileştirilmesine yönelik olarak sürekli bir gayretin gerekliliğini vurgulayarak;...

Rus mercileri, gayretlerini Mahkeme’nin kararlarında yer alan tüm istismlara ilişkin bağımsız ve etraflı soruşturmalar yürütecek şekilde artırmaya, özellikle de soruşturmayı yapan mercilerin emirlerindeki tüm araç ve güçleri, mümkün olan azami şekilde kullanmaya ve bu tür soruşturmalarda, tüm kolluk ve askeri unsurların etkili ve koşulsuz işbirliğini teminat altına almaya ÇAĞIRMAKTADIR;

Rus mercileri, kayıp kişiler için aramayı yoğunlaştırmaya yönelik gerekli tedbirleri hızlı bir şekilde almaya ŞİDDETLE ÇAĞIRMAKTADIR;

Rus mercileri, mağdurların soruşturmalara katılımını teminat altına almak için gayretlerini sürdürmek ve iç kanunlara istinaden kullanımlarına sunulmuş olan iç hukuk yollarının etkinliğini artırmak konusunda TEŞVİK ETMEKTEDİR;

Rus mercileri, zaman aşımının Mahkeme kararlarının tam olarak uygulanmasını olumsuz yönde etkilememesini teminat altına almak üzere tüm gerekli tedbirleri almaya TEŞVİK ETMEKTEDİR;”

2. Diğer Avrupa Konseyi kuruluşlarının raporları

71. Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi (AİÖK) Çeçenistan’la ilgili olarak 2001 ile 2007 arasında, iddia edilen ihlallerin soruşturmasındaki işbirliği noksanlığından şikayet eden üç basın açıklaması yayımlamıştır. 13 Mart 2007’deki basın açıklaması, “adam kaçırmaların (zorla kaybetmelerin) ve bununla ilgili yasa dışı alıkonulma sorununun ... Çeçenistan Cumhuriyeti’nde sıkıntılı bir durum arz etmeyi sürdürdüğünü kabul etmiştir.”

72. 4 Haziran 2010’da AKPA Hukuki İşler ve İnsan Hakları Komitesi, “Kuzey Kafkasya Bölgesi’ndeki insan hakları ihlalleri için yasal iç hukuk yolları” adı altında bir rapor sunmuştur. O rapora dayanarak AKPA, 22 Haziran 2010’da, kaybolmalar da dahil olmak üzere, bölgedeki ciddi insan hakları ihlallerine yönelik etkili bir soruşturmanın ve kovuşturmanın yokluğundan şikayet eden Karar No. 138’i ve Tavsiye No. 1922’yi kabul etmiştir. Bölgede kayıp binlerce kişinin yakın akrabalarının ıstıرابı ve acılarını unutamamaları, gerçek bir barışma ve kalıcı huzurun önünde büyük bir engel teşkil etmektedir. Diğer tedbirlerin yanı sıra Karar, Rus mercileri aşağıdakileri yerine getirmeye çağırmaktadır:

“...

13.1.2. Kanun gereğince, güvenlik kuvvetleri üyeleri dahil olmak üzere, insan hakları ihlallerinin tüm sanıklarını mahkemeye taşımak ve cezalandırılmamış pek çok suç çözümlenmek...;

13.1.3. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarını yürütmeye, Mahkeme'nin uygun bir soruşturmanın yokluğunu tespit etmiş olduğu bilhassa adam kaçırma, adam öldürme ve işkence gibi vakaları çözümlenmek üzere özellikle bireysel tedbirlerin takviyesinde Avrupa Konseyi ile işbirliğini yoğunlaştırmak;

13.1.4. terörizmle uğraşmış -özellikle de şüphelinin terörist ağını ve güvenlik kuvvetlerinin içinde mevcut suç oluşumlarını parçalamada adaletle işbirliğine olanak sağlayan tedbirlerin uygulanması konusunda- diğer ülkelerin örneklerini rehber almak ve daha başka şiddet eylemlerini önlemek;

...

13.1.6. Ciddi kayıp kişiler sorununu mümkün mertebe çözümlenmek üzere Uluslararası Kızıl Haç Komitesi (UKHK)'nin önerilerini uygulamak ve Kuzey Kafkasya'daki duruma alakalı olarak tutuklanmış ve ahkonulmuş kişilere yapılan yeni UKHK ziyaretleri için uygun koşullar yaratmak;

...

13.2. Rusya Parlamentosu'nun her iki meclisinin de, Kuzey Kafkasya'daki duruma en yüksek düzeyde dikkatlerini vermesi ve yürütme ile yargı makamlarının bölgede gözlemlenmiş ve bu kararın da konusu olmuş aksaklıklar ile ilgili etraflı açıklamalarını talep etmeleri ve gereken tedbirlerin alınmasını şart koşması”.

Tavsiye no. 1922'de, AKPA Bakanlar Komitesi'ne aşağıdaki önerilerde bulunmuştur:

“2.1 Kuzey Kafkasya'daki insan hakları durumunun gelişimine azami özen göstermek;

2.2 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)'nin (Mahkeme) bu bölge ile ilgili kararlarını yürütürken, Mahkeme'nin etkili bir soruşturmanın yokluğunu tespit ettiği davaların hızlı ve tam bir şekilde aydınlatılmasının vurgulanması; ...”

73. AKPA “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının uygulanması” başlıklı Karar 1787'de (2011), kolluk görevlilerinden kaynaklanan ölüm ve kötü muameleleri ve bu nedenle Rusya'daki etkili soruşturma eksikliğini, çok sayıda mükerrer Sözleşme ihlali bulgusuna yol açan ve ilgili devletlerde hukukun üstünlüğünü ciddi biçimde zayıflatan dört “majör sistematik eksiklikten” biri olarak ele almaktadır.”

74. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komisyonu Komiseri Thomas Hammarberg'in 12-21 Mayıs 2011 tarihleri arasında Rusya Federasyonu'na gerçekleştirdiği ziyaret sonrasında kaleme aldığı 6 Eylül 2011 tarihli raporda, ziyaret ettiği cumhuriyetlerde, gündelik yaşamı iyileştirmeye yönelik birtakım olumlu gelişmeler tespit etmiştir. Bu olumlu adımlara rağmen Komiser, en ciddi meselelerden bazılarını; terörizm karşıtı tedbirler, adam kaçırmalar, kaybolmalar ve kötü muamele, cezasızlıkla mücadele ve insan hakları savunucularının durumu olarak tanımlamıştır. Rapor, Komiserin bu konulara ilişkin gözlemlerini ve tavsiyelerini de içermektedir.

75. Komisyon Üyesi, özellikle de Kuzey Kafkasya'daki adam kaçırmalar, kaybolmalar ve özgürlüklerinden mahrum bırakılmış insanların gördüğü kötü muamele ile ilgili iddiaların ve diğer bilgilerin devamlılığından derin bir şekilde endişelenmiştir. Çeçenistan'daki adam kaçırma ve kaybolma vakaları, son zamanlarda 2009'a nazaran azalmışsa da, durum hala normal olmaktan uzaktır. Kaybolmaların bir toplumun tamamı üzerindeki sayısız etkisine atıfta bulunarak, Sivil Toplum Kuruluşları ve İnsan Hakları Başkanlık Konseyi'nin Kuzey Kafkasya'daki terörizm karşıtı operasyonlar sürecinin tamamı boyunca kaybolmuş kişilerin akıbetini belirlemek üzere bölümlerarası federal bir komisyon oluşturma önerisini desteklemiştir. Komiser, ayrıca soruşturma faaliyetleri sırasında maske takılmasını veya standart olmayan rozetsiz üniformaların giyilmesini ve bunun yanı sıra plakasız araçların kullanılmasını yasaklayan kuralların sistematik olarak uygulanmasının önemini vurgulamıştır.

76. Komiser, ciddi insan hakları ihlallerine yönelik süreklilik gösteren cezasızlık yapılarının, en zorlu sorunlar arasına yer aldığını ve kendi açısından majör endişe kaynaklarından biri olmayı sürdürdüğünü belirterek sözlerine devam etmiştir. Elbette Soruşturma Komitesi gibi yapıların kurulması, ceza yargılaması süreçlerinde mağdur katılımına yönelik artan destek ve soruşturmaların idaresine ilişkin çeşitli yönergelerinin yayımlanması gibi bazı olumlu adımlar da atılmıştır. Sisteme ve yasal düzenlemelere yönelik bu tedbirlere rağmen, Komiser'in ziyareti sırasında topladığı bilgi, durumun -kendisinin Eylül 2009'daki bir önceki ziyaretinden bu yana- pratikte aslen değişmemiş olduğu sonucuna varmasına neden olmuştur.

Cezasızlığın artık daha fazla hoşgörülmeceğine dair kesin bir mesajın iletilmesiyle görevli müfettişlerde gerekli kararlılığı yaratmaya yardımcı olmak üzere Rus liderlere seslenmiştir.

3. Uluslararası Kızıl Haç Komitesi (UKHK)) Raporu

77. Ağustos 2009'da Uluslararası Kızıl Haç Komitesi (UKHK) "Kayıp Kişilerin Aileleri: İhtiyaçlara cevap vermek" ismi altında bir rapor yayımlamıştır. Kuzey Kafkasya'da yüz aile ile görüşülmüştür.

Davaların büyük çoğunluğunda adam kaçırmalar, 2000 ile 2004 yılları arasında meydana gelmiştir. Raporun bulgularına göre:

"Genel olarak, aileler kaybolmuş akrabalarının hatırası bir gölge gibi sabit şekilde akıllarını meşgul ederken normal faaliyetlerini gerçekleştiremezler. Pek çoğu, sevdiklerinin arayışına düşerken toplumdan kendini çeker, kendilerinin ve ailelerinin ihtiyaçlarını göz ardı eder (örneğin bazı çocukların doğum günü kutlaması yapmasına izin verilmez) ve hem sosyal, hem de fiziksel anlamda izole hale gelirler -genellikle sadece kendileri için bir şey yapmak onlara suçluluk hissi verir."

Raporun bir diğer bulgusu ise, ailelerin % 90'ının yerel savcılıkta bir ceza davası açtığını ancak bu davaların çoğunun ertelendiğidir. Cevap alma konusundaki yetersizlikleri onları bir "çaresizlik hissi" ile başbaşa bırakmıştır. Rapor, ailelerin çoğu için ölümün kabulü beden kendilerine iade edilmediği sürece tasavvur edilemez olduğundan, bedenlerin bulunmasının ve bir cenaze töreni düzenlenmesinin önemini vurgulamaktadır. Kayıp kişilerin ailelerinin "kendi zor durumlarıyla baş etmede çok fazla yalnızlık çektiği" bulgusuyla rapor sonlanmıştır. Rus mercilerine, özellikle kayıp kişilerle ilgili olarak şeffaf, güvenilir, açık insani yetkileri olan ve adli sistemden bağımsız üst düzey bir kurul oluşturması gibi birtakım tavsiyelerde bulunulmuştur. Kayıp kişilerin aileleri, arama ile ilişkilendirilmeli ve kaydedilen herhangi bir ilerleme kadar, aynı zamanda da başarı ihtimali ile ilgili önemli konularda bilgilendirilmelidir. UKHK, ayrıca gelecekteki zorla kaybetmeleri önlemek ve aynı zamanda da kayıpların ailelerini korumak üzere, Rusya'nın uluslararası yükümlülüklerini daha açık bir şekilde yansıtacak kanun değişiklikleri önermiştir. Bu tür ailelere verilmekte olan psikolojik, sosyo-ekonomik ve yasal desteğin iyileştirilmesine ilişkin ayrıntılı birkaç tavsiye daha yine bu raporda kapsamıştır.

4. STK Raporları

78. Eylül 2009'da İnsan Hakları İzleme Örgütü (İHIÖ), kaybolma davalarında ilerleme kaydetme eksikliğiyle ilgili olarak oldukça eleştirel olan "Oğluma Ne Olduğunu Bana Kim Söyleyecek? Çeçenistan Hakkındaki Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Rusya Tarafından Uygulanması" başlıklı bir rapor yayımlamıştır.

79. 20 Nisan 2011'de İHIÖ ve iki Rus STK, İşkence Karşıtı Komite ve Şehitlik, Rus Başkanı'na hitaben ortak açık bir mektup yayımlamıştır. Bu mektupta "Çeçenistan yerlilerinin yine yerel kolluk ve güvenlik kuvvetleri tarafından kaçırılmasıyla ilgili olarak gerekeni yapmada Çeçenistan Cumhuriyeti soruşturma mercilerinin tam bir başarısızlığı"ndan, "soruşturmaların Çeçen kolluk kuvvetleri tarafından sistematik biçimde sabote edilmesi ve Soruşturma Komitesi'nin suçları soruşturmak olan doğrudan yetkisini yerine getirmedeki yetersizliği"nden bahsetmişlerdir.

B. Ulusal mercilerin ilgili raporları ve açıklamaları

80. Çeçenistan Ombudsman'ı Nukhazhiyev, kaybolmalar üzerine yıllar boyunca, çok sayıda belge yayımlamıştır. 16 Nisan 2009 tarihli özel raporu aşağıdaki pasajları içermektedir:

"Kaçırılmış ve kayıp kişilerin bulunması sorunu ... üçüncü özel raporunun konusudur. 'Çeçenistan'daki Kaybolma Sorunları ve Zorla Alıkonulmuş Kişileri Bulacak Mekanizma Arayışı' başlıklı ilk özel rapor, 20 Nisan 2006'da Çeçenistan Parlamentosu'nun her iki meclisine de sunulmuştur. Söz konusu rapor, kaybolmalara yol açan neden ve koşulları analiz etmiştir. O zamanlar yerel savcılık, adam kaçırma ile ilgili -1,679'u sanıkları hakkındaki

bilgi noksanlığına istinaden ertelenmiş- 1,949 ceza davası açmıştır. Bu davaların çoğu, tarihleri, kaçırılmaların kesin zamanlamasını, askeri araçların plaka numaralarını, askerlerin isimlerini ve radyo çağrı isimlerini, müdahil askeri birimlerin isim ve numaralarını, vs. içermektedir.

Askeri savcılığın bu suçlarla ilgili bariz yetkinliğine rağmen bunlar, failer hakkında ilgili bilgileri elde edemeyecek veya onları sorgulayamayacak yerel savcılıklar tarafından ele alınmıştır ...

Çeçenistan Savcılığı'na göre; terörizm karşıtı operasyonun başından [Ekim 1999] bu yana, kendileri tarafından 2,826 kişinin kaçırılmasıyla ilgili olarak 2,027 cezai soruşturma açılmıştır. Bu davalardan 1,873'ü halen ertelenmiş olup 74'ü askeri savcılığa iletilmiştir...

Bedenlerin kimliğinin teşhisi sorunu, kayıp kişilerin bulunması sorunuyla yakinen ilgilidir. Çeşitli kaynaklar, Çeçenistan'da birbiri ardına gerçekleşen iki askeri eylem sırasında hayatını kaybetmiş olan kişilere ait 3,000 bedeni kapsayan 60'ı bulan toplu mezara işaret etmektedir. Bir diğer toplu mezar, Kuzey Osetya'daki Mozdok'ta bulunmaktadır. ... Toplu mezar alanlarının kazılması ihtiyacı göz önüne alındığında ise, Çeçenistan'da mezardan çıkarılan bedenlerin kimlik belirlenmesini gerçekleştirecek bir laboratuvar eksikliği sorunu halen sürmektedir ...”

Ombudsman, öncelikle kaybolmalardan sorumlu kuruluşlararası tek bir kurulun Çeçenistan'da oluşturulmasını; bir meclis soruşturması başlatılmasını ve bunun bağımsız avukatların ve kayıp kişilerin veritabanının kaydını tutmuş olan Ombudsmanlık personelinin tecrübesine güvenmesini; mezardan çıkarılan bedenlerin kimlik teşhisi için Çeçenistan'da özel bir laboratuvar oluşturulmasını ve mezardan çıkarılan beden kalıntılarıyla sistematik bir karşılaştırma yürütülmesini teminen, kayıp kişilerin akrabalarının DNA numunelerinden bir veritabanı oluşturulmasını tavsiye etmiştir. Uluslararası Kayıplar Günü'ne adanmış 30 Ağustos 2011 tarihli açıklamasında Nukhazhiyev, terörist karşıtı operasyon sırasında Çeçenistan'da yaklaşık 5,000 kişinin kaybolduğunu belirtmiştir. Bu sorunu ele almak üzere kuruluşlararası tek bir kurul oluşturulması önerisini de yinelemiştir.

81. Çeçenistan Soruşturma Komitesi'nin Başkan Yardımcısı Pashayev, uzman yayın *Vestnik Sledstvennogo Komiteta RF* (Soruşturma Komitesi'nin Bülteni), No. 2 (8) 2010'da, “Avrupa Mahkemesi'nde yeniden gözden geçirme konusu olmuş davaları soruşturmadaki sorunlar” başlıklı bir makale yayımlamıştır. Çözümlemiş adam kaçırmaların büyük çoğunluğunun, yasa dışı silahlı gruplar tarafından gerçekleştirildiğini kaydetmiştir. Pashayev, askerler tarafından gerçekleştirildiği iddia edilen çözülmemiş suçların soruşturmasında tekrar eden bazı sorunları sıralamıştır: Olaylardan yıllar sonra bilgi eksikliklerini tamamlamaya çalışmak; çeşitli güvenlik birimlerinin ve askeri birimlerin arşivlerine erişim elde etmede karşılaşılan güçlükler; kayıp kişilere ait tek bir veritabanının noksanlığı; genetik araştırma gerçekleştiremeyen yerel adli laboratuvarların zayıflığı; askeri ve sivil müfettişlerin yetkileri arasında ayırım yapmak için yeterli derecede belirgin olmayan yasal çerçeve, askerler arasındaki potansiyel failer ile ilgili kanıt bulmada askeri müfettişlerin elde ettiği yetersiz sonuçlar ve cezai soruşturmaların sonuçsuzluğu halinde akrabaların zararlarının tazmin edilmesine yönelik mekanizmaların mevcut olmaması hususu.

82. 24 Mayıs 2010'da Çeçenistan Başkanı ve Hükümeti'nin basın servisi, kayıp kişilerin aranmasına yönelik yüksek düzey bir toplantıda Çeçenya Savcısı Savchin'in bir konuşmasını nakletmiştir. Savcı, askerler tarafından işlendiği iddia edilen suçların soruşturulması konusundaki politik irade noksanlığına atıfta bulunmuştur. Kayıp kişilerin aranması ve suçların soruşturulmasıyla ilgilenecek tek bir federal kuruluşlararası kurulun oluşturulmasını tavsiye etmiştir. Bu kurulun ilgili arşivlere sınırsız erişimi olacaktır ve kurul oralarda mevcut verinin gizliliğine ilişkin karar verebilecektir. Askeri ve sivil müfettişler arasındaki güç çatışması ile ilgili olarak ise, ilgili kanunun askeri savcılarını askerler arasındaki şüphelileri tespit etmekle sorumlu kılacak şekilde değiştirilmesini önermiştir.

83. Çeçenistan Soruşturma Komitesi Başkanı, Çeçenistan İçişleri Bakanı'na Ağustos 2010'da yazdığı mektupta (no. 396-201/2-191-10), “polis tarafından ceza yargılaması süreçlerinde verilen faal desteğin (adam kaçırmalar için tesis edilen) uygunsuz olduğu, müfettişlerin arama tedbirleri yürütülmesine yönelik veya sair taleplerinin, usulsüz

gecikmelerle gerçekleştirildiği veya etraflıca gerçekleştirilmediği ve verilen yanıtların da çoğunlukla resmi tabiatta olup istenen veriyi içermediği” hususlarında şikayette bulunmuştur. İçişleri Bakanlığı’ndan, personelini söz konusu davaların önemi hakkında alarına geçirmesini ve uygun şekilde işbirliği yapmasının teminini istemiştir.

84. Mart 2011’de Çeçenistan Cumhuriyeti’nin Savcı Vekili, İşkence karşıtı STK Komitesi Başkanı Kalyapın’e bir mektup göndermiştir. Savcı Vekili, Soruşturma Komitesi’nin Çeçenistan’daki adam kaçırmaya davalarıyla ilgili çalışmasını oldukça sert bir şekilde eleştirmiştir:

“Soruşturma mercileri, suçları çözümlenebilmek üzere, acil soruşturmaya yönelik eylemler gerçekleştirmekte ve operasyonel servislerle uygun şekilde işbirliği organize etmede başarısız olmaktadır. Esasen, Soruşturma Komitesi’nin en üst düzey yetkilileri, cezai soruşturmalar üzerinde kısmi kontrole sahip değildir. Savcılığın temsilcileri tarafından teşhis edilmiş ihlalleri ortadan kaldırmak üzere, somut adımlar atılmamıştır. Failler mesul tutulmamıştır. Adam kaçırmaya suçlarının [Soruşturma Komitesi] müfettişleri tarafından örtbas edildiği durumlar bile olmuştur. ... ceza yargılaması süreçlerinin gecikerek başlatılması ve soruşturmaların faal olmayan ve pasif tabiatı nedeniyle, failer kaçmış ve etkilenen [kaçırılan] kişilerin nerede olduğu belirlenememiştir”.

KANUN

I. BAŞVURULARIN BİRLEŞTİRİLMESİ

85. Mahkeme Hükümlerinin 42 § 1 Kuralı uyarınca Mahkeme, benzer fiili ve yasal zeminlerine istinaden başvuruları birleştirmeye karar vermiştir.

II. HÜKÜMETİN İLK İTİRAZI

A. Tarafların savları

86. Hükümet, şikayetlerin iç hukuk yollarının tüketilmemesine binaen, kabul edilemez ilan edilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Kaybolmalara yönelik soruşturmaların henüz tamamlanmadığını bildirmişlerdir. Ayrıca soruşturma mercilerinin ya da diğer kolluk mercilerinin herhangi bir eylem ve ihmeline dair başvuranların şikayette bulunabileceğini ancak başvuranların böyle bir iç hukuk yolundan yaralanmadığını savunmuşlardır. Aynı zamanda da, başvuranların hukuk davası açma yolunun da açık olduğunu, ancak onların bunu kullanmadığını iddia etmişlerdir.

87. Başvuranlar, bu itiraza itiraz etmişlerdir. Mahkeme’nin içtihadına atıfta bulunarak, hukuk mahkemelerine başvurma zorunlulukları olmadığını, cezai soruşturmaların etkisiz olduğunun kanıtlandığını ve şikayetlerinin beyhude olduğunu savunmuşlardır.

B. Mahkeme’nin değerlendirmesi

88. Mahkeme, tarafların savlarını, Sözleşme’nin hükümleri ve ilgili pratikler ışığında inceleyecektir (bkz., *Estamirov ve Diğerleri/Rusya*, no. 60272/00, §§ 73-74, 12 Ekim 2006).

89. İddia edilen yasa dışı eylemler veya Devlet görevlilerinin usulsüz davranışları neticesinde maruz kalınan zarar için tazminat elde etmek üzere açılacak bir hukuk davası ile ilgili olarak Mahkeme, halihazırda belli sayıda benzer davada, Sözleşme’nin 2. Maddesi (bkz., *Khashiyev ve Akayeva/Rusya*, no. 57942/00 ve 57945/00, §§ 119-21, 24 Şubat 2005 ve *Estamirov ve Diğerleri*, yukarıda belirtilen, § 77) altında öne sürülmüş iddialar bağlamında, bu prosedürün tek başına etkili bir iç hukuk yolu olarak görülemeyeceğini tespit etmiştir. Dolayısıyla Mahkeme, başvuranların hukuk davası açmaya zorunlu olmadığını teyit etmiştir. Bu bağlamda ilk itiraz reddedilmiştir. .

90. Ceza Kanunu’nun içerdiği yasal iç hukuk yollarına göre Mahkeme, cezai soruşturmaların halihazırda derdest durumda bulunduğunu gözlemlemiştir. Taraflar, etkinlikleri hakkında ihtilafa düşmüştür.

91. Mahkeme, Hükümet'in itirazının, şikayetlerin esasıyla yakinen bağlantılı olan soruşturmanın etkinliğine dair meseleler ortaya çıkardığını göz önünde bulundurmaktadır. Bu nedenle de, itirazı davanın esasına dahil etmeye karar vermiş olup, meselenin aşağıdaki şekilde incelemeye kaldığı kanaatindedir.

III. MAHKEME'NİN KANITLARA DAİR DEĞERLENDİRMESİ VE OLAYLARIN TESPİTİ

A. Tarafların savları

92. Başvuranlar tüm davalarda, akrabalarını alıp götürülen adamların hiçbir makul şüpheye yer bırakmaksızın Devlet görevlileri olduğunu iddia etmişlerdir. Bu iddiayı desteklemek üzere, Hükümet tarafından ifşa edildiği kadarıyla kendi bildirimleri ve soruşturma dosyalarının içerdiği yeterli kanıtla atıfta bulunmuşlardır. Akrabalarının Devlet görevlileri tarafından kaçırıldığına ve şikayetlerinin altında yatan temel gerçeklere Hükümet tarafından itiraz edilmediğine dair her birinin ilk bakışta haklı görülen bir dava açtığını beyan etmişlerdir. Akrabalarından uzun zamandır herhangi bir haber alınmadığı ve ilgili tarihlerde Çeçenistan'daki kaynağı belirtilmemiş alıkonulmaların yaşam tehdit edici tabiatı göz önünde bulundurulduğunda, Mahkeme'den akrabalarının ölü sayılması isteğinde bulunmuşlardır.

93. Hükümet tüm davalarda, başvuranların akrabalarından herhangi birinin Devlet görevlileri tarafından kaçırıldığı veya adamların ölmüş olduğu sonuçlarına varmak için yeterli kanıt olmadığını savunmuştur. İç cezai soruşturmaların karara bağlanmamış sonuçlarına ve kayıp kişilerin ölümüne ilişkin resmi belge noksanlığına işaret etmişlerdir. İç soruşturmalarda, kayıp kişilerin bölgedeki herhangi bir özel operasyon sırasında tutuklandığına, hatta bu operasyonların yürütülüp yürütülmediğine dair herhangi bir kanıt bulunamamıştır. Hükümet, kaçırılanların kamuflaj üniformaları giymiş, silahlı ve Rusça konuşan kişiler olmaları hususunun onların asker olduğunu kanıtlamadığını beyan etmiştir. Bazı kaçırılmalarda UAZ, *Gazel*, *Niva* ve hatta zırhlı personel araçlarına atıfta bulunulması, onların görüşüne göre, kesin surette bir askeri veya kolluk yapının dahiline işaret etmemektedir, zira bu tür araçların suç grupları tarafından ele geçirilmiş olması da mümkündür. Tanıklardan hiçbiri faillerin üstündeki üniformalarda askeri sembollere veya onların belli askeri birimlerle veya güvenlik yapılarıyla ilişkilendirilmesine yol açacak başka ayrıntılara atıfta bulunamamıştır. Son olarak, herhangi bir kalıntı bulunamamış ve başvuranların akrabalarının öldüğüne dair iddiaları, spekülatif düzeyde kalmıştır.

94. Mahkeme, fiili durumların taraflar arasında ihtilafı olduğu hallerde, davalarda uygulanabilecek genel ilkeleri yineleyecektir.

B. Genel ilkeler

1. İspat yükü

95. Mahkeme'nin tarafların üzerinde anlaşamadıkları hususları belirlemek göreviyle karşı karşıya kaldığı uygulamalarla ilgili olarak, içtihat hukukunda birtakım ilkeler geliştirilmiştir. İhtilafı hususlar ile ilgili olarak Mahkeme, kanıt değerlendirmesinde (bkz., *Avşar/Türkiye*, no. 25657/94, § 282, ECHR 2001-VII) "makul şüphelerin ötesinde" bir ispat standardı gerektiren içtihadını yinelemiştir. Bu tür kanıt; yeterli derecede güçlü, bariz ve uyumlu çıkarımların bir arada bulunmasından veya benzer aksi ispat edilmemiş fiili karinelere dayanarak ortaya çıkabilir. Bu bağlamda, kanıt elde edilirken tarafların tutumları da hesaba katılmalıdır (bkz., *Tanış ve Diğerleri/Türkiye*, no. 65899/01, § 160, ECHR 2005-VIII).

96. Mahkeme, rolünün tamamlayıcı tabiatı konusunda duyarlıdır ve özel bir davanın (diğer makamların yanı sıra bkz., *McKerr/İngiltere* (dec.), no. 28883/95, 4 Nisan 2000) durumu nedeniyle kaçınılmaz kılınmadığı taktirde, gerçeği tespit etme konusunda ilk derece mahkemesi rolünü üstlenirken dikkatli olması gerektiğinin farkındadır. Bununla birlikte, Sözleşme'nin 2. ve 3. Maddesi uyarınca iddialarda bulunduğu hallerde Mahkeme, her ne kadar belli iç yargılama süreçleri ve soruşturmalar gerçekleşmiş olsa dahi, özel anlamda etraflı bir tetkik uygulamak zorundadır (bkz., *mutatis mutandis, Ribitsch/Avusturya*, 4 Aralık 1995, § 32, Series A no. 336; ve *Avşar*, yukarıda belirtilen, § 283).

97. Mahkeme'nin yerleşik içtihadına göre; başvuranın ilk bakışta haklı görülen bir davası açması ve uygun kanıt ileri sürmesi gerekir. Eğer başvurular tarafından gerçekleştirilmiş bu tür iddialara yanıt olarak Hükümet, Mahkeme'nin gerçekleri saptamasını sağlayacak elzem belgeleri ifşa etmede başarısız olursa ya da tam tersi, tatminkar ve ikna edici bir açıklama temin ederse, güçlü çıkarımlarda bulunulabilir (bkz., *Varnava*, yukarıda belirtilen, § 184, diğer referanslarla birlikte). Devlet, gözaltındaki kişilerin başına gelen yaralanmalar ve ölümlerle ilgili makul bir açıklama yapma yükünü taşımaktadır (bkz., *Ribitsch*, § 32, ve *Avşar*, § 283, her ikisi de yukarıda belirtilen, diğer referanslarla birlikte). Mahkeme, bu bağlamda, bu yükün dağılımının doğası itibarıyla -başka şeylerin yanı sıra- davanın unsurlarının özgünlüğü ile bağlantılı olduğunu yinelemiştir. (bkz., *Nachova ve Diğerleri/Bulgaristan* [GC], no. 43577/98 ve 43579/98, § 147, ECHR 2005-VII) Silahlı çatışmalarla ilgili davalarda, Mahkeme bu zorunluluğu, bireylerin, yetkililerin özel kontrolü altında bulunan bölgelerde yaralanmış ya da ölü olarak bulunduğu veya kaybolduğu ve Devlet görevlilerinin konuya dahline dair karine bulunan durumları (bkz., *Akkum ve Diğerleri/Türkiye*, no. 21894/93, § 211, ECHR 2005-II (özetler); *Toğcu/Türkiye*, no. 27601/95, § 95, 31 Mayıs 2005; *Makhauri/Rusya*, no. 58701/00, § 123, 4 Ekim 2007; *Gandaloyeva/Rusya*, no. 14800/04, § 89, 4 Aralık 2008; ve *Varnava*, yukarıda belirtilen, § 184) kapsayacak şekilde genişletmiştir.

2. Devlet kontrolünün bulunduğu dair karine

98. Mahkeme, Rus Kuzey Kafkasya'da, özellikle de Çeçenistan ve İnguşetya'daki kaybolma iddiaları ile ilgili olarak bütün bir dizi davaya hitap etmiştir. Yukarıdaki ilkeleri uygulamak suretiyle başvuranların, askerler tarafından gerçekleştirilen kaçırılmaya ilişkin ilk bakışta haklı görülen bir dava açmalarının, böylelikle yetkililerin kontrolüne tabi olmalarının yeterli olacağı ve daha sonrasında da onların ispat yükünün -ya Hükümetin tasarrufu altındaki belgeleri ifşa ederek ya da söz konusu olayların nasıl gerçekleştiğine (bkz., pek çok örneğin yanı sıra, *Aziyevy/Rusya*, no. 77626/01, § 74, 20 Mart 2008; *Utsayeva ve Diğerleri/Rusya*, no. 29133/03, § 160, 29 Mayıs 2008; ve *Khutsayev ve Diğerleri/Rusya*, no. 16622/05, § 104, 27 Mayıs 2010) dair tatminkar ve ikna edici bir açıklama temin ederek- Hükümet tarafından yerine getirileceği sonucuna varılmıştır.

99. Bu davaların kararını verirken Mahkeme, kanıt elde etmekle ilgili zorlukları ve başvurular tarafından başvurularını desteklemek üzere genellikle az kanıt sunulabildiği hususunu göz önünde bulundurmaktadır. İlk bakışta haklı görülen dava eşliğine aslen, -başvuranların Mahkeme'ye ve dahili mercilere sundukları da dahil olmak üzere- tanık ifadelerine ve ilgili alanda, ilgili tarihte askeri veya güvenlik personelinin mevcudiyetine delalet eden diğer kanıtlara dayanılarak varılmıştır. Mahkeme, askeri araçlara ve teçhizata; kaçırılanların askeri barikatlardan -özellikle de sokağa çıkma yasağı saatleri dahilinde- engellenmemiş geçişine; alanların güvenlik çemberi altına alınması, kimlik belgelerinin kontrol edilmesi, mülkün aranması, orada oturanların sorgulanması ve emir komuta zinciri dahilinde iletişim gibi tipik emniyet operasyonu tutumlarına ve medya ile STK raporları gibi özel operasyonlarla ilgili diğer alakalı bilgiye istinat etmektedir. Bu unsurların varlığına istinaden, orada yürütülen askeri veya güvenlik operasyonları ve askerlerin mevcudiyeti göz önünde bulundurulduğunda, söz

konusu alanların, Devlet mercilerinin özel kontrolü dahilinde olduğu sonucuna varmıştır (bkz., örneğin, *Ibragimov ve Diğerleri/Rusya*, no. 34561/03, § 82, 29 Mayıs 2008; *Abdulkadyrova ve Diğerleri/Rusya*, no. 27180/03, § 120, 8 Ocak 2009; ve *Kosumova ve Diğerleri/Rusya karşı*, no. 27441/07, § 67, 7 Haziran 2011). Hükümet bu karinenin aksini ispat etmede başarısız olduğu taktirde, bu durum, Madde 2'nin maddi kısmının ihlaline yol açacaktır. Buna karşılık, başvuranların ilk bakışta haklı görülen bir dava açmada başarısız olmaları halinde ise, ispat yükü tersine çevirilemeyecektir (bkz., örneğin, *Tovsultanova/Rusya*, no. 26974/06, §§ 77-81, 17 Haziran 2010; *Movsayevy/Rusya*, no. 20303/07, § 76, 14 Haziran 2011; ve *Shafiyeva/Rusya*, no. 49379/09, § 71, 3 Mayıs 2012).

3. Kayıp kişilerin ölüm karinesi üzerine

100. Devletin kaynağı belirtilmemiş tutuklama ile ilgili sorumluluğunun tesis edildiği durumlarda dahi, kayıp kişinin akıbeti sıklıkla belirsiz kalmıştır. Mahkeme, çok sayıda durumda, kayıp kişinin bu mealde ölmüş varsayılabilmesine dair bir sonuca varmıştır. Genel olarak bu sonuca, davalı Hükümet tarafından, kişinin halen hayatta olduğuna veya Devlet görevlilerinin elinde ölmüş olduğuna dair gösterge olmadığına yönelik iddialarına cevaben varılmıştır. Ölüm karinesi otomatik değildir ve sadece -kişinin son olarak hayatta görüldüğü ve hayatta olduğunun duyulduğu tarihten bu yana geçen sürenin de ilgili bir unsur teşkil ettiği- dava şartlarının incelenmesi neticesinde kararlaştırılabilir (bkz., *Varnava*, yukarıda belirtilen, § 143, ve *Timurtaş/Türkiye*, no. 23531/94, §§ 82-83, ECHR 2000-VI).

101. Mahkeme, Çeçenistan ve İnguşetya'daki kaybolmalara ilişkin bunun öncesinde gerçekleşmiş daha önceki çok sayıdaki davayı göz önüne alarak, anlaşmazlığın özel bağlamında bir kişinin -alikonulmasıyla ilgili olarak sonrasında herhangi bir onay olmaksızın- kimliği belirlenmemiş Devlet görevlileri tarafından alikonulması halinde, bunun yaşamsal tehdit taşıyabileceği sonucuna varmıştır (bkz., diğerlerinin yanı sıra, *Bazorkina/Rusya*, no. 69481/01, 27 Temmuz 2006; *Imakayeva/Rusya*, no. 7615/02, ECHR 2006-XIII (özetler); *Luluyev ve Diğerleri/Rusya*, no. 69480/01, ECHR 2006-VIII (özetler); *Baysayeva/Rusya*, no. 74237/01, 5 Nisan 2007; *Akhmadova ve Sadulayeva/Rusya*, no. 40464/02, 10 Mayıs 2007; *Alihadzhiev/Rusya*, no. 68007/01, 5 Temmuz 2007; ve *Dubayev ve Bersnukayeva/Rusya*, no. 30613/05 ve 30615/05, 11 Şubat 2010, Çeçenistan'daki olaylar için; *Khatuyeva/Rusya*, no. 12463/05, 22 Nisan 2010; *Mutsolgova ve Diğerleri/Rusya*, no. 2952/06, 1 Nisan 2010; ve *Velkhiyev ve Diğerleri/Rusya*, no. 34085/06, 5 Temmuz 2011 İnguşetya'daki olaylar için).

102. Mahkeme, kayıp kişiler hakkında dört buçuk yıldan (bkz., *Imakayeva*, yukarıda belirtilen, § 155) on yıl ve fazlasına kadar güvenilir bilginin yokluğu durumunda, ölüm karinesi sonucuna varmıştır.

C. Mevcut davadaki başvuru

1. Başvuru no. 2944/06, *Satsita Aslakhanova/Rusya*

103. Başvuran tarafından bir araya getirilmiş pek çok tanık ifadesi ve diğer belgeler, kocası Bay Avtayev'in Grozni'de 10 Mart 2002'de askeri araçlar kullanan bir grup silahlı adam tarafından kaçırıldığını teyit etmektedir. Bölge Mahkemesi'nin bir kararına istinaden, başvuranın kocası, o tarih itibarıyla (bkz., yukarıdaki paragraflar 10, 13 ve 15) kayıp ilan edilmiştir. Elindeki tüm malzemelere dayanarak Mahkeme başvuranın, kocasının kendisi tarafından sergilenmiş şartlar altında Devlet görevlileri tarafından kaçırıldığına yönelik ilk bakışta haklı görülen bir dava sunduğu sonucuna varmıştır.

104. Hükümet, başvuran tarafından sunulmuş bazı kanıtların geçerliliğini sorgularken, cezai soruşturma dosyasından ya da öte yandan kendi ispat yükünü yerine getirmek üzere -örneğin

söz konusu olaylar hakkında tatminkar ve ikna edici açıklamalar temin etmek suretiyle herhangi bir belge üretememiştir.

105. Yukarıda tek tek sayılmış olan genel ilkeler göz önünde bulundurularak Mahkeme, Bay Apti Avtayev'in Devlet görevlileri tarafından 10 Mart 2002'de gözaltına alındığını sabit bulmuştur. O tarihten bu yana kendisinden herhangi bir haber alınamamasına ve bu tür bir alıkonulmanın yaşamsal tehdit oluşturan tabiatına istinaden (bkz., yukarıdaki paragraflar 101 ve 102) Mahkeme, aynı zamanda Bay Avtayev'in kaynağı belirtilmemiş alıkonulmasına binaen ölmüş varsayılması gerektiği sonucuna varmıştır.

2. Başvurular no. 8300/07, Barshova ve Diğerleri/Rusya ve no. 42509/10, Akhmed Shidayev ve Belkis Shidayeva/Rusya

106. Başvuranlar, 23 ve 25 Ekim 2002 günü erken saatlerde bir grup silahlı adamın Grozni'deki Sunzha Nehri'nin üstündeki köprüde konumlanmış bir askeri kontrol noktasından bir UAZ aracı ile geçtiklerine dair aralarında Akhmed Shidayev'in kendi ayrıntılı ifadeleri de olmak üzere, yeterli kanıt sunmuşlardır. Grup çok sayıda evi aramış ve sonrasında içinden üçünün kaybolacağı dört adamı tutuklamıştır. Dördüncü adam Akhmed Shidayev, kaçırılanlar tarafından birkaç gün sonra serbest bırakılmış ve askeri bir yerleşim olduğunu tahmin ettiği bir yere üç kayıp adamla birlikte kaçırılması ile orada alıkonulması hakkında ayrıntılı bir tanıklık vermiştir. Mahkeme tarafından gözden geçirilen belgeler, cezai soruşturmanın, bu önemli hususları desteklediğini göstermektedir (bkz., yukarıdaki paragraflar 17, 20-23). Mahkeme açısından, başvuranların üç akrabalarının -iki Barshov birader ve Akhmed Shidayev'in babası- Devlet görevlileri tarafından kaçırıldığına dair ilk bakışta haklı görülen bir dava açması tatmin edicidir.

107. Hükümet, cezai soruşturmanın tamamlanmamış niteliğine ve özel operasyonlar ile başvuranların akrabalarının alıkonulmasına veya ölümüne ilişkin kanıt yokluğuna atıfta bulunmuştur. Ancak Mahkeme, soruşturmanın, temel hususların tesis edilmesinin ötesinde bir ilerleme kaydetmede başarısız olmasının, başvuranların savları açısından zarar verici olmaması gerektiğini dikkate almaktadır. Hükümet ayrıca, kaçırılanların Devlet askerleri olmayabileceği olasılığına da işaret etmiştir. Ancak bu önerme, Mahkeme tarafından gözden geçirilmiş herhangi bir güvenilir kanıt tarafından desteklenmemekte ve davanın sabit unsurları ile çelişki teşkil etmektedir. Mahkeme, Hükümet'in bu savlardan herhangi birini ileri sürerek ispat yükünü yerine getirmede başarısız olduğu sonucuna varmıştır.

108. Yukarıda belirtilenlerle aynı nedenlerden dolayı Mahkeme, Sulumbek Barshov, Anzor Barshov ve Abuyazid Shidayev'in, kaynağı belirtilmemiş alıkonulmalarını takiben ölmüş varsayılması gerektiği sonucuna varmıştır.

3. Başvuru no. 50184/07, Malika Amkhadova ve Diğerleri/Rusya

109. Başvuranlar, Ayub Temersultanov'un Grozni'deki evinde 1 Temmuz 2004'te tutuklandığına dair kendileri tarafından oluşturulmuş ve bir araya getirilmiş tanık ifadelerini sunmuşlardır. Kaçırılma, ağır bir şekilde silahlanmış ve kamuflaj üniformaları giymiş, radyo üzerinden iletişim kuran, yaklaşık yirmi kişilik bir grup tarafından gerçekleştirilmiştir. Grup, başvuranın ve komşularının dairelerini aramış ve orada oturanların belgelerini kontrol etmiştir. Bazıları zırhlı olan araçlarının plaka numaraları bulunmamakta olup, polis barikatlarının içinden konvoy halinde geçmiştir. Bay Temersultanov'la beraber alıkonulan iki başka kişi ise, aynı gün serbest bırakılmış ve alıkonulmaları ile sorgulanmaları (bkz., yukarıdaki 32 ve 33. paragraflar) hakkında ifade vermişlerdir. Hükümet tarafından ifşa edilen cezai soruşturmaya ait belgeler, bu sunumla uyumludur.

110. Yukarıda belirtilenlerle aynı sebeplerden dolayı Mahkeme, başvuranların Bay Temersultanov'un kaynağı belirtilmemiş bir güvenlik" operasyonu kapsamında alıkonulmasına dair ilk bakışta haklı görülen bir dava açtığı sonucuna varmıştır. Eşit şartlar altında Mahkeme, Hükümet'in tamamlanmamış soruşturmaya atıflarının ya da kaçırılanların Devlet görevlisi olmama salt ihtimalinin, bu kişinin başına 1 Temmuz 2004'te ne geldiğine dair tatminkar ve ikna edici bir açıklamanın yerini tutamayacağı sonucuna varmıştır. Mahkeme aynı zamanda, davanın şartları altında Bay Temersultanov'un şu ana kadar ölmüş varsayılması gerektiği kanaatine varmıştır.

4. Başvuru no. 332/08, Sagaipova ve Diğerleri/Rusya

111. Tarafların sundukları ve cezai soruşturmaya dahil belgeler, 22 Şubat 2003'ün erken saatlerinde, kamuflej üniformaları giymiş ve maske takmış, otomatik silahlı yaklaşık on kişilik bir grubun Grozni Bölgesi'ndeki Dachu-Borzoy'da çok sayıda eve zorla girdiğine dair çok sayıda kanıt içermektedir. Rusça konuşan ve üstleriyle radyo üzerinden iletişim kuran bu adamlar, başvuranların üç akrabasını tutuklayıp, onları çıplak ayak ve iç çamaşırları içinde Argun Nehri'nin üzerindeki bir köprüye götürmüş, orada da onları aralarında UAZ ve zırhlı personel araçları da bulunan askeri araçlara bindirmişlerdir. Konvoy daha sonrasında, daimi bir barikattan ve askeri bir üstten (bkz., paragraflar 34-37) geçmiştir. Bu nedenle, Devlet görevlileri tarafından kaçırılma ile ilgili ilk bakışta haklı görülen bir dava açılması Mahkeme için tatmin edicidir.

112. Yukarıda belirtilenlerle aynı sebeplerden dolayı Mahkeme, Hükümet'in aksine ispat yükünü yerine getirdiği sonucuna varmamıştır. Aynı şekilde, bu şartlar göz önüne alındığında Mahkeme, Ayub Nalbiyev, Badrudin Abazov ve Ramzan Tepsayev'in ölmüş varsayılması gerektiği sonucuna varmıştır.

D. Sonuçlar

113. Mahkeme, karara bağladığı diğer davalarda olduğu gibi, başvuranların akrabalarının, güvenlik operasyonuna özgü tutumlar içindeki üniformalı silahlı adamlar tarafından kaçırıldığı sonucuna varmıştır. Bu gruplar, serbestçe polis ve güvenlik barikatlarının içinden geçebilmiş ve her türlü olasılıkta Devlet askerlerinden başka kimse tarafından kullanılmayacak araçlar kullanmıştır. Başvuranların iddiaları, kendileri ve soruşturmalar aracılığıyla bir araya getirilmiş tanık ifadeleri tarafından desteklenmektedir. Başvuranlar, mercilere yaptıkları başvurularda, tutarlı bir biçimde, akrabalarının Devlet görevlileri tarafından kaçırıldığını savunmuşlardır. İç soruşturmalar, fiili varsayımları, başvuranlar tarafından sunulduğu şekliyle kabul etmiş ve kolluk kuvvetlerinin kaçırılmalarda dahil olup olmadığını kontrol etmek üzere adımlar atmıştır. Belgelerden görüldüğü üzere soruşturmalar, askerler tarafından kaçırılma olasılığını olayların tek ya da en azından ana makul açıklaması olarak görmüştür.

114. Özetle, her bir davadaki olgular, Mahkeme'nin güvenlik operasyonlarının gerçekleştirilmesine ve dolayısıyla da Devlet'in alıkonulmuş kişiler üzerindeki özel kontrolüne (bkz., diğerlerinin yanı sıra, *Betayev ve Betayeva/Rusya*, no. 37315/03, §§ 69-70, 29 Mayıs 2008) dair bulgular tespit etmesi için yeterli unsur içermektedir. Hükümet'in savları, ya cezai soruşturmaların tamamlanmamış durumuna atıfla sınırlıdır, ki bu da kendi içinde Sözleşme uyarınca tartışmalara neden olmaktadır, ya da spekülatif nitelik taşımaktadır ve Mahkeme tarafından gözden geçirilmiş kanıtla çelişkiye düşmektedir. Her halükarda bu savlar, onların bu tür davalarda onlara yüklenmiş olan ispat yükünü yerine getirmeleri açısından yetersizdir.

115. Söz konusu sekiz kişinin her birinin yaşam tehdidi taşıyan şartlar altındaki alıkonulmaları ve onlardan uzun süredir herhangi bir haber alınamaması, Mahkeme'yi onların ölmüş varsayılması gerektiği sonucuna sevk etmektedir.

IV. SÖZLEŞME’NİN 2. MADDESİ’NİN İHLALİ İDDİASI

116. Başvuranlar yaşama hakkının iki kez ihlal edildiğine dair şikayette bulunmuştur: Sadece akrabaları kaybolmakla kalmamış, aynı zamanda etkili bir soruşturma da yapılmamıştır. Sözleşme’nin 2. Maddesi aşağıdaki gibidir:

“1. Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın infaz edilmesi dışında, hiç kimsenin yaşamına kasten son verilemez.

2. Ölüm, aşağıdaki durumlardan birinde mutlak zorunlu olanı aşmayacak bir güç kullanımı sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlaline neden olmuş sayılmaz:

- (a) Bir kimsenin yasa dışı şiddete karşı korunmasının sağlanması;
- (b) Bir kimsenin usulüne uygun olarak yakalanmasını gerçekleştirme veya usulüne uygun olarak tutulu bulunan bir kişinin kaçmasını önleme;
- (c) Bir ayaklanma veya isyanın yasaya uygun olarak bastırılması”.

A. Kabul Edilebilirlik

117. Mahkeme bu şikayetin, Sözleşme’nin 35 § 3 (a) Maddesi uyarınca, açıkça mesnetsiz olmadığını belirtmiştir. Herhangi başka bir gerekçeye istinaden kabul edilemez olmadığını da eklemiştir. Bu nedenle şikayetin kabul edilebilir ilan edilmesi gerekmektedir.

B. Esaslar

1. Yaşam Hakkının ihlali iddiası

118. Mahkeme, halihazırda başvuranların aile mensuplarının, Devlet görevlileri tarafından kaynağı belirtilmemiş alikonulmalarını takiben, ölmüş varsayılması gerektiğini sabit bulmuştur. Ölüm karinelerinin sorumluluğu, davalı Devlet’in üzerindedir. Hükümet’in ölümlerin meşrulaştırılması ile ilgili olarak herhangi bir gerekçeye istinat etmediği göz önünde bulundurulurken, Mahkeme Apti Avtayev, Sulumbek Barshov, Anzor Barshov, Abuyazid Shidayev, Ayub Temersultanov (aynı zamanda Ruslan Tupiyev olarak bilinen), Ayub Nalbiyev, Badrudin Abazov ve Ramzan Tepsayev’in yaşam hakkına yönelik ihlaller olduğu sonucuna varmıştır.

2. Kaçırılmalarla ilgili soruşturmaların yetersizliği iddiası

(a) Tarafların savları

119. Başvuranlar, Sözleşme’nin 2. Maddesi’nde düzenlenen gerekçelerin ihlali kapsamında, akrabalarının kaçırılması ile ilgili soruşturmaların, etkisiz ve yetersiz olduğunu iddia etmişlerdir. En temel adımların atılmasındaki gecikmeleri, başvuranlar veya komşuları dışında kalan önemli tanıkların teşhisine ve sorgulanmasına yönelik başarısızlığı, tekrarlayan ertelemeler ve yargılama süreçlerinin yeniden açılması ve mağdurları herhangi bir ilerleme ile ilgili olarak bilgilendirmedeki aksaklıkları vurgulamışlardır.

120. Hükümet soruşturmaların etkili olduğunu ve başvuranların tüm önemli adımlarla ilgili olarak gereğince bilgilendirildiği kanaatinde. Onların görüşüne göre, başvuranlar mağdur olarak usuli konularını tam anlamıyla kullanmamışlar ve dolayısıyla iç hukuk yollarını tüketmede başarısız olmuşlardır.

(b) Mahkeme'nin değerlendirmesi

121. Mahkeme pek çok kez, Sözleşme'nin 2. Maddesi uyarınca yaşam hakkını savunma zorunluluğunun, aynı zamanda dolaylı olarak, bireylerin güç kullanımı sonucu öldürülmesi durumunda, etkili resmi bir tür soruşturma gerektirdiğini belirtmiştir. Sözleşme'nin gerekleriyle uyumlu bir soruşturma için takip edilmesi gereken yol gösterici birtakım prensipler geliştirmiştir. Mahkeme'nin yerleşik içtihadına göre; Devlet görevlileri tarafından öldürme iddiası ile açılmış bir soruşturmanın etkili olması için, genellikle soruşturmayı yürütmekle sorumlu kişilerin, olaylarla ilişkisi olduğu düşünülenlerden bağımsız olmasına gerekli gözüyle bakılır (bkz., *Ramsahai ve Diğerleri/Hollanda* [GC], no. 52391/99, § 325, ECHR 2007-II, ve *Oğur/Türkiye*, [GC] no. 21954/93, ECHR 1999-III, §§ 91-92). Soruşturmanın, aynı zamanda olayın meydana geldiği koşulları tespit etmek ve verilen koşullar altında kullanılan gücün meşru olup olmadığına yönelik saptamayı yapmak ve sorumluların kimliklerinin tespiti ve bu kişilerin cezalandırılması konusundaki yetkinliği bakımından da etkili olması gerekir. Bu bir sonuç yükümlülüğü değil; edim yükümlülüğüdür. Mercilerin olayla ilgili kanıtları -diğerlerine ilaveten görgü tanıklığı ve adli deliller dahil- emniyet altına almak için atabilecekleri makul adımları atmış olması gerekir. Bu bağlamda süratlilik ve makul bir keşif yapılması gerekliliği kesindir. Davanın veya sorumlu kişinin durumunu belirleme yeteneğine zarar verecek soruşturmadaki herhangi bir aksaklık, gerekli etkinlik standardına ters düşme eğilimindedir (bkz., *Leonidis/Yunanistan*, no. 43326/05, § 68, 8 Ocak 2009, ve *Anguelova/Bulgaristan*, no. 38361/97, § 139, ECHR 2002-IV). Bunun yanı sıra, mağdurun ailesinin, meşru menfaatlerini korumaya gerekecek ölçüde soruşturmaya erişimi bulunmalıdır. Aynı zamanda soruşturmanın, derecesi davadan davaya değişebilecek olan, yeterli düzeyde kamu denetimi unsuru bulunmalıdır (bkz., *Varnava*, yukarıda belirtilen, § 191, ve *Giuliani ve Gaggio/İtalya* [GC], no. 23458/02, § 303, ECHR 2011 (özetler)).

122. Bir kaybolma; içinde bilgi eksikliği, hatta kasten saklama ve olan bitenin gizlenmesini de barındıran, süregiden bir belirsizlik ve açıklanamazlık durumuyla nitelenen farklı bir olaydır. Bu durum, sık sık, zaman içinde sürüncemede kalarak, mağdurun akrabalarının azabını uzatır. Dolayısıyla, kişinin akıbetinden haber alınamadığı sürece, usuli zorunluluk, imkan dahilinde sürece, gerekli soruşturmayı gerçekleştirmedeki devam eden başarısızlık ise, devam eden bir ihlal olarak görülecektir. Bu durum, ölümün neticede varsayılabilceği durumlarda dahi böyledir (bkz., *Varnava*, yukarıda belirtilen, § 148).

123. Daha belirgin olarak, 1999 ile 2006 yılları arasında Çeçenistan ve İnguşetya'da gerçekleşen kayıplar bağlamında Mahkeme, daha önceden, cezai soruşturmalar ile ilgili olarak, aşağıdaki ortak noksanları tespit etmiştir: Yargılama süreçlerinin açılmasındaki ve gerekli adımların atılmasındaki gecikmeler; uzun hareketsizlik süreleri; soruşturmaya ilişkin önemli adımların atılması konusundaki başarısızlık, -özellikle kaçırmaya şahitlik etmiş veya bunda rol almış olabilecek olan askeri ve güvenlik görevlilerinin kimliğinin tespiti ve sorgulanmasına yönelik olarak- elzem soruşturma adımlarının atılmasındaki başarısızlık; -askerlerin suçlardaki dahli ile ilgili olarak yeterli kanıt olması halinde dahi- askeri savcılarının davada yer almasını sağlamadaki başarısızlık; araçların, menşelerinin ve askeri barikatlardan geçişlerinin tespitindeki yetersizlik; akrabalara mağdur statüsünün verilmesindeki gecikme ve en yakın akrabaları önemli soruşturma adımları hakkında bilgilendirmek ve onlara soruşturmanın sonuçlarına erişim hakkını tanımak suretiyle kamu denetimini teminat altına almadaki başarısızlık. Çok sayıda bu tür davada Mahkeme, bu unsurların bileşiminin, cezai soruşturmaları etkisiz kıldığını ve dolayısıyla potansiyel olarak mağdurlara açık olan iç hukuk yollarını beyhude hale getirdiğini tespit etmiştir (bkz., pek çok örneğin yanı sıra, *Vakhayeva ve Diğerleri/Rusya*, no. 1758/04, § 157, 29 Ekim 2009; *Shokkarov ve Diğerleri/Rusya*, no. 41009/04, § 107, 3 Mayıs 2011; ve *Umarova ve Diğerleri/Rusya*, no. 25654/08, § 94, 31 Temmuz 2012).

124. Mahkeme, aşağıdaki kayıp davalarında, cezai soruşturma tedbirlerinin genel etkinliğini inceleyecektir. Eldeki davalarda, soruşturmalar failerin kimliği veya başvuranların kayıp akrabalarının akıbeti hakkında belirgin gelişmeler kaydedilmeksizin, uzun yıllardır derdest kalmıştır. Etkili bir şekilde soruşturma yükümlülüğü, bir sonuç yükümlülüğü değil, edim yükümlülüğü iken Mahkeme, bölge savcılıkları tarafından açılmış olan dört dosyanın her birindeki ceza yargılaması süreçlerinin, yukarıdaki paragrafta sayılanlarla aynı kusurların bileşiminden dolayı sekteye uğradığını tespit etmiştir. Birkaç örnek vermek gerekirse, cezai soruşturma dosyalarının açılmasındaki gecikmeler, Abuyazid Shidayev (bkz., yukarıda paragraf 21) davasında yedi günden, Apti Avtayev (bkz., yukarıda paragraf 12) davasında ise beş ayı aşkın süreye kadar ulaşmıştır. Kaçırımların görgü tanıkları azımsanmayacak gecikmelerle -örneğin Barshov kardeşlerin (bkz., yukarıda paragraf 22 ve 23) kaçırılması davasında yedi ve dokuz ay gibi gecikmelerle- sorgulanmışlardır. Eldeki davalardan her biri, soruşturmayı ertelemek üzere çeşitli kararlara konu olmuş, bunu takiben de suçların çözülmesi olasılığını daha da azaltan, hareketsizlik süreçleri gelmiştir. Bu dört ceza davasının hiçbirinde, operasyona tanıklık etmiş olabilecek, operasyonda kayıtlı bulunan ya da operasyona katılmış olabilecek askerlerin kimliğini tespit etmek ve onları sorgulamak üzere herhangi bir adım atılmamıştır.

125. Askeri ve güvenlik görevlilerinin operasyondaki dahline dair yeterli kanıtın mevcut olduğu durumlarda dahi, dava dosyası, soruşturma için, askeri savcılara iletilmemiştir, aynı Dachu-Borzoy'daki kaçırılmalara yönelik davada olduğu gibi (bkz., yukarıda paragraf 36). Bu dava, kolluk kuvvetlerine gerekli bilgiyi temin etmeyi reddeden emniyet teşkilatının düşük düzeydeki özel bir örneğidir (bkz., paragraf 39-41). Pek çok önceki davada olduğu üzere, denetleyen savcılar ve mahkemeler de soruşturmaların kusurlarının farkındadır (bkz., paragraflar 14, 28-30), ancak talimatları herhangi bir olumlu gelişmeye yol açmamıştır. Son olarak, başvuranların dava dosyasına erişim elde etmeye çalıştıkları durumlarda dahi, istekleri reddedilmiştir (bkz., paragraf 14 ve 28). Dolayısıyla başvuranlar, yargılama süreçlerindeki gelişmelerle ilgili bilgilenme imkanından ve usuli çıkarlarını etkili bir biçimde korumaktan mahrum bırakılmışlardır.

126. Mahkeme, Hükümet'in, bir cezai soruşturma hususunda hukuk yollarının tükenmediğine yönelik ilk itirazını şikayetinesasına dahil etmiştir. Yukarıda belirtilenler göz önünde bulundurulduğunda, Hükümet'in dayanağı olan iç hukuk yolunun o şartlar altında etkisiz olması nedeniyle, bu itirazın düşürülmesi gerektiği sonucuna varmıştır.

127. Yukarıdakilerin ışığında Mahkeme, Apti Avtayev, Sulumbek Barshov, Anzor Barshov, Abuyazid Shidayev, Ayub Temersultanov (aynı zamanda Ruslan Tupiyev olarak bilinen), Ayub Nalbiyev, Badrudin Abazov ve Ramzan Tepsayev'in kaybolmasının koşulları ile ilgili olarak, etkili soruşturmaların yürütülmesinde mercileri başarısız bulmuştur. Dolayısıyla usuli yönden 2. Madde'nin ihlali söz konusudur.

V. BAŞVURANLARIN AKRABALARININ YASADIŞI ALIKONULMASI VE KAYBEDİLMESİNE DAYALI OLARAK SÖZLEŞME'NİN 3. VE 5. MADDESİ'NİN İHLALİ İDDİASI

128. Akrabalarının kaybolmasına ve alıkonulmalarının yasa dışılığına bağlı olarak çektikleri zihinsel ıstırap sonucu olarak başvuranlar, Sözleşme'nin 3. ve 5. Maddelerinin ihlali şikayetinde bulunmuşlardır. Madde 3 ve 5'te yer alan ilgili kısımlar aşağıdaki gibidir:

“Madde 3

Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz.

...

Madde 5

1. Herkes özgürlük ve güvenlik hakkına sahiptir. Aşağıda belirtilen haller dışında ve yasanın öngördüğü usule uygun olmadan hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz:

...

c) Kişinin bir suç işlediğinden şüphelenmek için inandırıcı sebeplerin bulunduğu veya suç işlemesine ya da suçu işledikten sonra kaçmasına engel olma zorunluluğu kanaatini doğuran makul gerekçelerin varlığı halinde, yetkili adli merci önüne çıkarılmak üzere yakalanması ve tutulması;

...

2. Yakalanan her kişiye, yakalanma nedenlerinin ve kendisine yöneltilen her türlü suçlamanın en kısa sürede ve anladığı bir dilde bildirilmesi zorunludur.

3. İşbu maddenin 1.c fıkrasında öngörülen koşullar uyarınca yakalanan veya tutulan herkesin derhal bir yargıç veya yasayla adli görev yapmaya yetkili kılınmış sair bir kamu görevlisinin önüne çıkarılması zorunlu olup, bu kişi makul bir süre içinde yargılanma ya da yargılama süresince serbest bırakılma hakkına sahiptir. Salıverilme, ilgilinin duruşmada hazır bulunmasını sağlayacak bir teminat şartına bağlanabilir.

4. Yakalama veya tutulma yoluyla özgürlüğünden yoksun kılınan herkes, tutulma işleminin yasaya uygunluğu hakkında kısa bir süre içinde karar verilmesi ve, eğer tutulma yasaya aykırı ise, serbest bırakılması için bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.

5. Bu madde hükümlerine aykırı bir yakalama veya tutma işleminin mağduru olan herkes tazminat hakkına sahiptir”.

129. Hükümet bu sava itiraz etmiştir.

130. Mahkeme, şikayetin yukarıda 2. Madde altında incelenlerle bağlantılı olduğunun ve dolayısıyla aynı şekilde kabul edilebilir ilan edilmesi gerektiğinin altını çizmiştir.

131. Mahkeme, pek çok durumda, bir zorla kaybetme durumunun, mağdurun yakın akrabaları itibariyle, Madde 3’ün ihlaline sebebiyet verdiği kanaat getirmiştir. Bu tür bir ihlalin özü, temel olarak aile üyesinin “kaybolması”ndan ziyade, konu bir kez dikkatlerine sunulduktan sonra mercilerin tepkileri ve davranışlarını ilgilendirmektedir (bkz., *Orhan/Türkiye*, no. 25656/94, § 358, 18 Haziran 2002, ve *Imakayeva* yukarıda belirtilen, § 164).

132. Eşit şekilde Mahkeme, pek çok durumda, kaynağı belirtilmemiş alıkonulmaların Madde 5’in içerdiği teminatların tam bir inkarı olduğu ve hükümlerine yönelik büyük bir ihlali ifşa ettiği sonucuna varmıştır (bkz., *Çiçek/Türkiye*, no. 25704/94, § 164, 27 Şubat 2001, and *Luluyev*, yukarıda belirtilen, § 122).

133. Mahkeme, Devlet’in adam kaçırmalar ve kayıp kişilerin akıbetine yönelik olarak anlamlı bir soruşturma yürütmedeki başarısızlık konusundaki sorumluluğu ile ilgili bulgularını yinelemektedir. Kaybolan kişilerin yakın akrabaları olan başvuranların, bir aile mensuplarının akıbetinin aslını öğrenmedeki yetersizlikleri ve şikayetlerinin ele alınmış biçimi neticesinde çekmiş oldukları ve halen çekmeye devam ettikleri sıkıntı ve ıstıraba binaen, Sözleşme’nin 3. Maddesi’nin ihlal mağdurları sayılması gerektiği sonucuna varmıştır.

134. Mahkeme ayrıca, başvuranların akrabalarının, görünüşe göre herhangi yasal bir dayanak olmaksızın ve bu tür bir alıkonulmanın kaynağı belirtilmeksizin, Devlet görevlileri tarafından alıkonulduğu sabit olduğuna göre, bu durumun, Sözleşme’nin 5. Maddesi’nde yer verilmiş olan hürriyet hakkı ve kişilerin güvenliği hususlarına yönelik olarak bilhassa vahim bir ihlal teşkil ettiğini doğrulamaktadır.

VI. AKHMED SHIDAYEV (No. 42509/10) İLE İLGİLİ OLARAK SÖZLEŞME’NİN 3. VE 5. MADDELERİNİN İHLALİ İDDİASI

135. Akhmed Shidayev, kaçırılanlar tarafından gördüğü kötü muamele ve iddialarının soruşturulmasındaki başarısızlığa istinaden, şahsının Madde 3’ün ihlal mağduru olduğu ve 25 ve 30 Ekim 2002 tarihleri arasındaki yasa dışı alıkonulmasından ötürü de Madde 5’in ihlal mağduru olduğu hususunda başka bir şikayette daha bulunmuştur.

136. Hükümet, Akhmed Shidayev’in iddia edilen alıkonulması ve kötü muamele görmesi ile ilgili olarak, ayrı bir cezai soruşturma yürütülmediğini vurgulamıştır. Mahkeme, Hükümet’in öne sürdüğü hukuki yolların tükenmemiş olduğu hususunu, tabiatından ötürü, şikayetin esasına dahil etmeyi uygun görmüştür.

137. Mahkeme ayrıca, bu şikayetin yukarıda incelenmiş olan hususlarla bağlantılı olduğunun ve dolayısıyla da aynı şekilde kabul edilebilir ilan edilmesi gerektiğini dikkate almıştır.

1. Sn Shidayev'in Madde 3'ün ihlaline yol açacak bir muameleye ve Madde 5'in ihlaline yol açacak kaynağı belirtilmemiş bir alıkonulmaya maruz kalıp kalmadığı

138. Başvuran, genç yaşını (Ekim 2002'de 18 yaşındaydı), makinalı tüfek kabzalarıyla ve coplarla atılan dayağı, vücudunda sigaraların söndürülmesini, yemek ve sudan mahrum bırakılmasını ve bir çukurda beş günlük alıkonulmasını da içeren kötü muamelenin şiddetini göz önünde bulundurarak, Mahkeme'nin maruz kaldığı kötü muameleyi, "işkence" olarak nitelendirmesini istemiştir. Başvuran, akrabalarının ve komşularının da dayağa maruz kaldığını ve atıkları yardım çılgınlıklarını duymuştur. alıkonulma süresince öldürülebileceğinin bilincinde olmuştur. Başvuran, iç soruşturma süreci boyunca kendisi ve akrabaları tarafından verilmiş, maruz kaldığı muamelenin tarifini ve bunun sağlığı üzerindeki etkilerini tarif eden, tanık ifadelerine atıfta bulunmuştur.

139. Hükümet, başvuranın yaralanmaları veya gördüğü kötü muameleye dair izlere yönelik herhangi maddi bir kanıtın noksanlığına atıfta bulunmuştur. Bay Shidayev'in iddia etmiş olduğu yaralanmalarla ilgili olarak hiçbir zaman tıbbi yardıma başvurmadığını vurgulamışlardır.

140. Mahkeme, şikayetin esasına dahil etmiş olduğu, Hükümet'in ilk itirazına dönerek, öncelikle başvuranların, Bay Shidayev'in büyük ihtimalle Devlet teşkilatına bağlı bir grup silahlı adam tarafından kaçırılmasını, derhal yetkili mercilere bildirdiğini gözlemlemiştir. Akhmed Shidayev'in de aralarında bulunduğu dört kişinin kaçırılması ile ilgili soruşturma, 31 Ekim 2002'de açılmış olup, bugüne kadar tamamlanmamıştır. Bu koşullarda Mahkeme, başvuranın kendi maruz kalmış olduğu kötü muameleye ve yasa dışı alıkonulmaya ilişkin şikayetini ulusal düzeyde yaptığı sonucuna varmıştır. Sözleşme'nin 2. Maddesi uyarınca yukarıdakilerle aynı sebeplerden ötürü, Hükümet'in ilk itirazı reddedilmiştir. (bkz., *Nenkayev ve Diğerleri/Rusya*, no. 13737/03, § 177, 28 Mayıs 2009).

141. Mahkeme, şikayetin esasına binaen, öncelikle Madde 3'ün kapsamına girebilmesi için kötü muamelenin asgari bir şiddet düzeyine ulaşması gerektiğini yinelemiştir. Bunun yanı sıra, kötü muamele iddialarının uygun kanıtlarla desteklenmesi gerekmektedir. Bu kanıtı değerlendirmek üzere Mahkeme, "makul şüphenin ötesinde" ispat standardını benimsemekte, ancak bu tür bir kanıtın, sadece yeterli derecede güçlü, belirgin ve birbiriyle uyumlu çıkarımlar ya da aksi ispat edilememiş benzer fiili karinelerin bir arada bulunmasından ortaya çıkabileceğini eklemiştir (bkz., *İrlanda/İngiltere*, 18 Ocak 1978, § 61, *in fine*, Series A no. 25).

142. Mahkeme, Akhmed Shidayev'in 25 Ekim 2002'de, daha sonra kaybolan ve ölmüş varsayılması gereken babası Abuyazid Shidayev ile birlikte evinde tutuklandığını sabit bulmuştur. Akhmed Shidayev kendini tutsak alanlar tarafından 30 Ekim 2002'de ormanda serbest bırakılmış ve daha sonra da alıkonulmuşken kötü muameleye maruz kaldığı şikayetinde bulunmuştur. Mahkeme, Bay Shidayev'in, kaynağı belirtilmemiş alıkonulması süresince, sadece hücre hapsinde tutulmuş ve babası ile komşularının maruz kaldığı kötü muameleye şahitlik etmiş olmasının dahi, hatırı sayılır derecede ıstırap ve sıkıntı çekmesine yol açmış olduğunu ve onu, ağır ve sabit bir kötü muameleye maruz kalma ve hatta öldürülme korkusuna gark ettiğini vurgulamıştır. Mevcut davanın tüm bilinen koşulları göz önüne alındığında, bu muamele, insaniyet dışı ve aşağılayıcı muamele eşliğini geçmiştir.

143. Bu doğrultuda Mahkeme, Akhmed Shidayev ile ilgili olarak, kaynağı belirtilmemiş alıkonulmasına istinaden Sözleşme'nin 5. Maddesi'ne ve insaniyet dışı ve aşağılayıcı muameleyi yasaklıyor olması nedeniyle de Sözleşme'nin 3. Maddesi'ne yönelik bir ihlal

olduğunu dikkate almaktadır. Bu bulgunun ışığında Mahkeme, başvuranın kötü muameleye ilişkin diğer iddialarını incelemeyi gerekli bulmamıştır.

2. Kötü muameleye ilişkin soruşturmalara yönelik yetersizlik iddiası

144. Mahkeme, bir bireyin Madde 3'ün ihlal edilmesi suretiyle kendisinin ciddi bir biçimde kötü muameleye maruz kaldığına dair tartışmaya açık bir iddia öne sürmesi halinde, bu hükmün -Sözleşme'nin 1. Maddesi altında yer alan "yetki sınırı dahilindeki herkes için ... Sözleşme'de tanımlanmış hak ve özgürlükleri teminat altına almak" olarak ifade edilmiş- Devlet'in genel görevi ile birlikte değerlendirilmesinin, etkili resmi bir soruşturma açılmasını dolaylı olarak gerektirdiğini yinelemiştir. Soruşturma yükümlülüğü bir sonuç yükümlülüğü değil; edim yükümlülüğüdür: Her soruşturmanın ille de başarılı olması veya davacının olaylarla ilgili hikayesi ile örtüşen bir sonuca ulaşması gerekmez, ancak prensipte, davanın esaslarının belirlenmesine sevk etme ve iddiaların doğru çıkması halindeyse de, sorumlu kişilerin kimliğinin tespiti ve bunların cezalandırılması konularında yeterli olmalıdır (bkz., *Assenov ve Diğerleri/Bulgaristan*, 28 Ekim 1998, § 102, *Raporlar* 1998 VIII, ve *Labita/İtalya* [GC], no. 26772/95, § 131, ECHR 2000 IV).

145. Kötü muamele ile ilgili ciddi iddiaların soruşturmaları eksiksiz olmalıdır. Bu da mercilerin her zaman ne olduğunu ortaya çıkarmak üzere ciddi bir girişimde bulunmaları ve soruşturmalarını kapatmak ya da kararlarına dayanak olmak üzere, aceleci veya asılsız sonuçlara güvenmemeleri gerektiği anlamına gelmektedir (bkz., *Mikheyev/Rusya*, no. 77617/01, § 108, 26 Ocak 2006, başka referanslarla birlikte). Bu mercilerin, diğerlerinin yanı sıra, görgü tanığı ifadeleri ve adli deliller de dahil olmak üzere, olayla ilgili tüm kanıtları güven altına almak için imkanları dahilinde bulunan, tüm makul adımları atması gerekir. Soruşturmanın yaralanmaların nedenini ya da sorumlu kişilerin kimliğini tespit etme kabiliyetine hanel getirecek her tür kusur, bu standarda ters düşme riski taşıyacaktır. İddia edilen kötü muameleye ilişkin soruşturma hızlı olmalıdır. Son olarak, soruşturmanın veya sonuçlarının, yeterli düzeyde bir kamu denetimi boyutu bulunmalıdır; özellikle tüm davalarda şikayetçi olan kişiye soruşturmaya ait prosedüre etkin erişim hakkı tanınmalıdır (bkz., diğer mercilerin yanı sıra, *Mikheyev*, yukarıda belirtilen, §§ 108-10, ve *Batı ve Diğerleri/Türkiye*, no. 33097/96 ve 57834/00, § 137, ECHR 2004-IV -özetler-).

146. Mevcut davada, Akhmed Shidayev'in kötü muameleye maruz kaldığına yönelik iddialarla ilgili olarak, soruşturmanın önüne belli miktarda kanıt konulmuştur. Başvuran ve akrabaları tarafından verilmiş çok sayıda tanık ifadesi, kötü muameleden ve bunun başvuranın sağlığı üzerindeki sonuçlarından bahsetmektedir. Ancak soruşturma, suçun bu yönüyle ilgili ek bilgi edinmek üzere herhangi bir adım atmamıştır. Soruşturma tarafından adli veya tıbbi herhangi bir rapor talep edilmemiş ve bu şikayetin takibine yönelik olarak -yargılama süreçlerinde Bay Shidayev'e mağdur statüsü verilmesi haricinde- herhangi bir adım atılmamıştır.

147. Mahkeme, mevcut davadaki cezai soruşturmanın yetersizliğine dair yukarıda belirtilmiş olan sonuçları göz önünde tutmak suretiyle, Akhmed Shidayev'in maruz kaldığı kötü muameleye dair inandırıcı iddiaların soruşturulmasındaki başarısızlıktan dolayı, Madde 3'ün usuli bakımdan bir ihlalinin de söz konusu olduğu sonucuna varmıştır.

VII. SÖZLEŞME'NİN 13. MADDESİ'NİN İHLALİ İDDİASI

148. Başvuranlar, iddia edilen ihlallere -özellikle Sözleşme'nin 2. ve 3. Maddelerine yönelik olmak üzere- karşı kullanabilecekleri iç hukuk yolları bulunmadığını savunmuşlardır. Madde 13 der ki:

“Bu Sözleşme’de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, söz konusu ihlal resmi bir hizmetin ifası için davranan kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olsa dahi, ulusal bir merci önünde etkili bir yola başvurma hakkına sahiptir.”

149. Hükümet, bu bildirimle hemfikir olmayıp ceza yargılaması süreçlerinde ve Rus Medeni Kanunu’nda başvuranların kullanımına müsait birtakım vasıtalara işaret etmiştir.

A.Kabul Edilebilirlik

150. Mahkeme, bu şikayetin Sözleşme’nin 35 § 3 (a) Maddesi’nin anlamı kapsamında, açıkça asılsız olmadığını belirtmiştir. Ayrıca şikayetin herhangi başka bir gerekçeyle kabul edilemez olmadığına dikkat çekmiştir. Dolayısıyla da, şikayetin kabul edilebilir ilan edilmesi gerekir.

B. Esaslar

151. Mahkeme, birtakım davalarda Rusya Hükümeti tarafından tavsiye edilmiş çeşitli iç hukuk yollarının etkinliğini incelediğini belirtmektedir.

152. Mahkeme, Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 124. Maddesi’nde belirtilen (bkz., yukarıda paragraf 50) daha üst düzey savcılara yapılan şeklindeki olağanüstü iç hukuk yolunu, başvuranlar tarafından Sözleşme’nin 35 § 1 Maddesi’nin gereklerine uymak için tüketilebilecek bir iç hukuk yolu olarak görmeyi, istikrarlı bir biçimde reddettiğini yinelemektedir (bkz., diğer mercilerin yanı sıra, *Trubnikov/Rusya* (dec.), no. 9790/99, 14 Ekim 2003; *Isayeva ve Diğerleri/Rusya*, no. 57947/00, 57948/00 ve 57949/00, § 90, 24 Şubat 2005; *Belevitskiy/Rusya*, no. 72967/01, § 59, 1 Mart 2007; ve *Umayevy/Rusya*, no. 47354/07, § 94, 12 Haziran 2012).

153. İkinci olarak, Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 125. Maddesi, bazı müfettişlerin kararları ile ilgili olarak (bkz., yukarıda paragraf 51) adli inceleme olanağını belirtmektedir. Mahkeme, prensipte, ceza yargılaması süreçlerinin devam ettirilmemesi kararına karşı bir temyiz başvurusunun -elde mahkemenin bu türden bir kararı bozma ve ele alınması gereken kusurları işaret etme gücü olması kaydıyla- soruşturmayı yürüten merciin keyfi güç kullanımına karşı azımsanamayacak bir teminat sunabileceğini yinelemektedir (bkz., *mutatis mutandis*, *Trubnikov* (dec.), yukarıda belirtilen). Bu nedenle, olayların doğal akışı içinde bu tür bir başvuru, savcılığın iddiaları soruşturmamaya karar verdiği durumlar için olası bir iç hukuk yolu olarak görülebilir. Ancak -soruşturmaların halihazırda pek çok kez ertelenmiş ve yeniden açılmış olduğu- bu mevcut davalar gibi davalarda söz konusu çıkar yolun etkili olmuş olabileceğine dair Mahkeme’nin kuvvetli endişeleri vardır. Bu koşullar altında Mahkeme, sadece aynı etkiye sahip olmuş olabilecek bir mahkeme başvurusunun, başvuranlara herhangi tazmin sağlayacağı konusunda ikna olmamıştır. Bu nedenle de, içinde bulunulan mevcut davaların özel koşulları altında, böyle bir başvurunun herhangi bir amaçtan yoksun olacağına ve etkili kabul edilemeyeceğine dikkat çekmiştir (bkz., *Esmukhambetov ve Diğerleri/Rusya*, no. 23445/03, § 128, 29 Mart 2011).

154. Mahkeme, konuyu örnekleme üzere, mevcut davalardaki başvuranlardan bazılarının müfettişlerin kararları ile ilgili olarak (bkz., yukarıda paragraflar 14, 28 ve 30), adli inceleme yoluna gittiğini kaydetmiştir. Ancak bu durum, yukarıda usuli yönüyle Sözleşme’nin 2. Maddesi altındaki bulgularla teyit edilmiş olduğu üzere, soruşturmalarda herhangi olumlu bir gelişmeye yol açmamıştır.

155. Mahkeme, aynı zamanda bu gibi inceleme altındaki davalardaki cezai soruşturmaların etkinliğinin, Sözleşme’nin 46. Maddesi altında aşağıda tartışıldığını belirtmiştir.

156. Son olarak, cezai soruşturmanın sonuçlarının yokluğu durumunda, Medeni Kanun’a göre olası herhangi bir iç hukuk yolu (bkz., yukarıda paragraflar 54-56) uygulamada erişilmez hale gelmektedir. Hükümet’in hukuk davalarının Çeçenistan ve İnguşetya’ya götürülmesindeki

noksanlık (bkz., aşağıda) hakkındaki bildirimini de bu tür girişimlerin beyhudeliğinin bir diğer göstergesidir.

157. Bu doğrultuda Mahkeme, başvuruların Sözleşme'nin 13. Maddesi'nin ihlalinin teşkil edecek şekilde, 2. ve 3. Maddeler uyarınca sahip olmaları gereken etkin iç hukuk yollarına sahip olmadıkları sonucuna ulaşmıştır.

VIII. SÖZLEŞME'NİN 46. MADDESİ'NİN UYGULANMASI

158. Kaybolma iddialarının düzgün bir şekilde soruşturulma eksikliğine dair çok sayıdaki önceki bulgu göz önünde bulundurulduğunda Mahkeme, davalı Devlet için Sözleşme'nin 46. Maddesi'nden çıkarılabilecek sonuçların belirlenmesini gerekli bulmaktadır. Sözleşme'nin 46. Maddesi'nin ilgili kısmı aşağıdaki gibidir:

“1. Yüksek Sözleşmeci Taraflar, taraf oldukları davalarda Mahkeme'nin verdiği kesinleşmiş kararlara uymayı taahhüt ederler.

2. Mahkeme'nin kesinleşen kararı, infazını denetleyecek olan Bakanlar Komitesi'ne gönderilir...”

A. Tarafların bildirimleri

159. Çeçenistan ve İnguşetya'da 1999 ile 2006 yılları arasında meydana gelen kaybolma iddialarının düzgün bir şekilde soruşturulma eksikliğine dair çok sayıdaki önceki bulgunun ışığında Mahkeme, taraflara özel birtakım sorular sormuştur. Bunların cevapları aşağıdaki şekilde özetlenebilir.

1. Başvurular

160. Başvurular, Çeçenistan ve İnguşetya'daki kaybolmaların soruşturulamaması sorununun, sistemik olduğu ve güvenlik ile askeri personel tarafından işlenen suçları soruşturmadaki siyasi irade eksikliğinden kaynaklandığı konusunda ısrar etmişlerdir. Savlarını destekleyici nitelikte birtakım konuya ilişkin raporlar, mektuplar ve kamu görevlileriyle yapılmış görüşme kayıtları sunmuşlardır. Her iki başvuranın temsilcileri -RAGV ve Itsleyev-aracılığıyla sunulan dava dilekçeleri aşağıda özetlenmiştir.

(a) Sorunun kapsamı

161. Sorunun kapsamı ile ilgili olarak başvurular, Mahkeme'nin ilgili uygulamasına atıfta bulunmuş ve iç hukuk yolu bulunmayan analog ihlallerin sayı ve sıklığı ile bu ihlallere yönelik -Sözleşme'ye süregiden bir uyumsuzluk durumuyla sonuçlanan- resmi tolerans göz önüne alındığında, mevcut dava grubunun soruşturulamamasının, sistemik olarak nitelendirilmesi gerektiğini öne sürmüşlerdir. 1999 ile 2006 arasında Çeçenistan ve İnguşetya'daki kaçırılmalarla bağlantılı olarak Mahkeme'nin Ekim 2011'e kadar vermiş olduğu 130'dan fazla kararda, Sözleşme'nin 2. Maddesi'nin usuli yönünün ihlali bulgusuna atıfta bulunmuşlardır. Başvurular aynı zamanda, toplam kayıp kişi sayısını 5,000 olarak tahmin eden Çeçenistan Ombudsmanı'nın demecinden de alıntı yapmıştır (bkz., yukarıda paragraf 80).

(b) Derdest durumdaki cezai soruşturmaların etkisizliği

162. Başvurular, mevcut cezai soruşturma sisteminin, Kuzey Kafkasya'daki sözde terörizm karşıtı operasyonlar sırasında işlenen istismarları ele almada yetersiz kaldığını bildirmişlerdir. Kaçırılma ile ilgili davaların büyük çoğunluğu, Ceza Kanunu'nun 126. Maddesi (adam kaçırma) altında açılmıştır. Ceza davasının açılmasını müteakiben, soruşturmayı yürüten mercilerin birbiri ardına tutumları, Mahkeme'nin pek çok kararında sayılan ortak kusurları

ortaya koymuştur. İnguşetya ve Çeçenistan’da meydana gelen kayıplarla ilgili soruşturmalar, kural olarak, hiçbir zaman tamamlanmamış, ancak süresiz olarak ertelenmiştir. Başvuranlar, soruşturmaların, failerin kimliğinin belirlenemediği (Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 208 § 1 Maddesi) ya da -failerin kimliğine ve bağlı oldukları askeri birimlerin isim ve sicil numaralarına ilişkin güçlü kanıtın mevcut olduğu davalarda dahi- *maddi delil* noksanlığı (Madde 24 § 2) bahanesiyle ertelendiğini vurgulamışlardır.

163. Örnekleme suretiyle RAGV tarafından temsil edilen başvuranlar, Mahkeme’nin dikkatini kaçırılmalarla ilgili daha önceki altı karara çekmiştir: *Bazorkina*, yukarıda belirtilen; *Baysayeva*, yukarıda belirtilen; *Isigova ve Diğerleri/Rusya*, no. 6844/02, 26 Haziran 2008; *Akhmadova ve Diğerleri/Rusya*, no. 3026/03, 4 Aralık 2008; *Rasayev ve Chankayeva/Rusya*, no. 38003/03, 2 Ekim 2008; ve *Elsiyev ve Diğerleri/Rusya*, no. 21816/03, 12 Mart 2009. Bu davaların her birinde, failerin kimliğine ve bağlı oldukları askeri birimlere dair özellikle kuvvetli kanıtlar mevcuttu. Başvuranlar şu sonuca vardı:

“...yukarıdaki davalardaki soruşturmalar, kaçırılmalara ilişkin soruşturulamama uygulamalarının en göze çarpan özelliklerinden birini örneklemektedirler: Davadaki kanıt ne kadar kuvvetli olursa olsun, failer aleyhine hiçbir zaman dava açılmamaktadır. Hatta muhtemel şüphelilerin kimliğine yönelik özel kanıtın bulunması dahi, soruşturmanın etkisiz olma olasılığını azaltmamaktadır.”

164. Başvuranlar, söz konusu soruşturmanın etkinliğini artırmaya yönelik birtakım düzenlemelerin gerçekleştirildiğini kabul etmiştir. Avrupa Mahkemesi’nin gözden geçirme konusu haline gelmiş olan suçları ele almak üzere Soruşturma Komitesi’nin altında özel bir bölüm kurulması, alınan uygun ve gerekli bir tedbir olmuştur. Ancak bu düzenlemeler, temel sorunu çözmede -yani soruşturulamamaya yönelik resmi tolerans sorununun çözümünde- başarısız olmuştur ve bu nedenle de soruşturmaların başına yıllardan beri dert olmuş aynı sorunlar sürmüştür. Yukarıda belirtilmiş olan altı davadan her biri hakkında Mahkeme’nin vermiş olduğu kararlar göz önüne alındığında, başvuranların temsilcileri, başka soruşturmalar temin etmeye çalışmıştır. Girişimleri, soruşturmaların Mahkeme tarafından eleştirilmiş olan herhangi önemli bir yönü konusunda bir gelişme sağlamada başarısız olmuştur.

165. Başvuranlar, aynı zamanda FGS görevlileri tarafından gerçekleştirilmiş eylemleri etkin bir şekilde soruşturamamış ve çalışmasında da kaçırılmalarla bizatihi ilgisi olabilecek polisler tarafından temin edilen yetersiz operasyonel desteğe güvenmiş olan Soruşturma Komitesi tarafından yürütülmüş yargılama süreçlerinin kurumsal yetersizliklerine atıfta bulunmuşlardır. 11 Mart 2011 tarihli Çeçenistan Savcı Vekili tarafından İşkence Karşıtı Komite STK’sının Başkanı’na gönderilmiş, içeriğinde savcının Soruşturma Komitesi’nin yetkililerini kaçırılmalarla ilişkili suçları belirgin bir şekilde “gizlemekle” suçladığı bir mektuba da atıfta bulunmuşlardır (bkz., yukarıda paragraf 84)

166. Başvuranlar Ceza Kanunu’nun 126. Maddesi’nin hükümlerinin zorla kaybetme olgusunun karmaşık tabiatını yansıtmada yetersiz kaldığını ileri sürmüşler ve ilgili kanunlarda değişiklik talep etmişlerdir.

(c) Mevcut yasal çerçevenin ve uygulamanın kaçırılmalarla ilgili soruşturulamamalara bağlı olarak ortaya çıkan süregiden ihlalleri ele almadaki etkisizliği

167. Başvuranlar, Kuzey Kafkasya’da terörizm karşıtı operasyonlar sırasında gerçekleşen kaçırılmalarla ilgili soruşturmaların halen etkisiz olduğunu öne sürmüşlerdir. Bu da Sözleşme’nin 2. Maddesi’nin usuli açıdan devamlı bir ihlali sonucunu doğurmuştur.

168. Askeri ve sivil savcılar ile soruşturma ile ilgili kurumların görev dağılımı konusunda ise başvuranlar, kanun ve uygulamaların, askeri müfettişlerin güçlerini sınırlayıcı bir biçimde düzenlediğini vurgulamıştır. Askeri soruşturma mercileri, belirli askerlerin dahil belirlenemediği taktirde davayı devralmayı reddetmiştir, öte yandan sadece onların askeri ve güvenlik arşivlerine sınırsız erişimi bulunmaktaydı ve bu nedenle de tahmini failerin kimliğini teşhis etme konumuna sahiptiler. Teşkilatlararası işbirliğinin yetersizliği, çok sayıda resmi

mektup ve belgede belirtilmişti. Ayrıca, ilgili kanunlar altında hem askeri müfettişlerin hem de askeri savcılarının, askeri mensup konumunda bulunmaları, Savunma Bakanlığı tarafından ödüllendirilmeleri ve askeri yerleşimlerde konuşlanmış olmaları nedeniyle, askeri savcılarının ve müfettişlerin bağımsızlığı teminat altına alınmamaktadır.

169. Yukarıda yer alan 163. paragrafta belirtilen altı davaya örnek olarak atıfta bulunmak suretiyle başvuranlar, her bir davada bilhassa kuvvetli kanıt bulunmasına rağmen, askeri savcılarının, askerlerin suçlara karıştığını kabul etmeyi reddettiklerini veya herhangi bir suç işlenmediği dayanağıyla yargılama süreçlerini kapattıklarını iddia etmişlerdir. Aynı zamanda, mahkemeler ve savcılar tarafından soruşturmada alınması gerekli adımlarla ilgili olarak alınan kararlarla bariz uyum eksikliği sergilemiş ve faillerin kimliğini mükemmelen teşhis etme yetisine sahipken, bunların kimliğinin meçhul olmasına dayandırarak soruşturmaları ertelemeye ısrarcı olmuşlardır.

170. Bay Itslyayev tarafından üç davada temsil edilen başvuranlar, soruşturmaların özel operasyonların yürütülmesine ilişkin birkaç genel sorunun -yetkilendirilme, kayıt altına alma ve raporlama prosedürleri, komuta eden subayların belirlenmesi, alıkonulmuş kişilerin sorumluluğu ve barikatlardan, özellikle de sokağa çıkma yasağı saatlerinde geçen askeri ile diğer araçların yetkilendirilmesi ve kayıt altına alınması gibi- cevaplandırılması ile sonuçlanması gerektiğini savunmuşlardır. Eldeki davaların cezai soruşturma dosyalarının hiçbirinin yetkililerin, askerlerin ya da kolluk kuvvetlerinin tanıklıklarını içermediğini ve başvuranların ve onların komşularının ve akrabalarının tanık ifadelerine ait belgelerin yüzeysel olduğunu vurgulamışlardır. Bunların ve diğer kusurların tekrarlayan doğası, Sözleşme ile bağdaşmayan, yetersiz soruşturma uygulamalarına delalet etmektedir.

171. Başvuranlar, eldeki davalarda sürenin geçmesinin, suçların başarılı bir şekilde çözümünün önünde ciddi engeller teşkil ettiğini kabul etmek zorunda kalmıştır; ancak yine de bunun üstesinden gelinmeyecek bir engel olmadığı görüşündedir. Kararlı müfettişler tarafından yıllar sonra çözülen suçlara atıfta bulunmuş ve sorumlu Rus yetkililerin bu husustaki cesaret verici açıklamalarından alıntı yapmışlardır.

172. Başvuranlar aynı zamanda davanın zaman aşımı sorununa ve o konuda uygun resmi bir politika noksanlığına da atıfta bulunmuştur. Mahkeme'nin iki kararını takip eden gelişmelere atıfta bulunmuşlardır: *Khadisov ve Tsechoyev/Rusya* (no. 21519/02, 5 Şubat 2009) ve *Akhmadov ve Diğerleri/Rusya* (no. 21586/02, 14 Kasım 2008). İlk davada Mahkeme, başvuranların maruz kaldığı kötü muameleyi işkence olarak nitelendirmiş ve Madde 3'ün hem maddi hem de usuli yönden ihlali sonucuna varmıştır. Mayıs 2010'da görevin kötüye kullanılması ile ilgili iç cezai soruşturma kapanmıştı, çünkü öngörülen kanuni sürenin sonu gelmişti. İkinci davada, kaçırılma ve adam öldürme suçlamalarını takiben açılan başvuranların akrabalarının ölümüne ilişkin cezai soruşturma, Ekim 2011'de aynı nedenlerle sonlandırılmıştı. Başvuranlar, Ceza Kanunu'nun 126. Maddesi altında yer alan adam kaçırmaya suçu, duruma bağlı olarak ciddi veya yarı ciddi olarak nitelendirilebileceği için, çözümlenememiş toplu davalara yakın gelecekte zaman aşımı uygulanmasını önlemek üzere, daha uygun bir yaklaşımın gerekli olduğunu vurgulamışlardır. Başvuranlar örneklemek suretiyle, siyasi sebeplerle soruşturulmamış suçlar için zaman aşımı süresinin işlemeye başlaması için bu tür nedenlerin mevcudiyetinin ortadan kalkmasını şart koşan Polonya Cumhuriyeti Anayasası'nın 44. Maddesi'ne atıfta bulunmuşlardır.

(d) Mağdurların hakları

173. Başvuranlar, mağdurların ceza yargılaması süreçlerine yetersiz katılımından şikayet etmiştir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun ilgili hükümlerinin (yani Madde 42 ve 161), sınırlayıcı şekilde yorumlanması ve kaçırımlarla ilgili soruşturmaların çoğunda kesin sonuçların noksanlığı, mağdurların soruşturma dosyalarına tam erişimine izin verilmemesine yönelik

yaygın kararlara yol açmıştır. Bazı davalarda, mağdurların bu tür bir erişimi elde etme hakkının adli kararlarca onaylanması gerekmiş; başka bazı davalarda ise, mağdurların erişimi mahkemelerce de reddedilmiştir. Her halükarda, söz konusu erişim hakkının verildiği durumlarda dahi -çoğu durumda soruşturmanın başlangıcından yıllar sonra- bu, soruşturmanın etkinliğinin artmasına yol açmamıştır.

174. Başvuranlar, -teorik olarak Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 124. ve 125. Maddeleri altında- kendilerine sunulmuş iç hukuk yollarının, başvuranların şikayetlerine olumlu bir yanıt almada başarılı oldukları durumlarda dahi, uygulamada etkisiz olduğunu iddia etmişlerdir. Mevcut davalarda, başvuranların deneyiminin yanı sıra, Mahkeme'nin içtihadında belirtilen pek çok örneğe atıfta bulunmuşlardır.

175. Olası düzenleme tedbirleri ile ilgili olarak başvuranlar, bir soruşturmanın ertelenmesi durumunda, mağdurların dava dosyasına tam olarak erişim hakkının ve suçların Devlet görevlileri tarafından işlendiğinin varsayılabileceği durumlarda karşılıksız hukuki yardım hakkının teminat altına alınması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Aynı zamanda askeri müfettişlerin, özel operasyonlar sırasında işlenmiş suçlarla ilgili yargılama süreçlerinin dışında bırakılması; sivil müfettişlere ve savcılara askeri ve güvenlik arşivlerine sınırlanmamış erişim tanınması ve müfettişlerin yargılama süreçlerinde kanıtın kalıcı bir şekilde kaybına yol açabilecek gecikmelerden cezai olarak sorumlu tutulması gerektiğini savunmuşlardır.

(e) Kayıp kişilerin aranması

176. Başvuranlar, bölgede kaybolmalarla ilgili herhangi merkezi bir veri tabanı ya da bilgi bankasının mevcut olmadığını "kamunun malumu" olduğunu ve aynı şekilde Çeçenistan'da veya İnguşetya'da bulunan laboratuvar ya da kurumlardan hiçbirinin, kayıp kişilerin yerinin ve kimliğinin tespitine yönelik herhangi bir düzenli çabanın gerektirdiği adli testleri ele alabilecek kapasitede olmadığını bildirmişlerdir. UKHK'nın, sistematik genetik eşleştirme gerçekleştirebilmek üzere bir DNA veri tabanı kurulmasına yönelik tavsiyelerinin yanı sıra, bu türden bir veri tabanı oluşturma çabalarına atıfta bulunmuşlardır.

(f) Tazminat alma imkanı

177. Başvuranlar, kaçırmanın kimliği belirlenememiş askeri veya güvenlik görevlileri tarafından gerçekleştirildiğine dair yeterli bilginin mevcut olduğu, ancak faillerin kimliğinin bireysel olarak belirlenmediği ya da dava edilmediği ve ceza yargılaması süreçlerinin derdest olduğu durumlarda, tazminat talep etmeleri için kullanabilecekleri ulusal mekanizmaların kullanılır olmadıklarını iddia etmişlerdir.

178. Hukuk Muhakemeleri Usul Kanunu'nun kimliği belirlenememiş Devlet temsilcilerinin eylemlerinden mağdur olmuş bireylerin, cezai soruşturmaların tamamlanmasının öncesinde tazminat talebinde bulunmalarına açıkça imkan tanıyacak şekilde değiştirilmesi gerektiğini önermişlerdir. Ayrıca, Rus Hükümeti'nin, bölgede 1999'dan beri kayıp kişilerin akrabalarına, tazminat ödemeyi planlamasını önermişlerdir.

2. Hükümet

179. Hükümet, Çeçenistan'da ve İnguşetya'da 1999 ile 2006 arasında meydana gelen kaybolmaların yetersiz soruşturulmasının, sistematik bir sorun ifşa ettiği hususunda hemfikir değildir. Söz konusu soruşturmalarla ilgili zorlukları ve meseleyi çözmek üzere merciler tarafından atılan adımları anlatmıştır.

(a) Sorunun kapsamı

180. Soruşturmanın yetersizliğinin sistematik olmadığı savlarını desteklemek üzere Hükümet, aşağıda verilen rakamları bildirmiştir. Çeçenistan'da 1999 ile 2006 yılları arasında, Ceza Kanunu'nun 126. Maddesi (adam kaçırmaya) altında 1,876 suç kayıt altına alınmıştır; bunlardan 139'u çözülmüş ve 95 kişi bu suçlarla ilişkili olarak teşhis edilmiştir. 2002'de Çeçenistan'da rekor sayıda kaçırılma gerçekleşmiştir: 565 vaka. O günden bu yana, rakamlar düşmüştür: 2006'da 61 ve 2010'da ise sadece 7 kaçırılma vakası kaydedilmiştir. 2002'de bu tür suçların %3.5'i 2003'te %4.6'sı, 2004'te %8.6'sı, 2005'te %12.8'i ve 2006'da %28'i çözülmüştür. Bahsi geçen beş yılın ortalama oranı %7,5 olup, 2010'da kaçırılma vakalarının halihazırda %33.3'ü başarılı bir şekilde çözülmüştür.

181. Hükümet, ayrıca İnguşetya'da 1999 ile 2006 yılları arasında, 148 kaçırılmanın kayıt altına alındığını bildirmiştir. Mahkemeye çıkarılan suçlamalarla sonuçlanan 33 cezai soruşturmadan sadece biri suçsuz kararıyla sonuçlanmıştır. 24 cezai soruşturma, asli ve maddi delil veya suç kanıtı noksanlığına ya da şüphelinin ölümüne istinaden sonlandırılmıştır. O tarihlere ait 71 kaçırılmaya ilişkin cezai soruşturma derdesttir; çoğu (50 dava) zanlıların teşhisindeki başarısızlık nedeniyle ertelenmiştir. 79 kayıp kişinin akıbeti, 1999 ile 2006 yılları arasında çözülmüştür.

(b) Cezai soruşturmalara ilişkin sorunlar

182. Hükümet, söz konusu suçlarla ilgili soruşturmalarda, birtakım sorunların yaygın olduğunu kabul etmiştir. Söz konusu zamanda Çeçenistan'daki olayların, genel bağlamdaki zorluğunu vurgulamışlardır. Suçları çözmek için birbiri ardına gerçekleştirilecek girişimlere sık sık gölge düşüren güvenlik tehditleri, acil soruşturmaya yönelik adımların atılmasını imkansız kılmıştır. Hükümet aynı zamanda zanlıların teşhisinin güçlüğüne de atıfta bulunmuştur:

"2. Avrupa Mahkemesi'nin incelemesine tabi cezai soruşturmaların çoğu, askerler yasa dışı silahlı grupların yerini tespit etmek ve üyelerini tutuklamak üzere Çeçen Cumhuriyeti'nde yerel özel operasyonlar yürütürken meydana gelen kaçırmalar sonucunda açılmıştır..."

3. Çeçen Cumhuriyeti'ndeki kaçırılmalar, genellikle gece vakti gerçekleşmiştir. Kaçırmaların faileri maskelidir ve üniformalarının üzerinde ayırt edici simgeler bulunmamaktadır. Soruşturmanın güçlüğü, aynı anda kayda değer sayıda kuvvet ve kaynağın terörizm karşıtı ve özel operasyonlara katılımından (Savunma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Federal Güvenlik Servisi ve İçişleri Bakanlığı'nın iç birlikleri); özel operasyonların gizliliğinden; Çeçenistan'da ayrı özel birimlerin kısa süreli mevcudiyetinden; personelin kalıcı konuşlanmalarından ayrılarak dönemsel rotasyona çıkmasından ve bazı durumlarda da zırhlı araçlarda, uçaklarda ve ulaşım vasıtalarında bireysel kimlik numaralarının bulunmamasından kaynaklanmıştır".

183. Hükümet, bu dosyaların çoğunun, yargılama süreçlerinin açılmasındaki ve gerekli adımların atılmasındaki aşırı gecikmelere bağlı olarak etkilendiğini teyit etmiştir. Çeçenistan'da "terörizm karşıtı operasyonun aktif aşamasında" [Çeçenistan'daki terörizm karşıtı operasyon 16 Nisan 2009'da sona ermiştir], güvenlik tehditleri ve personelin devamlı rotasyonu da dahil olmak üzere, var olan güçlüklerin tekrar altını çizmiştir.

(c) Soruşturma Komitesi'nin çalışması

184. Hükümet ayrıca, Savcılığın Soruşturma Komitesi'nin Eylül 2007'de Rus Federasyonu tarafından kurulduğunu ve 28 Aralık 2010'da Soruşturma Komitesi Kanunu uyarınca özerk kılındığını bildirmiştir. Komite'nin amacı, önceki teşkilatlar arası çatışma sorunlarından arınmış, birleşmiş, etkili ve bağımsız ceza yargılaması süreçleri temin etmektir. 15 Ocak 2011'de Çeçenistan Soruşturma Komitesi, Avrupa Mahkemesi tarafından ele alınmış, daha önceki yıllarda meydana gelmiş kaçırılmalarla ve adam öldürmelerle ilgili soruşturmaları yürütmek ile görevlendirilmiş özel bir bölüm ("özellikle önemli suçlara yönelik üçüncü bölüm") kurmuştur. Bu bölümün kurulması, bahis konusu suçların soruşturulmasına yönelik

tek bir yaklaşım temin etmiş, soruşturmaların teftişini optimize etmiş ve ilerlemenin daha yakından izlenmesini mümkün kılmıştır.

185. Bu bölümün gayretleri, birtakım önemli gelişmelere yol açmıştır: Bölge askeri komutanları, geçici İçişleri Bakanlığı Bölge Departmanı yetkilileri ve diğer yetkililer teşhis edilmiş ve sorgulanmış ve birtakım ilgili belgelere güvenlik ve kolluk kuvvetlerinin merkezi arşivlerinde el konulmuştur. Müfettişler, yargılama süreçlerindeki boşlukları gidermiştir: Suç mahallerini incelemiş, ek sorgulamalar yürütmüş ve uzman raporları düzenlemişlerdir. Hükümet -kaydedilen ilerlemenin tabiatına dair daha fazla ayrıntı vermeden- bu bölümün çalışması sonucunda çözülmüş altı dava listelemiştir.

186. Hükümet, kaçırılma gibi suçların, derhal kayıt altına alınmasını ve kaçırılmalar çok uzun süre önce gerçekleşmiş olsa dahi etkili soruşturmaların yürütülmesini teminen, Soruşturma Komitesi'nin ayrıntılı yönergeler yayımladığını söylemiştir. Soruşturma Komitesi'nin çalışması hakkındaki tüm ilgili bilgi, ofislerinde sergilenmiş ve internette erişime açılmıştır. 14 Mayıs 2009'da Soruşturma Komitesi, ilk soruşturma aşamasını ilgili uluslararası standartlarla uyumlu hale getirmek üzere, birtakım önlemler içeren 59/211 sayılı uygulama talimatını yayımlamıştır.

187. Güney Federal Devre Soruşturma Komitesi, kaçırıldığından şüphelenilen kişilerin teşhisi ve alıkonulmalarının yanı sıra, bölgede işlenmiş cinayetler ve terörist eylemler gibi ciddi şiddet suçlarının tümü hakkında bilgi içeren elektronik bir veri tabanı tutmuştur. Veriler, Soruşturma Komitesi'nin ilgili bölümleri, askeri müfettişler ve İçişleri Bakanlığı tarafından temin edilmiştir.

188. 2011'de Soruşturma Komitesi, teşhis edilememiş beden kalıntılarıyla eşleştirme gerçekleştirmek üzere bir veri tabanı oluşturulmasına yönelik olarak, kayıp kişilerin yakın akrabalarından DNA testleri talebinde bulunmaya başlamıştır. Ekim 2011 itibariyle, 70 uzman raporu talep edilmiş ve bunlardan 47'si düzenlenmiştir.

189. Hükümet, bu davaların geçen zamana (suçların izlerinin kaybı ve mağdurlar ile görgü tanıklarının zayıflayan hafızasına) bağlı olarak, Soruşturma Komitesi'nin karşısına ciddi zorluklar çıkarmayı sürdürdüğü açıklamasında bulunmuştur. Aynı zamanda, bu suçlardan bazılarının, güvenlik güçlerine olan güveni sarsmayı amaçlayan yasa dışı silahlı grupların üyeleri tarafından işlendiğinden şüphelenmeye yol açacak yeterli sebep bulunduğunu; her durumda soruşturmanın bu ihtimali kontrol etmek üzere adımlar atması gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca, söz konusu dönemlerin tarihini taşıyan çok sayıda resmi ve askeri belge yok edilmiştir.

(d) Askeri ve diğer kurumlarla işbirliği

190. Hükümet, Soruşturma Komitesi'nin bir şubesini teşkil eden ve Savunma Bakanlığı'na bağlı olmayan askeri müfettişlerin, askeri personelin söz konusu suçlara dahli ihtimali hakkındaki bilgiyi kontrol ettiğini bildirmiştir. Bunların katılımı -her ne kadar kimlikleri veya bağlı oldukları askeri birim belirlenememişse de- failerin askeri görevliler olabileceği şüphesi üzerine tetiklenmiştir.

191. Buna ek olarak, Soruşturma Komitesi, gereken durumlarda, başka kolluk kuvvetleri görevlilerini de sürece dahil edebilir. Terörizm karşıtı operasyonlarda yer almış kişilerle ilgili bilgi ve kimlik tespiti taleplerine yanıt almak suretiyle, diğer kolluk ve güvenlik kuvvetleriyle etkin bir şekilde işbirliği yapmıştır. Yerel polis, kaçırılmalarla ilgili herhangi bir talebi öncelikli olarak işleme almak üzere talimat almıştır.

192. Rusya Federasyonu'nun Genel Savcılığı, cezai soruşturmalar üzerindeki genel denetleme yetkisini saklı tutmuştur. Askeri savcılar, askeri müfettişlerin çalışmasına nezaret etmiştir. Çalışmaları süresince diğer Devlet kurumlarına ait bilgiye erişimleri sınırlanmamış ve

takip eden değişiklikleriyle birlikte 17 Ocak 1992 tarihli Savcılık Kanunu'nun (Federal Kanun no. 2202-01) ilgili hükümlerini temel almıştır.

193. Soruşturma makamlarının FGS ile işbirliği, ilgili mevzuatla tanımlanmıştır (bkz., yukarıda paragraf 59). Hükümet, ayrıca tüm Devlet kurumlarının FGS tarafından yapılmış bilgi taleplerine uymalarını zorunlu kılan hükümlere ve bilgi alışverişini kolaylaştıran FGS özel temsilcilerinin askeri ve kolluk kurumlarındaki devamlılığını sağlama uygulamasına atıfta bulunmuştur.

(e) Gizlilik konuları

194. Hükümet'in bildirdiğine göre:

“34. Talep üzerine tam bilgi almak; olayların uzaklığı ve aynı zamanda da bazı durumlarda talep edilen bilginin Rus kanunlarına göre, bir Devlet sırrı teşkil etmesi, farklı gizlilik seviyelerine sahip olması ve gizli olarak anılması nedeniyle, karmaşıktır”.

Hükümet, gizlilik kuralına, terörizm karşıtı faaliyetlerin temel taşlarından biri olarak atıfta bulunmuştur. Soruşturma Komitesi'nin potansiyel olarak gizli belgelere (bkz., yukarıda paragraf 58) erişimi düzenleyen ilgili talimatının önemini vurgulamıştır. Bilgi taleplerinin usuli bakış açısına göre meşru olduğu durumlarda dahi, bunların güvenlik kuvvetleri üyelerine karşı kişisel bir intikam aracı olarak kullanılma riskinin göz önünde bulundurulması gerektiğini ifade etmiştir.

(f) Kayıp kişilerin aranması

195. Hükümet, Savcılığın ve Soruşturma Komitesi'nin haricinde, kayıp kişilerin aranması ile ilişkili diğer yetkili mercileri de listelemiştir. Güney Federal Devre ve Çeçenistan'daki Soruşturma Komitesi'nin himayesi altında kurulan birtakım daimi çalışma grupları, Avrupa Mahkemesi tarafından gözden geçirilen davaların cezai soruşturma dosyalarını analiz etmiş ve diğer ilişkili kurumlarla işbirliği yapmıştır. Çalışma grupları, İçişleri Bakanlığı ve FGS yetkililerini içermektedir. Hükümet, çalışma gruplarının yapıları, iş tanımları veya sonuçları hakkında başka herhangi bir ayrıntı temin etmemiştir.

196. Hükümet, Çeçenistan Parlamentosu'nun, terörizm karşıtı operasyon sırasında kaybolan kişilerin aranması için, Soruşturma Komitesi ve İçişleri Bakanlığı'yla yakın işbirliği içinde çalışan bir komite kurduğunu ifade etmiştir. Yine o komitenin çalışmasına dair başka bir bilgi temin edilmemiştir.

197. Rusya İçişleri Bakanlığı, organize suçlarla mücadele eden bölümün içinde, adam kaçırmaya ve insan kaçakçılığında uzmanlaşmış bir bölüm kurmuştur. Bu bölümde çalışan uzmanlar, düzenli olarak Çeçenistan, İnguşetya ve Kuzey Kafkasya'nın diğer bölgelerini ziyaret etmişlerdir; 2009 ile 2011 arasında bölgeye yedi kez gitmişlerdir. 7 Şubat 2011 tarihli Polis Kanunu (Kanun no. 3FZ), yerel polisin, adam kaçırmaya ilişkin bir bilgi alırmaz, ceza davası açılmış olsun veya olmasın, acil adımlar atması gerektiğini ifade ediyordu. Hem federal düzeyde, hem de Çeçenistan ve İnguşetya'daki İçişleri Bakanlığı, kayıp kişiler ve teşhis edilmemiş bedenler hakkındaki tüm bilgileri bir araya getiren özel veri tabanları tutmuşlardır.

198. Çeçenistan ve İnguşetya'daki savcılıklar, bu tür suçların meydana gelme sıklığını izlemiş ve derdest cezai soruşturma dosyalarına yönelik olarak atılan tüm usuli adımları kaydeden bir elektronik sistemin yanı sıra, adam öldürmeler ile adam kaçırmaların elektronik veri tabanlarını tutmuştur. İçişleri Bakanlığı, FGS, Soruşturma Komitesi ve askeri müfettişler ile savcıların bu veri tabanlarına erişimi sağlanmıştır.

199. Hükümet ilaveten, adam kaçırmaları önlemeyi ve kayıp kişilerin aranmasına yardım etmeyi amaçlayan, bütünleşmiş programlara sahip, birbirinin ardı sıra 2007 ile 2011'de kabul edilmiş iki belgenin ayrıntılarını vermiştir. En güncel belge, düzenli teşkilatlar arası çalışma

grubu toplantıları yapılmasının yanı sıra, birleşik bir veri tabanının kurulması da dahil olmak üzere 2011'den 2014'e kadar gerçekleştirilecek faaliyetlerin programını içermektedir.

200. Adli uzman bürosu, Çeçenistan'da 2002'den beri faaliyet halinde olmasına rağmen Mart 2008'e kadar otopsi gerçekleştirilememiştir. Gözlemler sırasında büro, otopsiler de dahil olmak üzere çeşitli biyolojik, kimyasal ve tıbbi incelemeler yapabilecek 26 adli uzman tespit etmiştir.

201. Hükümet bölgedeki adam kaçırmaların soruşturmalarının etkinliğini ve bu tür suçların önlenmesini iyileştirmeyi amaçlayan birtakım diğer daimi çalışma gruplarını ve toplantılarını listelemiştir. Bunlar, çeşitli kolluk kurumlarından oluşmuş olup, ombudsman ofisleri, STK'lar, gibi uluslararası kurumlar ve medya ile işbirliği içinde çalışmışlardır.

(g) Mağdurların ailesi ile çalışmalar

202. Hükümet, akrabalara tam ve güncel bilgi sağlamanın, Devlet tarafından birincil öncelik olarak ele alındığını bildirmiştir. Soruşturma Komitesi, mağdurlarla müşterek bir çalışma programı uygulamaktaydı. Her durumda mağdurlar, davalarının ertelenmesi ve yeniden açılması gibi önemli usuli adımlarla ilgili bilgilendirilmekte ve ilgili kanunlarla uyumlu olarak, bu kişilerin dava dosyalarına erişimleri sağlanmaktaydı. Denetleme savcılarının ya da mahkemeye yapılan şikayetlere dayanak teşkil edecek herhangi bir kararla ilgili olarak eksiksiz şekilde bilgilendirilmekteydiler.

203. Uluslararası standartlarla uyumlu olarak Soruşturma Komitesi, mağdurlarla düzenli toplantılar düzenlemiş, çalışmasını değerlendirmek ve mağdurların isteklerini göz önünde bulundurmak üzere bir anket geliştirmiş ve her bir ceza davasının ilerleme ve sonuçlarına ilişkin (Çeçenistan Soruşturma Komitesi Başkanı'nın 14 Nisan 2010 tarihli, 44/216 sayılı talimatına uygun olarak) ayrıntılı raporlar hazırlamıştır.

204. Hükümet, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 124. ve 125. Maddeleri uyarınca savcılara ve mahkemelere yapılan şikayetler gibi, olağan yasal koruma araçlarının, ceza yargılama süreçlerinde mağdurların kullanımına açık olduğunu vurgulamıştır. Yüksek Mahkeme'nin ve Anayasa Mahkemesi'nin mağdurların haklarını korumaya yönelik ilgili kararlarına atıfta bulunmuştur. Halihazırda mağdurların derdest dava dosyalarına erişiminin kapsamı, her bir davada adaletin menfaati ile mağdurların bilgilendirilme hakkı arasında denge gözetilen müfettişler tarafından belirlenmesi gerekmektedir. Her davada bu tür kararların gerekçelendirilmesi gerekmiş olup, bunlar denetleme savcılarının veya mahkemelerin gözden geçirmesine açık tutulmuştur. Her durumda mağdurların birtakım önemli usuli belgeye erişim hakkı bulunmaktadır.

205. Hükümet, pek çoğu Rusya'yı herhangi bir temas adresi bırakmaksızın terk etmiş olan kayıp kişilerin akrabalarını aramaya ilişkin zorluklara atıfta bulunmuştur.

206. Mağdurların ceza yargılaması süreçlerindeki korunmasını daha da güçlendirmek üzere planladıkları yasal düzenlemelere de atıfta bulunmuştur. Kanun tasarısı mağdura, cezai soruşturmadaki ilerleme hakkında bilgi sahibi olma hakkı ve suçun yol açtığı hasarın Devlet tarafından tazmin edilmesi imkanı sağlayacaktır.

(h) Tazminat

207. Hükümet, hakimlerin, savcılarının ve kolluk görevlilerinin yasa dışı icraatlerinin yanı sıra, kamu personeli ve Devlet çalışanları tarafından işlenmiş haksız fiillerin yol açtığı tazminat elde etme olasılığını öngören Medeni Kanun hükümlerine atıfta bulunmuştur. Medeni Kanun, aynı zamanda maddi olmayan hasarların tazminini de öngörmüştür (bkz., yukarıda paragraf 54-56). Çeçenistan ve İnguşetya'daki suçların mağdurları şu ana kadar bu telafi araçlarını kullanmada başarısız olmuşlardır.

208. Hükümet, aynı zamanda ailenin geçimini sağlayan kişinin kaybı durumunda, ölüm vakalarında veya kişinin kayıp olduğu konusunda resmi bir mahkeme açıklamasının mevcudiyeti hallerinde yararlanılabilecek yardımı tesis eden iç mevzuata atıfta bulunmuştur.

209. Son olarak Hükümet, terörist eylemlerin ve terörizm karşıtı operasyonların mağdurları için telafi edici yeni bir iç hukuk yolu yaratma planlarına atıfta bulunmuştur. Terörizm Karşıtı Kanun'un 18. Bölümü, hasarın Devlet görevlilerinin yasal eylemleri sonucunda oluştuğu veya failerin teşhis edilemediği durumlarda tazminat verecek şekilde değiştirilebilir. Bir kaybolma durumunda, bir mahkemenin kişiyi kayıp ya da ölü ilan etmesi halinde tazminat hükmü verilebilir. Bu tür bir iç hukuk yolunun açılması, mağdurları Medeni Kanun'un hükümleri uyarınca maddi ve maddi olmayan hasarlar için tazminat talep etme imkanından mahrum etmeyecektir.

B. Genel ilkeler

210. Mahkeme, Madde 1 ışığında yorumlandığı şekliyle Sözleşme'nin 46. Maddesi'nin davalı Devlet'e, başvuranın Mahkemece ihlal edildiğine kanaat getirilmiş haklarını güvenceye alacak uygun genel ve/veya bireysel tedbirleri Bakanlar Komitesi'nin nezareti altında, uygulamayı yasal bir zorunluluk olarak yüklemektedir. Taraf Devlet'in uluslararası kanunlara göre Sözleşme'nin gereklerine uyma görevi, yasama organı da dahil olmak üzere, herhangi bir Devlet mercii tarafından harekete geçilmesini gerektirebilir. Bu tür tedbirlerin, başta Mahkeme'nin bulgularına yol açmış olan sorunların çözülmesi gelmek üzere, başvuranın konumundaki diğer kişiler itibarıyla da alınması gereklidir (bkz., *Scozzari ve Giunta/İtalya* [GC], no. 39221/98 ve 41963/98, § 249, ECHR 2000-VIII; *Christine Goodwin/İngiltere* [GC], no. 28957/95, § 120, ECHR 2002-VI; *Lukenda/Slovenya*, no. 23032/02, § 94, ECHR 2005-X; *S. ve Harper/İngiltere* [GC], no. 30562/04 ve 30566/04, § 134, ECHR 2008 ... *M. ve Diğerleri/Bulgaristan*, no. 41416/08, § 136, 26 Temmuz 2011). Bu zorunluluk, Mahkeme'nin kararlarına nezaret eden Bakanlar Komitesi tarafından sürekli olarak vurgulanmıştır (bkz., diğer mercilerin yanı sıra, İtalya'da yargılama süreçlerinin uzunluğu ile ilgili davalarda Ara Kararlar DH(97)336; Türkiye'deki güvenlik kuvvetlerinin eylemlerine ilişkin davalarda DH(99)434; yukarıda belirtilen *Scozzari ve Giunta* davasında ResDH(2001)65; *Ryabykh/Rusya* davasında ResDH(2006)1, no. 52854/99, ECHR 2003-IX ve *Volkova/Rusya* davasında no. 48758/99, 5 Nisan 2005).

211. Prensipte, Sözleşme'nin 46. Maddesi altındaki yükümlüklerine göre davalı bir Devlet'in hangi telafi tedbirleri almasının uygun olacağını belirlemek, Mahkeme'nin işi değildir. Mahkeme'yi ilgilendiren, ulusal insan hakları koruma sistemindeki bir noksanın hızlı ve etkili bir şekilde ortadan kaldırılmasıdır (bkz., *Driza/Arnavutluk*, no. 33771/02, § 125, ECHR 2007-XII -özetler-)

212. Mahkeme, artan sayıda benzer davaların; "Sözleşme ile uyumsuz sistematik bir uygulama" olduğu; sadece tekil vakalardan veya istisnalardan ibaret olmayıp, yeterli sayıda, birbiri ile bağlantılı ve birbirinin aynı birikmiş ihlallerin, belli bir yapı veya sisteme işaret ettiği sonucunu desteklediğine kanaat getirebilir. Bu tür ihlaller, henüz gereğine bakılmamış ve bununla ilgili olarak da davacıların iç hukuk yolu imkanına sahip olmadığı, süregiden bir durumu yansıtmaktadır. Bu ihlal birikimi, Sözleşme ile uyumlu olmayan bir uygulama teşkil etmektedir. Devlet'in daha üst düzey mercilerinin bu tür bir uygulamanın farkında olmaması ya da en basitinden, farkında olmama hakkına sahip olması tasavvur edilemez niteliktedir. Üstelik, Sözleşme'ye göre bu merciler, astlarının yönetiminden kesinlikle sorumludur; iradelerini astlarına uygulamakla görevlidirler ve buna saygı gösterildiğini teminat altına almadaki kabiliyetsizliklerinin arkasına sığınmazlar (bkz., *İrlanda/İngiltere*, yukarıda belirtilen, § 159, ve *Bottazzi/İtalya* [GC], no. 34884/97, § 22, ECHR 1999-V).

213. Mahkeme, yaşamdan yoksun kılınmaya dair davalarda, Taraf Devletlerin Sözleşme'nin 2. Maddesi uyarınca, sorumluların teşhisine ve cezalandırılmasına yol açacak yetkinlikte etkili bir soruşturma yürütmekle yükümlü olduğunu yinelemektedir. Mahkeme bu yükümlülüğün, Sözleşme'nin 2. Maddesi altındaki şikayetlere göre bir başvuranın mağdur statüsünün gereğine sadece hasarları tazmin etmek suretiyle (bkz., *mutatis mutandis*, *Yaşa/Türkiye*, 2 Eylül 1998, § 74, Raporlar 1998-VI ve *Nikolova ve Velichkova/Bulgaristan*, no. 7888/03, § 55, 20 Aralık 2007 ve orada belirtilen davalarda) bakıldığı taktirde, anlamsız kılınacağını dikkate almaktadır.

214. Kaybolma durumundaki usuli yükümlülük, potansiyel olarak, kişinin akıbeti hakkında haber alınmadıkça sürer; elzem soruşturmayı sağlamadaki süregiden başarısızlık, devam eden bir ihlal olarak kabul edilir (bkz., *Varnava ve Diğerleri*, yukarıda belirtilen, § 148). Bir kaybolmanın soruşturulması, salt öldürmenin ahvalini tesis etme ve faili bulup cezalandırma amacına hizmet etmez. Kaybolmalarla ilgili soruşturmanın can alıcı farklılığı, mercilerin bir soruşturma yürütmek suretiyle aynı zamanda kayıp kişiyi veya ona ne olduğunu bulmayı amaçlamasıdır. Kaybolma davalarında soruşturma yürütürken merciler, sık sık çok az kanıtla başlamak ve kayıp kişinin izini sürmek ya da akıbetini belirlemek için kanıt peşine düşmek zorunda kalır. Elzem kanıt çok sonra gün ışığına çıkabilir. Üstelik, uluslararası hukuktaki görüş birliği, bu tür suçların faileri hakkında olaylardan yıllar sonra kovuşturma yapılmasının mümkün olmasını öngörmektedir (bkz., *Er ve Diğerleri/Türkiye*, no. 23016/04, §§ 55-57, 31 Temmuz 2012, diğer referanslarla birlikte).

215. Sözleşme'nin 3. maddesi, davalı Devlet'in, müteveffa veya kayıp kişinin akrabalarının tasesına karşı müşfik ve saygılı bir yaklaşım sergilemesini ve bu akrabalara bilgi edinmede ve ilgili gerçeklerin açığa çıkarılmasında yardımcı olmasını şart koşar. Davalı Devlet'in mercilerinin akrabaların hakiki endişelerine karşı sessizliği, yalnızca insanlık dışı bir muamele olarak sınıflandırılabilir (bkz., *Varnava ve Diğerleri*, yukarıda belirtilen, § 201).

C. Mevcut davalardaki uygulama

1. Sistemik bir sorunun mevcut olup olmaması

216. Mevcut davada Mahkeme hususi olarak, başvuranların ölmüş varsayılması gereken sekiz akrabasının ve onların kaybolmalarının ahvali ile ilgili etkisiz cezai soruşturma itibariyle 2. Madde'nin, akrabalarının bilinmeyen akıbeti ve mercilerin onların zor durumuna yönelik yetersiz yanıtı sonucunda mustarip olan ve olmaya devam eden akrabalar itibariyle 3. Madde, sekiz kişinin kaynağı belirtilmemiş alıkonulması itibariyle 5. Madde ve etkili iç hukuk yollarının noksanlığına istinaden de 13. Madde'nin ihlal edildiği sonucuna varmıştır. Yukarıda belirtildiği üzere Mahkeme düzenli olarak, benzer davalarda (Eylül 2102'ye kadar 120'den fazla karar verilmiştir) aynı hakların ihlali sonucuna varmıştır. Buna ek olarak, 100'den fazla benzer dava, Hükümet'e iletilmiş olsa da, diğerleri halen Mahkeme nezdinde derdest durumdadır. Bulunan ihlallerin nedenleri de aynı şekilde benzer ve birbiriyle bağlantılı olup, yukarıda özetlenmiştir (bkz., yukarıda paragraflar 101,123, 131-132 ve 153).

217. Dolayısıyla Mahkeme, mevcut davadaki durumun, etkili iç hukuk yolları bulunmayan ulusal düzeydeki sistemik sorunlardan ortaya çıkmış olarak tanımlanması gerektiğine kanaat getirmiştir. Bu, temel insan haklarını etkilemekte olup, kapsamlı ve komplike önlemlerin uygulanmasını gerektirmektedir.

218. Yukarıda bahsi geçen sorunların yaygın tabiatı, ulusal ve uluslararası kurumlar ve çeşitli kamu görevlilerinin açıklamaları da dahil olmak üzere (bkz., yukarıda paragraf 69-82), diğer ilişkili kaynaklar tarafından tasdik edilmiştir. Hükümet'in aksi yöndeki teminatlarına rağmen, son belgelerin çoğu ve özellikle de Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi raporları, söz konusu meselelerin büyük oranda çözümsüz kaldığını göstermektedir (bkz., yukarıda paragraflar 69-70).

219. Davaların büyük çoğunluğu Çeçenistan ve İnguşetya'da 1999 ile 2006 arasındaki kaybolmalarla ilgili olsa da, Mahkeme, cezai soruşturmaların aynı zamanda bu tarihin öncesinde ve sonrasında ve bu iki bölgenin dışında meydana gelen adam kaçırmada davalarda da etkisiz olduğu sonucuna varmıştır (bkz., *Tashukhadzhiyev/Rusya*, no. 33251/04, 25 Ekim 2011, Çeçenistan'da 1996 yılındaki bir kaybolma için; *Umarovy/Rusya*, no. 2546/08, 12 Haziran 2012, 2007'de Çeçenistan'da ve Dağıstan'daki kaybolmalar için; ve *Shafiyeva/Rusya*, yukarıda belirtilen, 2009'da Dağıstan'daki bir kaybolma için). Mahkeme bu nedenle, her ne kadar ihlalin sistematik tabiatı 1999 ile 2006 arası dönemle bağlantılı olarak barizse de, bu tür olayların soruşturulmasına ilişkin sorunların daha yaygın olduğu ve o dönemin dışında ve/veya bölgenin başka bir yerinde meydana gelen benzer davaların ortaya çıkardığı şikayetler incelenirken akılda tutulması gerektiği kanaatine varmıştır.

220. Konuyla ilgili sorunların kapsamı ve tabiatı belliyken Mahkeme, karara riayet etmek üzere Rusya tarafından uygulanacak kesin genel ve bireysel tedbirlerin talimatını verme konumunda değildir. Aynı şekilde bu tür tedbirlerin uygulanması için bir zaman sınırı koymayı da gerekli bulmamaktadır. Davalı Devlet'ten neyi (pratik manada), ne zaman rıza yoluyla gerçekleştirmesinin beklenebileceği meselesini ele almak, Sözleşme'nin 46. Maddesi'ne göre hareket eden Bakanlar Komitesi'ne düşmektedir (*Abuyeva ve Diğerleri/Rusya*, no. 27065/05, §§ 240-43, 2 Aralık 2010 ile karşılaştırın ve kıyaslayın).

221. Bununla birlikte Mahkeme, Rus mercileri tarafından Kuzey Kafkasya'daki kaybolmaları soruşturmadaki sistematik başarısızlık meselesinin üzerine gidilebilmesi için, alınması gereken belli tedbirlerle ilgili olarak kılavuzluk etmeye, bir aciliyet meselesi olarak, kendini zorunlu hissetmektedir. Bu tür adımlar, kayıp kişilerin akrabalarının süren acısına bir son vermek, askerler tarafından işlendiği iddia edilen adam kaçırmada, yasa dışı alıkonulma ve kaybolma davaları hakkında etkili soruşturmalar yürütmek ve mağdurların ailelerinin uygun telafiyle tazmin edildiğini garanti altına almak amacıyla atılmalıdır. Böyle yaparken, Rus mercileri, mevcut yargı gücünün bulgularına, Mahkeme'nin uygulanabilir içtihadına ve Bakanlar Komitesi'nin tavsiye ve kararlarına saygı göstermelidir (bkz., *Ananyev ve Diğerleri/Rusya*, no. 42525/07 ve 60800/08, §§ 212-13, 10 Ocak 2012; *Kaverzin/Ukrayna*, no. 23893/03, § 181, 15 Mayıs 2012). Mahkeme'nin aşağıda yer alan bulguları, onun -Devletlere uygun çözümü bulmada ve Bakanlar Komitesi'nin kararların uygulanmasına nezaretinde yardımcı olmak üzere- temeldeki sistematik sorun ve bunun kaynağı olarak neyi kabul ettiğini tanımlamasına hizmet etmektedir (bkz., Karar Res(2004)3 ve Karar Rec(2004)6, Avrupa Konseyi'nin Bakanlar Komitesi tarafından 12 Mayıs 2004'te kabul edilmiştir).

2. Alınacak tedbirler

222. Mahkeme'nin görüşüne göre, bölgedeki kaybolmaları soruşturmadaki sistematik başarısızlığı telafi edecek tedbirler, iki esas grup altında toplanabilir.

(a) Mağdurların ailelerinin durumu

223. Birinci ve Mahkeme'nin görüşüne göre alınması gereken en acil tedbir grubu, aile mensuplarının akıbeti ve tahmini ölümünün koşulları hakkında kahredici bir belirsizlik içinde kalmaya devam eden kayıp mağdurlarının akrabalarının çektiği acı ile ilgilidir. Mahkeme halihazırda Sözleşme'nin 3. Maddesi uyarınca, davalı Devlet'in ölümün koşulları ve mezarın konumu ile ilgili olarak, izahat vermekle yükümlü görülebileceğine kanaat getirmiştir (bkz., *Varnava ve Diğerleri*, yukarıda belirtilen, § 201).

224. Eldeki davalardan ve Mahkeme'nin konu hakkındaki önceki birçok kararı açık şekilde göstermektedir ki, cezai soruşturmalar bu kapsamda bilhassa etkisiz olup, mağdurlar üzerinde şiddetli bir çaresizlik duygusu ve şaşkınlıkla sonuçlanmaktadır. Gizli güvenlik operasyonlarının

yürütülmesini gerektiren koşullar altındaki adam kaçırmaya soruşturmalarında, kayıp kişilerin akıbeti genellikle ortaya çıkmaz. Pek çok ulusal ve uluslararası raporda da belirtilmiş olan bu sorunun büyüklüğüne ve ciddiyetine rağmen, insani acı çekmenin bu boyutuna, cezai soruşturmalar aracılığıyla verilen yanıtlar yetersiz kalmayı sürdürmektedir. Dolayısıyla Rus Hükümeti tarafından bildirilen istatistiklerin de tasdik ettiği üzere, Çeçenistan'daki bu tür suçları çözmedeki ortalama başarı oranı % 7.5 iken ve 2002'de -en büyük sayıdaki kaybolmaların meydana geldiği yıl- bu oran % 3.5'e düşmüştür (bkz., yukarıda paragraf 180).

225. Bu bağlamda çeşitli uzman kurumlar ve yetkililerce Rus mercilerine yönelik, birtakım tavsiyeler kesin şekilde ifade edilmiştir (bkz., paragraflar yukarıda 72, 74, 77, 80-82). Hepsini tek tek saymadan, Mahkeme yinelenen bir önerinin, bölgedeki kaybolmaları çözmekle yükümlü, her tür ilgili bilgiye sınırsız erişime sahip olacak ve kayıp kişinin akrabalarıyla güven ve ortaklık temelinde dayalı bir şekilde çalışacak, tekil ve yeterli yüksek düzey bir kurul oluşturmak olduğunu belirtmektedir. Bu kurul, halen eksik görünen, tüm kaybolmalara yönelik birleşik bir veri tabanı derleyip, bunun devamlılığını sağlayabilir. Hükümet, gözlemlerinde bu tür listeler (bkz., paragraflar 197-198) tutan kurumların bolluğuna işaret etmektedir, ancak bu veri tabanları birbiriyle yeterli derecede bağlantılı görünmemekte ve bu tür bilginin toplanmasından sorumlu ajansların çokluğu da, daha tutarlı bir yaklaşım gereksiniminin bir göstergesi olabilir. Bu görüş, yukarıda belirtilen uzman raporlarıyla ve günümüze kadar da sorunun kesin kapsamının çeşitli, birbirinden oldukça farklı fikirlere maruz kalması hususuyla da destekleniyor görünmektedir.

226. Bir diğer acil ihtiyaç ise, tahmini mezar alanlarının konumunun belirlenmesi ve mezarların açılması; beden kalıntılarının toplanması, saklanması ve teşhisi ile gerekli durumlarda, güncel genetik veri tabanlarıyla sistematik eşleştirme de dahil olmak üzere, olay yerinde büyük ölçekli adli ve bilimsel çalışmaların gerçekleştirilebilmesi için gereken özel ve uygun kaynakların tahsisidir (bkz., yukarıda paragraflar 77, 80 ve 81). Hükümet tarafından tasdik edilmiş olduğu üzere (bkz., örneğin yukarıda paragraf 200) bu meydana halihazırda çalışmalar yapılmıştır ve Mahkeme, bu adımlarla, özellikle de 2010'dan sonra atılanlarla ilgili olarak, memnuniyet duymaktadır. Bununla beraber, ilgili kaynakları, kaybolmaların meydana geldiği bölgede mukim ve muhtemelen yukarıda adı geçen uzman yüksek düzey kurul ile yakın işbirliği içinde veya onun himayesi altında çalışan uzmanlaşmış bir kurum içinde toplamak makul görünmektedir.

227. Sorunun bir diğer yönü, gözlemlerinde Hükümet tarafından da önerildiği üzere, mağdurların ailelerine maddi tazminat ödenmesi olasılığı ile ilgilidir. Mahkeme, yakında gerçekleşecek olan bu gelişmeden memnuniyet duymuş ve akrabaların "moral bozucu ve acı verici durumu"na yönelik olarak Devlet sorumluluğunun açık ve tartışmasız kabulü ile beraber, belli şartlar altında gerçekleşecek tatmin edici maddi tazminat ödemelerinin, Madde 3 altındaki meseleleri çözeceğini belirtmiştir (bkz., *Skendžić ve Krznarić/Hırvatistan*, no. 16212/08, § 96, 20 Ocak 2011).

228. Aynı şekilde Mahkeme, kaybedilmiş veya belirlenememiş failer tarafından öldürülmüş kişilerle ilgili olan ve iç soruşturmanın Sözleşme'ye göre gerekli olandan eksik şekilde gerçekleştiğine dair iddiaları destekleyen aksi kanıtlanmadıkça doğru sayılan kanıtın mevcut olduğu davalarda, akrabalara tek taraflı çözüm getirici teklifler yapılması olasılığını göz ardı etmemektedir. Tazminat konusunun yanı sıra, bu tür bir teklifin, en azından, davalı Hükümet'in, Bakanlar Komitesi nezaretinde, bu komitenin Sözleşme'nin 46 § 2 Maddesi altında yer alan görevleri bağlamında, Mahkeme tarafından daha önceki benzer davalarda tanımlanmış olduğu üzere, Sözleşme'nin gerekleri ile tam olarak uyumlu bir soruşturma yürütme taahhüdünü barındırması gerekir. (bkz., *Tahsin Acar/Türkiye* (ilk konu) [GC], no. 26307/95, § 84, ECHR 2003-VI).

(b) Soruşturmanın etkinliği

229. Bu kararlar uyumlu olacak şekilde gecikmeden alınması gereken ikinci grup tedbir ise, cezai soruşturmanın etkisizliği ve en ciddi insan hakları istismarlarının faillerinin cezasız kalması ile sonuçlanmasına ilişkindir. Mahkeme pozisyonunu, yukarıda belirtilen *Varnava* davasında açıkça ifade edildiği şekliyle yinelemektedir.

“191. Mahkeme, olaylardan yıllar sonra, görgü tanıklarının kanıtlarını toplamada veya fail olduğu iddia edilen herhangi bir faili teşhis edip ona karşı bir dava açmada, hatırı sayılır derecede güçlük yaşanacağından şüphe duymamaktadır. Ancak Mahkeme'nin usuli yükümlülük çerçevesindeki içtihat hukuku, belirsizliğe mahal vermemektedir. Bu tür bir soruşturmanın ana amacı, yaşama hakkını koruyan dahili kanunların uygulanmasını ve Devlet görevlilerinin veya kurullarının dahili olan durumlarda, sorumlulukları altında meydana gelen ölümlerle ilgili olarak onların hesap verme zorunluluğunu garanti altına almaktır. Özel bir durumda bir soruşturmada ilerleme kaydedilmesine yönelik engellerin mevcut olması halinde dahi, onların hukukun üstünlüğüne uyumuna dair kamu güvenini korumada ve yasa dışı eylemler konusunda gizli bir anlaşma veya bunların hoşgörülmesi halinin önlenmesinde, mercilerin hızlı yanıtı çok önemlidir (bkz., *McKerr/İngiltere*, no. 28883/95, §§ 111 ve 114, ECHR 2001III; ve *Brecknell/İngiltere*, no. 32457/04, § 65, 27 Kasım 2007). Bağımsız olması, mağdurun ailesinin erişimine açık olması, makul bir süratle ve çabuklukla yürütülmesi ve soruşturmaya ya da sonuçlarına ilişkin yeterli kamu denetimi unsurunu karşılamasının yanı sıra, soruşturmanın aynı zamanda, ölümün yasa dışı şekilde gerçekleşip gerçekleşmediğine ve şayet bu şekilde gerçekleştiyse de sorumluların teşhisi ve cezalandırılmasına yol açacak yetkinlik bakımından da etkili olması gerekir (bkz., *Oğur/Türkiye* [GC], no. 21594/93, § 88, ECHR 1999-III; *Hugh Jordan/İngiltere*, no. 24746/94, §§ 105-109, 4 Mayıs 2001; ve *Douglas-Williams/İngiltere* (dec.), no. 56413/00, 8 Ocak 2002).

192. ... Soruşturmaların sonuçsuz kalması, ya da yetersiz delil elde etmesi söz konusu olabilir. Ancak bu sonuç, bu geç aşamada dahi, kaçınılmaz değildir ve davalı Hükümet, gerekli çabaları göstermekten muaf tutulamaz. Örnekleme suretiyle Mahkeme, Kuzey İrlanda bağlamında mercilerin, geçmiş mezhepçi cinayetlerin ve çözülmemiş öldürmelerin dosyalarının gözden geçirilmesi ve herhangi yeni kanıtlara ulaşılabilirliğe ve başka soruşturmaya ilişkin tedbirlerin uygulanabilirliğine yardımcı olmak üzere, soruşturmaya yönelik kurullarla (Ciddi Suçlar Gözden Geçirme Ekibi ve Tarihsel Tahkik Ekibi) bu ihtiyacı karşıladığını hatırlatmaktadır. Mahkeme'nin önündeki davalarda bu tedbirler -geçen zaman göz önüne alındığında- o özel şartlar altında yeterli bulunmuştur (bkz., *Brecknell*, yukarıda belirtilen, §§ 71, 75, 79-81). Bu nedenle, yapılacak başka hiçbir şey kalmadığı söylenemez.

193. Bu ihtilafta her iki tarafın da, gerçekleşen misillemeleri, mahkemenin yargı yetkisi dışındaki öldürmeleri ve katliamları gün ışığına çıkarmamayı veya kendi kuvvetleri veya yurttaşları arasından ilişki olduğu gösterilenleri teşhis etmemeyi tercih etmesi de söz konusu olabilir. Kayıp kişiler sorununa yönelik olarak 'siyaseten duyarlı' bir yaklaşımı tercih etmeleri ve KKK [Kayıp Kişiler Komisyonu]'nun sınırlı faaliyet alanıyla, BM'nin aracılığı altında, üzerinde anlaşılacak tek çözüm olması durumu söz konusu olabilir. Bunun Sözleşme'nin hükümlerinin uygulanması üzerinde ise bir etkisi olamaz”.

230. En azından Devlet dahli ile ilgili olarak, aksi kanıtlanmadıkça doğru sayılan kanıtın mevcut olduğu durumda, bilinen veya tahmini birey ölümlerinin durumlarını soruşturmaya yönelik devam eden yükümlülük, davanın Madde 3 uyarınca insani yönü çözülsün dahi yürürlükte kalır. Mahkeme, Hükümet tarafından belirtilen güçlükleri kabul etmekte ve en azından -teşkilatlar arası daha yakın işbirliğini temin etmek, gizli bilgiye erişimle ilgili kuralları belirlemek veya cezai yargılama süreçlerinde mağdurların haklarını garantiye almak gibi- bazı yineleyen sorunları çözmeye yönelik adımları memnuniyetle karşılamaktadır. Bununla birlikte, bu yönde birtakım başka genel tedbirlerin alınması gerektiği görülmektedir.

231. Mahkeme, Rusya Federasyonu'nun en cüretkar terörist yöntemlere başvuran Kuzey Kafkasya'daki yasa dışı militan gruplarla mücadelede karşılaştığı güçlüklerin ziyadesiyle farkındadır. Dolayısıyla, onları etkisiz hale getirmeye yetecek etkili bir sistem kurmak ve çok acılar çeken bu bölgede, kanun ve nizamı sağlamak gerekliliğini anlayışla karşılamaktadır. Yine de, hukukun üstünlüğü ile yönetilen demokratik bir toplumun sınırları, söz konusu sistemin kendi unsurları tarafından işlenmiş istismarlara yönelik olarak garanti edilmiş cezasızlık koşulları altında işlemesine izin veremez. Sözleşme'nin öngördüğü yükümlülüklerin sınırları dahilinde, terörizm karşıtı ve güvenlik servislerinin hesap verme zorunluluğunu, terörizmle mücadelenin ve gerekli gizlilik düzeyini korumaya yönelik meşru ihtiyaçtan ödün vermeksizin, teminat altına almak mümkün olmalıdır.

232. Pratik olarak konuşmak gerekirse, bölgede geçmişte meydana gelmiş olan kaybetmelerin, kolluk mercileri tarafından kapsamlı ve konsantre bir gayretin konusu haline gelmesi, çok büyük önem taşımaktadır. Bu tür olayların meydana gelişindeki bariz işleyiş ve benzerlikler göz önüne alındığında, adam kaçırmaların Devlet askerleri tarafından gerçekleştirildiğinden şüphelenilen tüm davalar için ortak olan bazı soruları aydınlığa kavuşturmak üzere, zaman kısıtı olan genel bir strateji veya aksiyon planı benimsemek çok önemlidir. Planın aynı zamanda, özel ve yaygın kaybolma olaylarına yol açan suç teşkil eden fiillerin mevcut yasal tanımlarının yeterliliğinin değerlendirilmesini de içermesi gerekir.

233. Hükümet'in de kabul ettiği ve Mahkeme tarafından gözden geçirilen dava dosyalarından da görüleceği üzere, eldeki davalarda ve pek çok önceki davada, birtakım askeri ve güvenlik görevlisinin operasyonlara dahilinden şüphelenilebilir. Ancak, daha fazla özel bilgi edinmeye yönelik herhangi bir çabanın, çeşitli organizasyonel ve gizlilik sebeplerine bağlı olarak, had safhada güç olduğu ortaya çıkmıştır (bkz., Hükümet'in gözlemleri, yukarıdaki paragraflar 182-83, 185 ve 194). Bu nedenle, bu tür soruşturmaların etkili olabilmesi için, soruşturan merciin, verili alanlar ve zamanlar kapsamında şüphelenilen yasa dışı isyancıların teşhis edilip yakalanmasına yönelik özel operasyonların önde gelen görevlilerini ve bunlara komuta eden subayları ve bu tür operasyonları kayıt altına alma ve raporlama prosedürlerini belirlemesi gerekir. Aynı zamanda bu düzenlemeler kapsamında, tutuklulara yönelik sorumluluğu da netleştirmeleri gerekir. Bu genel tahkikatlerin bir yönü de, pek çok bu tür adam kaçırma vakasının tekrarlayan unsuru gibi görünen servis taşıtlarının güvenlik barikatlarından -sokağa çıkma yasağı saatleri sırasında bile- geçiş kayıtlarına erişim sorununu çözmek olmalıdır.

234. Yukarıda bahsi geçenlerle yakinen bağlantılı bir diğer husus ise, müfettişlerin askeri ve güvenlik görevlilerinin ilgili verilerine engelsiz biçimde erişimidir. Müfettişlerle işbirliği eksikliği, eldeki davaların soruşturmaları kapsamında üretilmiş olanlar da dahil olmak üzere, ilgili belgelerde yeterli sıklıkla belirtilmiştir (bkz., yukarıdaki paragraflar 39-41 ve 81-82). Bu suçlardan sorumlu tayin edilmiş araştırmacı grup veya grupların, bu operasyonlarda komuta eden subaylar ve rol alan personel hakkındaki bilgiler de dahil olmak üzere, tüm ilgili verilere sınırsız erişime ve dolayısıyla da soruşturmanın konusu olan fiilleri emreden veya gerçekleştiren kişileri teşhis etme ve sorgulama imkanına sahip olmaksızın nasıl etkili olabileceğini görmek güçtür. Personel güvenliği ile ilgili endişeye yol açacak istisnai durumlarda, en azından söz konusu personelin rütbe ve makamlarından teşhis edilebilmesi gerekir. Ancak bu tür istisnalar kesin bir biçimde düzenlenmeli ve ciddi bir suçun işlenmiş olduğuna dair yeterli bilginin mevcut olması halinde, kural haline gelmemeli veya aşılmasını bir hal teşkil etmemelidir.

235. Gizli bilgiye erişim meselesinin de ötesinde, Mahkeme, askeri savcılarının veya müfettişlerin bağımsızlığı meselesinin mücerret olarak sorgulanmasını gerekli görmemektedir, ancak soruşturmanın veya soruşturmanın denetiminin, söz konusu olaylarla ilişkili olmasından şüphelenebilecek kişi veya yapılara emanet edilmediğinden emin olunmalıdır (bkz., *Putintseva/Rusya*, no. 33498/04, § 52, 10 Mayıs 2012).

236. Ele alınması gereken bir sonraki husus ise, bir soruşturma ertelenmiş durumda -bazen yıllarca- kaldığında, mağdurun akrabalarının dava dosyalarına erişimidir. Mahkeme pek çok durumda, Rus mevzuatının ilgili hükümlerinin ve uygulamanın, mağdurun yargılama süreçlerindeki meşru menfaatlerini doğrudan etkileyen durumlara yol açtığı sonucuna varmıştır. Daha geniş anlamda, teoride olduğu kadar pratikte de, hesap verme zorunluluğunu garanti altına almaya, mercilerin hukukun üstünlüğüne riayet ettiğine dair kamu güvenini korumaya ve yasa dışı eylemler konusunda gizli anlaşma bulunduğu ya da bunların hoşgörüldüğü izlenimini önlemeye yönelik olarak, soruşturma veya sonuçları ile ilgili olarak, yeterli kamu denetimi unsurunun muhafaza edilebilmesini de etkileyecektir (bkz., *Anguelova/Bulgaristan*, yukarıda belirtilen, § 140). Mevcut tatminkar olmayan durum, gizli bilgi veya sırların korunmasının sağlanması gereğine saygı çerçevesinde düzeltilmelidir. Bu

düzeltilme örneğinin, soruşturmanın şüphelilerin teşhisindeki başarısızlığa binaen ertelendiği durumlarda -gizli bilgi veya sır olarak sınıflandırılmış özel belgelerin hariç olması kaydıyla- mağdurların dava dosyalarına erişebileceğine dair bir kural koyulması ile gerçekleştirilebilir.

237. Son olarak, 2007 öncesinde gerçekleşmiş adam kaçırmalara ilişkin toplu soruşturmalara zaman aşımı uygulamasının ele alınması gerekmektedir. Suçların ciddiyeti, etkilenen kişilerin sayısı ve modern zaman demokrasilerinde bu tür durumlara uygulanabilecek ilgili yasal standartlar göz önünde bulundurularak, Mahkeme derdest adam kaçırmaya soruşturmalarının sadece zaman sınırının dolması dayanağıyla sona erdirilmesinin, Sözleşme'nin 2. Maddesi altındaki yükümlülüklerle aykırı olduğu kanaatindedir (bkz., *Birlik 21 Aralık 1989 ve Diğerleri/Romanya*, no. 33810/07 ve 18817/08, § 194, 24 Mayıs 2011). Mahkeme ayrıca, failerin kovuşturulması ve mahkumiyetinin sağlanmasına yönelik kamu menfaati -özellikle de savaş suçları ve insanlığa karşı işlenmiş suçlarda- kesin olarak tanındığından, olaylardan yıllar sonra ortaya çıkmış yasa dışı öldürmeleri soruşturmaya yönelik bir zorunluluğun olasılığı bakımından, aşırı derecede kuralcı olmak için, pek de dayanak bulunmadığını dikkate almaktadır.

3. Sonuçlar

238. Kuzey Kafkasya'da 1999'dan beri meydana gelmiş kaybolmalara bağlı olarak devam eden 2. ve 3. Madde ihlallerine bir son vermek ya da en azından bunları azaltmak üzere, birtakım acil ve sonuç-odaklı tedbirlerin alınması kaçınılmaz görünmektedir. Sözleşme'nin 46 § 2 Maddesi ile uyumlu olarak, nihai kararların icrasını denetlemek Bakanlar Komitesi'nin görevi iken, Mahkeme, bu tür suçların sistematik fonksiyon bozukluğunun, yukarıda özetlendiği üzere, birtakım düzeltici tedbirler gerektirdiğini dikkate almaktadır. Geniş kapsamları, söz konusu ihlallerin tabiatı ve bunların çaresinin bulunmasına yönelik acil ihtiyaç göz önünde bulundurulduğunda, yukarıda sayılan (bkz., yukarıdaki paragraflar 223-237) sorunları ele almak üzere, kapsamlı ve zaman tahditli bir stratejinin, davalı Devlet tarafından gecikmeksizin hazırlanması ve uygulamasında denetlenmek üzere Bakanlar Komitesi'ne teslim edilmesi gerekli görünmektedir.

239. Şimdiki halde, iddia edilen ihlallerin ciddi ve süregiden tabiatı göz önüne alındığında Mahkeme, öncesinde derdest durumdaki benzer davalarla ilgili olarak herhangi bir erteleme uygulanmasını mümkün görmemektedir.

VIII. SÖZLEŞME'NİN 41. MADDESİ'NİN UYGULANMASI

240. Sözleşme'nin 41. Maddesi uyarınca:

"Mahkeme ilaveten Sözleşme'nin veya protokollerin ihlal edilmiş olduğuna kanaat getirdiği ve Taraf Devlet'in ilgili iç kanunları sadece kısmi telafiye imkan tanıdığı takdirde, Mahkeme gerekli görürse mağdur tarafın adilane tazminini karşılayacaktır".

A. Tarafların bildirimleri

1. Başvuru no. 2944/06, Satsita Aslakhanova/Rusya

(a) Zarar

241. Başvuran maddi zarar itibarıyla 3.038.928 Rus rublesi (RUB) talep etmiştir. Eşinin duvar ustası ve ailenin geçimini sağlayan tek kişi olduğunu ve bu kazancın % 30'una ve reşitlik yaşına kadar her bir çocuğu için de % 10'una bağımlı olduğunu öne sürmüştür. Oğden Aktüerya Tablolarını temel alan ve bu sonucu veren bir hesaplama ibraz etmiştir. Kocasının önceki işine veya maaşına dair bir kanıtın yokluğu durumunda başvuran, duvar ustalarının aylık ücretini

24.000 RUB olarak belirleyen Çeçen yol inşaatı şirketinin 2008 Eylül tarihli bilgi notuna güvenmektedir.

242. Başvuran ayrıca maddi olmayan zarar olarak 70.000 Euro (EUR) talep etmiştir.

243. Hükümet, bu taleplerin makullüğüne ve gerekçesine itiraz etmiştir.

(b) Masraflar ve giderler

244. Başvuran, dahili merciler ve Mahkeme nezdinde oluşan maliyet ve giderler için EUR 6.154 talep etmiştir. Temsilcileriyle yasal anlaşmasının bir kopyasını ve posta makbuzları ve tercüman faturaları ile birlikte oluşan maliyet ve giderlerin bir dökümünü göndermiştir. Toplamın, doğrudan temsilcisinin Hollanda'daki banka hesabına transfer edilmesini istemiştir.

245. Hükümet, talep edilen miktarın makullüğüne ve gerekçelerine itiraz etmiştir.

2. Başvuru no. 8300/07, Barshova ve Diğerleri/Rusya ve no. 42509/10, Akhmed Shidayev ve Belkis Shidayeva/Rusya

(a) Zarar

246. Tüm başvuranlar, yakın akrabalarının yasadışı alıkonulmalarının ve kaybedilmelerinin yol açtığı maddi olmayan zarar itibariyle Mahkeme'den, tazminat belirlenmesini talep etmişlerdir. Buna ek olarak Akhmed Shidayev, kötü muamele ve yasadışı alıkonulma mağduru olarak tazminat talep etmiştir.

(b) Masraflar ve giderler

247. Başvuranlar aynı zamanda dahili merciler ve Mahkeme nezdinde oluşmuş maliyet ve giderlerin geri ödenmesini talep etmişlerdir. Temsilcileriyle yasal anlaşmalarının birer kopyasını ve posta makbuzları ve tercüman faturaları ile birlikte oluşan maliyet ve giderlerin bir dökümünü göndermişlerdir. Dolayısıyla bu Madde altında başvuran Larisa Barshova, EUR 8.726 ve Akhmed ile Belkis Shidayev ise EUR 6.777 tazminat talep etmiştir.

248. Hükümet, iddia edilen giderlerin gerçekten oluştuğuna ve makul olduğuna dair şüphelerini ifade etmiştir.

3. Başvuru no. 50184/07, Malika Amkhadova ve Diğerleri/Rusya

(a) Zarar

249. Başvuranlar, maddi zarara yönelik olarak 1.112.321 RUB talep etmiştir. Ayb Temersultanov'un kaçırıldığında işsiz olduğunu, ancak yine de ailenin geçimini sağlayan tek kişi olmayı sürdürdüğünü savunmuşlardır. Federal ve bölgesel mevzuatta yazılı asgari geçim düzeyine dayanarak, anne ve eş olarak, onun kazancının % 20'sine ve reşitlik yaşına kadar her bir çocuk için de % 10'una bağımlı olacaklarını öne sürmüşlerdir. Ogden Aktüerya Tablolarını temel alan bir hesaplama ibraz etmişlerdir.

250. Başvuranlar ayrıca, maddi olmayan zarara yönelik olarak 500,000 EUR talep etmişlerdir.

(b) Masraflar ve giderler

251. Başvuranlar aynı zamanda dahili mahkemeler ve Mahkeme nezdinde oluşan maliyet ve giderler için 1,812 EUR talep etmişlerdir. İkinci başvuran ile temsilciler arasındaki yasal

anlaşmanın bir kopyasını ve posta makbuzları ve tercüman faturaları ile birlikte maliyet ve giderlerin dökümünü ibraz etmişlerdir. Bu toplamın doğrudan temsilcilerinin Hollanda'daki banka hesabına transfer edilmesini istemişlerdir.

252. Hükümet, iddia edilen giderlerin gerçekten oluşup oluşmadığını ve meblağ bakımından makul olup olmadığını sorgulamıştır.

4. Başvuru no. 332/08, Sagaipova ve Diğerleri/Rusya

(a) Zarar

253. Satsita Sagaipova, Aminat Nalbiyeva ve Abu Nalbiyev –Ayub Nalbiyev'in karısı ve reşit olmayan çocukları, maddi zarara yönelik olarak, 2,297,750 RUB'lık bir tutar talep etmişlerdir. Her ne kadar işine veya maaşına ilişkin kayıtlar temin edilememişse de, Ayub Nalbiyev'in kaçırıldığı sırada çalışıyor olduğunu ve ailesini geçindirdiğini bildirmişlerdir. En genç çocuğu reşit olana dek karısının ve her bir çocuğunun federal ve bölgesel mevzuatın imkan verdiği asgari ücrete denk aylık bir miktara bağımlı olduğunu savunmuşlardır.

254. Tüm başvuranlar ayrıca, Mahkeme'nin belirleyeceği miktarlarda maddi olmayan zararlarını talep etmişlerdir.

(b) Masraflar ve giderler

255. Başvuranlar aynı zamanda dahili mahkemeler ve Mahkeme nezdinde oluşan maliyet ve giderler için 10,299 EUR talep etmişlerdir. Satsita Sagaipova, Tatyana Magomerzayeva ve Seda Abazova ile Bay Itslyayev arasındaki yasal anlaşmanın bir kopyasını, posta makbuzları ve tercüman faturaları ile birlikte maliyet ve giderler dökümünü ibraz etmişlerdir. Bu toplamın, doğrudan temsilcilerinin Çeçenistan'daki banka hesabına transfer edilmesini istemişlerdir.

256. Hükümet, başvuranların sadece bu maliyetlerin gerçekten oluştuğu ve tutar bakımından makul olduklarını gösterdikleri takdirde, maliyet ve giderlerin geri ödenmesine hak kazanacaklarını bildirmiştir. Eldeki davada başvuranların bu gerekliliklere uyumuş oldukları hususuna itiraz etmişlerdir.

B. Mahkemenin değerlendirmesi

1. Genel prensipler

257. Mahkeme, başvuranlar tarafından iddia edilen zararlar ve Sözleşme'nin ihlali arasında bariz nedensel bir bağlantı olması gerektiğini ve bunun uygun bir durumda kazanç kaybı bakımından telafiyi içerebileceğini yinelemektedir. Mahkeme ayrıca kazanç kaybının, kaybolmuş kişilerin eşleri, yaşlı ebeveynleri ve reşit olmayan çocukları dahil olmak üzere, yakın akrabaları için geçerli olduğuna kanaat getirmiştir (bkz., diğer mercilerin yanı sıra, yukarıda belirtilen *Imakayeva*, § 213).

258. Mahkeme, Sözleşme'nin ihlaline rastladığı her yerde, başvuranların salt ihlal bulguları tarafından telafi edilemeyecek maddi olmayan zararlara maruz kaldıklarını kabul edebilir ve mali bir tazminde bulunabilir.

259. Maliyet ve giderlerle ilgili olarak ise, Mahkeme'nin öncelikle, başvuranın temsilcileri tarafından belirtilen maliyet ve giderlerin gerçekten oluşup oluşmadığını ve ikinci olarak da, gerekli olup olmadıklarını tespit etmesi gerekmektedir (bkz., *McCann ve Diğerleri/İngiltere*, 27 Eylül 1995, § 220, Seriler A no. 324, ve *Fadeyeva/Rusya*, no. 55723/00, § 147, ECHR 2005-IV).

2. Mevcut davalarda uygulama

260. Yukarıdaki sonuçları, yine yukarıda sayılan prensipleri ve tarafların bildirimleri kapsamında Mahkeme, başvuruları Ek II'de belirtilen miktarlarla, artı bu miktarlarla ilgili olarak kendilerinden tahsil edilebilecek herhangi bir vergiyle tazmin eder. Maliyet ve giderlere dair tazminatlar, başvurular tarafından belirtilmiş olduğu üzere, temsilcilerin Hollanda ve Rusya'daki banka hesaplarına ödenmelidir.

C. Temerrüt faizi

261. Mahkeme, temerrüt faizi oranının, üstüne yüzde üç puan eklenecek Avrupa Merkez Bankası'nın marjinal kredi faizi oranını temel almasını uygun bulmaktadır.

BU NEDENLERLE MAHKEME OYBİRLİĞİYLE

1. Başvuruların birleştirilmesine *karar vermiştir*.
2. Başvuruları kabul edilebilir *ilan etmiştir*.
3. Başvuranın sekiz akrabası: Apti Avtayeve, Sulumbek Barshov, Anzor Barshov, Abuyazid Shidayev, Ayub Temersultanov (aynı zamanda Ruslan Tupiyev olarak bilinen), Ayub Nalbiyev, Badrudin Abazov ve Ramzan Tepsayev ile ilgili olarak, Sözleşme'nin 2. Maddesi'nin sabit ihlaline *karar vermiştir*.
4. Başvuranın sekiz akrabasının kaybolmasının etkili bir şekilde soruşturulmasındaki başarısızlık ile ilgili olarak Sözleşme'nin 2. Maddesi'nin usuli ihlaline *karar vermiştir*.
5. Akrabalarının kaybolması ve mercilerin onların ıstırabına verdiği karşılık nedeniyle, başvurularla ilgili olarak, Sözleşme'nin 3. Maddesi'nin ihlaline *karar vermiştir*.
6. Başvuranların kaybolan akrabaları ile ilgili olarak, Sözleşme'nin 5. Maddesi'nin ihlaline *karar vermiştir*.
7. Akhmed Shidayev ile ilgili olarak, kendisinin 25 ile 30 Ekim 2002 arasında uğradığı insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele ve bu iddianın etkili bir şekilde soruşturulmasındaki başarısızlıktan ötürü, Sözleşme'nin 3. Maddesi'nin ihlaline *karar vermiştir*.
8. Akhmed Shidayev'in 25 ile 30 Ekim 2002 arasındaki yasa dışı alıkonulmasından ötürü, Sözleşme'nin 5. Maddesi'nin ihlaline *karar vermiştir*.
9. Sözleşme'nin 2. ve 3. Maddeleri ile bağlantılı olarak 13. Madde'nin ihlaline *karar vermiştir*.
10. *Karar verilmiştir*:
  - (a) RAGV tarafından temsil edilen başvurulara maliyet ve giderlerle ilgili olarak ödeme yapılması durumları dışında, Sözleşme'nin 44 § 2. Maddesi'ne uygun olarak Karar nihai halini aldıktan sonraki üç ay içinde, Davalı Devlet'in başvurulara Ek II'de belirtilen miktarları, artı kendilerinden tahsil edilebilecek herhangi bir vergiyi, anlaşma tarihinde uygulamadaki kur üzerinden Rus rublesine çevirerek ödemesine;
  - (b) Yukarıda bahsi geçen üç ayın bitmesinden anlaşmaya kadarki süre içinde, basit faizin, Avrupa Merkez Bankası'nın temerrüt süresindeki marjinal kredi faiz oranına eşit bir oranda, yukarıda belirtilen miktarlar artı yüzde üç puanla ödenmesine;
11. Başvuranın adilane tazmin talebinin kalanı *reddedilmiştir*.

İngilizce olarak düzenlenmiş ve 18 Aralık 2012'de Mahkeme Hükümleri 77 §§ 2 ve 3'e uygun şekilde, yazılı olarak bildirilmiştir.

Søren Nielsen - Isabelle Berro-Lefèvre
Yazı İşleri Müdürü - Başkan

EK I**Başvuruların ayrıntıları**

Başvuru numarası ve ismi	Dava ayrıntıları	Başvuranlar	Kayıp kişiler, kaçırılma tarihleri ve yerleri	Soruşturma
2944/06 Satsita Aslakhanova/ Rusya	13 Ocak 2006'da sunulmuş; RAGV tarafından teslim edilmiş; 30 Nisan 2008'de iletilmiş.	1971'de doğan Satsita Aslakhanova, Apti Avtayev'in karısı, 1997'de ve 1999'da doğmuş iki çocuğun annesi. Urus-Martan, Çeçenistan'da yaşıyor.	1967'de doğan Apti Avtayev; 10 Mart 2002, Grozni.	19 Ağustos 2002'de Grozni'nin Leninskiy ROVD'si ceza soruşturması no. 48139'u açmıştır. Dosyadan hiçbir belge ifşa edilmemiştir. Dava ertelenmiştir. 11 Mart 2003'te Grozni'deki Leninskiy Bölge Mahkemesi, Bay Avtayev'i 10 Mart 2002 itibarıyla kayıp kişi ilan etmiştir.
8300/07 Larisa Barshova/Rusya	9 Ocak 2007'de sunulmuş; D. Itsleyev tarafından temsil edilmiş; 20 Mayıs 2009'da iletilmiş.	1952'de doğan Larisa Barshova, kaybolan kişinin annesi. Grozni, Çeçenistan'da yaşıyor.	1981 ve 1983'te doğan Sulumbek ve Anzor Barshov; 23 Ekim 2002 saat 02.30, Grozni.	Barshov biraderlerin ve Shidayev ailesinin iki mensubunun kaçırılması ile ilgili soruşturma dosyası no. 48188 31 Ekim 2002 tarihinde Grozni'nin Leninskiy ROVD'si tarafından açılmıştır.
42509/10 Akhmed Shidayev ve Belkis Shidayeva/ Rusya	28 Temmuz 2010'da sunulmuş; D. Itsleyev tarafından temsil edilmiş; 19 Ocak 2011'de iletilmiş.	1) 1984'de doğan Akhmed Shidayev, kaybolan kişinin oğlu; 2) 1949'da doğan Belkis Shidayeva, kaybolan kişinin karısı. Her ikisi de Grozni, Çeçenistan'da yaşıyor.	1944'te doğan Abuyazid Shidayev; 25 Ekim 2002 saat 02:30, Grozni.	Mayıs 2011'de Hükümet, cezai soruşturma dosyasının içeriğinin tamamını -592 sayfa- ibraz etmiştir. 7 Mayıs 2010'de, Belkis Shidayeva'nın CMUK'un 125 Maddesi uyarınca şikayeti üzerine, Grozni Leninskiy Bölge Mahkemesi, 20 Kasım 2008 tarihli soruşturmayı erteleme kararını bozmuştur. Mahkeme, müfettişin

				bütünlüklü ve herkesi kapsayan bir soruşturma yürütmede başarısız olduğu kanaatine varmıştır. Kasım 2010 (son belgeler) itibariyle dosya derdest durumda kalmış olup; kayıp kişileri bulma veya veya failleri teşhis etmeye yönelik herhangi bir ilerleme kaydedilmemiştir.
50184/07 Malika Amkhadova ve diğerleri/Rusya	23 Ekim 2007'de sunulmuş; SRJI tarafından temsil edilmiş; 26 Ocak 2010'da iletilmiş.	1) 1947'de doğan Malika Amkhadova, kaybolan kişinin annesi; 2) 1979'da doğan Malika Abubakirova, kaybolan kişinin karısı; 3) 2002'de doğan Aminat Temersultanova; 4) 2003'te doğan Fatima Temersultanova; 5) 2004'te doğan Tanzila Temersultanova; Ayub Temersultanov ve ikinci başvuranın kızları. Tüm başvurular Mesker-Yurt, Shalinksyi Bölgesi Çeçenistan'da yaşıyor.	1972'de doğan Ayub Temersultanov (aynı zamanda Ruslan Tupiyev olarak bilinen); 1 Temmuz 2004 Saat sabah 7:00 ile 8:00 arası, Grozni.	Kaçırılmaya ilişkin soruşturma, Leninskiy Bölge Savcılığı tarafından 9 Ağustos 2004'te açılmıştır. Hükümet dosyadan 75 sayfa belge temin etmiştir. Son belgeler Ekim 2007 tarihli olup; o tarihte soruşturma derdesttir. Başvuranlar Savcılıklara yazılı başvuruda bulunmuş, ancak Mahkeme'ye yazılı başvuruda bulunmamıştır.
332/08 Satsita Sagaipova ve Diğerleri/Rusya	16 Kasım 2007'de sunulmuş; D. Itslyev tarafından temsil edilmiş; 26 Haziran 2009'da iletilmiş.	1) 1971'de doğan Satsita Sagaipova, Ayub Nalbiyev'in karısı; 2) 1937'de doğan Khadizhat Nalbiyeva, Ayub Nalbiyev'in annesi;	1) 1971'de doğan Ayub Nalbiyev; 2) 1976'da doğan Badrudin Abazov; 3) 1981'de doğan Ramzan Tepsayev. 22 Şubat 2003, gece yarısı ile	Üç kişinin kaçırılmasına ilişkin Grozni Bölge Savcılığı tarafından 12 Mart 2003'te açılan cezai soruşturma. Hükümet soruşturma dosyasından 422 sayfa temin etmiştir. Soruşturma son kez

		<p>3) 2000'de doğan Aminat Nalbiyeva, Ayub Nalbiyev'in kızı;</p> <p>4) 2003'te doğan Abu Nalbiyev, Ayub Nalbiyev'in oğlu;</p> <p>5) 1937'de doğan Seda Abazova, Badrudin Abazov'un annesi;</p> <p>6) 1953'te doğan Tatyana Magomerzayeva, Bay Ramzan Tepsayev'in annesi;</p> <p>7) 1983'te doğan Aminat Magomerzayeva, Bay Ramzan Tepsayev'in kız kardeşi.</p> <p>Tüm başvurular Dachu-Borzoy, Grozni Bölgesi, Çeçenistan'da yaşıyor.</p>	<p>sabaha karşı 03:00 arasında, Dachu-Borzoy, Grozni Bölgesi.</p>	<p>2007'de ertelenmiş olup, halen derdesttir.</p>
--	--	---	---	---

EK II

41. Madde'ye göre Mahkeme tarafından verilen hükümler

Başvuru numarası ve ismi	Başvuran	Maddi zarar	Manevi/Maddi olmayan hasar	Masraflar ve Giderler
2944/06 Satsita Aslakhanova/Rusya	1971'de doğan Satsita Aslakhanova, Apti Avtayev'in karısı ve 1997'de ve 1999'de doğan iki çocuğun annesi.	14,000	60,000	SRJI tarafından temsil edilmiş EUR 3,000
8300/07 Larisa Barshova/Rusya	1952'de doğan Larisa Barshova, kaybolan kişinin annesi.		120,000	D. Itslyayev tarafından temsil edilmiş EUR 3,000

42509/10 Akhmed Shidayev ve Belkis Shidayeva/Rusya	1) 1984'te doğan Akhmed Shidayev, kaybolan kişinin oğlu; 2) 1949'da doğan Belkis Shidayeva, kaybolan kişinin karısı.		Müştereken EUR 60,000; kanunsuz alıkonması sırasında maruz kaldığı insanlık dışı muamele itibariyle birinci başvurana EUR 7,500.	D. Itslayev tarafından temsil edilmiş EUR 3,000
50184/07 Malika Amkhadova ve Diğerleri/Rusya	1) 1947'de doğan Malika Amkhadova, kaybolan kişinin annesi; 2) 1979'da doğan Malika Abubakirova, kaybolan kişinin karısı; 3) 2002'de doğan Aminat Temersultanova; 4) 2003'te doğan Fatima Temersultanova; 5) 2004'te doğan Tanzila Temersultanova, Ayub Temersultanov ve ikinci başvuranın kızları.	Müştereken EUR 16,000	Müştereken EUR 60,000	SRJI tarafından temsil edilmiş EUR 1,182
332/08 Satsita Sagaipova ve Diğerleri/Rusya	1) 1971'de doğan Satsita Sagaipova, Ayub Nalbiyev'in karısı; 2) 1937'de doğan Khadizhat Nalbiyeva, Ayub Nalbiyev'in annesi; 3) 2000'de doğan Aminat Nalbiyeva, Ayub Nalbiyev'in kızı; 4) 2003'te doğan Abu Nalbiyev, Ayub Nalbiyev'in oğlu; 5) 1937'de doğan Seda Abazova, Badrudin	Birinci, üçüncü ve dördüncü başvurana müştereken EUR 14,000	1) İlk dört başvurana müştereken EUR 60,000; 2) Beşinci başvurana EUR 60,000; 3) Altıncı ve yedinci başvurana müştereken EUR 60,000.	D. Itslayev tarafından temsil edilmiş; EUR 9,000

	<p>Abazov'un annesi; 6) 1953'te doğan Tatyana Magomerzayeva, Bay Ramzan Tepsayev'in annesi; 7) 1983'te doğan Aminat Magomerzayeva, Bay Ramzan Tepsayev'in kız kardeşi.</p>			
--	--	--	--	--